

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN MİLLİYETÇİLİK
ALGISI: ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan: **Sinan CANSABUNCU**

İSTANBUL, 2008

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN MİLLİYETÇİLİK
ALGISI: ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan:
Sinan CANSABUNCU
Öğrenci No:
050712180

Danışman:
Yrd.Doç.Dr. Kenan GÖÇER

İSTANBUL, 2008

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik İlkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığıma and içerim./...../.....

Sinan CANSABUNCU

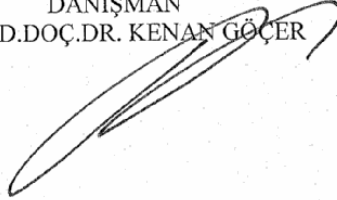
T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

16/04/2008

Enstitümüz *İşletme Yönetimi* Anabilim dalı *Eğitim Yönetimi ve Denetimi* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden **050712180** numaralı *Sinan Cansabuncu'nun* "Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği tezini, Yönetim Kurulumuzun 20.02.2008 tarih ve 2008/5 sayılı toplantısında seçilen ve 16/04/2008 tarihinde Taksim Kampüsünde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda savunmuş ve kendisine düzeltme verilmiştir. Aday, "**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN MİLLİYETÇİLİK ALGISI:ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ**" adlı düzeltilmiş tezini Taksim Kampüsünde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince **45** dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile **Kabul veya Red** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 7 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
YRD.DOÇ.DR. KENAN GÖÇER

ÜYE
PROF.DR. MUSTAFA DELİCAN

PROF.DR. MEHMET FİKRET GEZGİN

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN MİLLİYETÇİLİK ALGISI: ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ

Hazırlayan: Sinan CANSABUNCU

Özet

“Ortaöğretim Öğrencilerinin Milliyetçilik Algısı” başlıklı araştırmamız, İstanbul’un kozmopolit yapısını (nüfus, göç, eğitim ve kentleşme vb.) temsil edeceği düşünülen Zeytinburnu ilçesinde liseye devam eden 548 genç öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gençlerin mevcut milliyetçi değer yapıları ve bu olgular etrafında toplumda önemli görülen konuları değerlendirme biçimleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bilindiği gibi “milliyetçilik” olgusu dünya siyaset tarihinde homojenleştirici ve bütünleştirici işlevinin yanı sıra, ırk ve etnik kökeni gözönünde bulduran özelliğiyle, küreselleşme ve modernizmden kazandığı ivmeyle kimlik kategorilerini arttırmaktadır. Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren siyasal, sosyal ve ekonomik dalgalanmalar, ülke coğrafyalarını bu dönüşüm hızıyla etkisi altına alarak, metefor; farklı kimliklerin zenginlik ve değer taşıma potansiyelinden çok, sorunsal tarafta kurgulamalar getirmektedir.

Bir yandan Dünyada ve Türkiye’de giderek egemen olmaya başlayan evrensel insan haklarıyla; farklı kimliklere, farklı kültürlere ve farklı dini/felsefi inanışlara sahip bireylerin aynı siyasal organizasyonlar altında yaşayabilme olgunluğuna sahip demokratik katılımları gelmektedir. Bu, üniter politikaların ve uluslaştırma araçlarının tartışılması anlamına gelmektedir. Türkiye’nin kendi iç dinamikleri, bütünleşmeyi; homojenleşme olarak değil, dönüşümle, kendi içinde entegre olma alternatifini varlık sebebi olarak değerlendirmektedir. Etnik hareketlerin artması da bu çerçevede değerlendirilebilir.

Araştırma sonucunda, gençlerin Türklük, Etnisite, Vatandaşlık, Müslümanlık, Devletçilik, Aidiyet ve Avrupa Birliği gibi konularında, heterojen bir dağılım sergiledikleri, sınıf düzeyi, cinsiyet ve notlarına göre çeşitli farklılıklar arz ettiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Milliyetçilik, Etnik, Aidiyet, Din, Avrupa Birliği, Algı, Devlet.

**SECONDARY SCHOOL STUDENTS' PERCEPTION OF NATIONALISM:
ZEYTİNBURNU SAMPLE**

Prepared by:Sinan CANSABUNCU

Abstract

The research titled “Secondary School Students’ Perception of Nationalism” has been implemented on 548 young students who continue high school in Zeytinburnu which has been thought to represent the cosmopolitan structure of İstanbul (population, immigration, education, and urbanization etc.) At the research, the structure of nationalism merit of the youth and , around these facts ,their positions of evaluation the significant issues in the society has been aimed to be propounded.

As it is known, the facts of “nationalism” increase the identity categories with the acceleration that they gain from the globalization and modernism with their features taking into consideration the race and ethnic origin alongside their homogenizing and coalescing functions in world politics history. Particularly, beginning from 1990s political, by influencing the country geographies with this transformation speed; social, and financial fluctuations bring together speculations in the problematic side more than potentials of bearing affluence and worth of the different identities.

One one side, with universal human rights that gradually begin to prevail in the Earth and Turkey, endowed with maturity of existing in the same political organizations and democratic participations of the individuals ‘who possess different identities, different religious/ philosophical beliefs, different cultures’ come together. This means that unitary policies and means of nationalization should be discussed.Turkey’s own inner dynamics appreciate coalescing not as homogenization but appreciate the self- integration alternative as existence reason.The rise of ethnic movements can be considered around these bounds.

At the consequence of the research, it has come out that the youth display heterogeneous dispersions on the subjects of Turkishness, Ethnicity, Citizenship, Islamism, State Control, Belonging, and European Union and has presented various differences according to level of grade, sex and grade type.

Key Words: Youth, Nationalism, Ethnic, Belonging, Religion, European Union, Perception, State

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni	
Jüri Sayfası	
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	
İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler	
Tablolar Listesi	I
Şekiller Listesi	IV
Kısaltmalar	V
Giriş	1

I. BÖLÜM MİLLİYETÇİLİK ve KİMLİK KAVRAMLARI

1. MİLLİYETÇİLİK KAVRAMI.....	4
1.1. Milliyetçiliğin Doğuşu.....	6
1.2. Milliyetçilik Türleri.....	9
1.2.1. Etnik Milliyetçilik.....	11
1.2.2. Modernist Milliyetçilik.....	12
1.3. Toplumsal Süreç İçerisinde Milliyetçilik Kavramının Algılanışı.....	13
1.4. Millet.....	16
1.5. Soy.....	20
1.6. Milliyetçilik ve Etnisite.....	23
1.7. Milliyetçilik ve Siyaset.....	26
1.8. Milliyetçilik ve Devlet.....	30
1.9. Milliyetçilik ve Din.....	32
2. MİLLİ KİMLİK KAVRAMI.....	33
2.1. Milli Kimlik.....	35
2.1.1. Milli Bilinç Kavramı.....	36
2.1.2. Ulus İnşa Araçları.....	37
2.1.3. Milli Kimlik Yaratmada Ulus-Devletin Rolü.....	39
2.2. Milli Kimlik Oluşturma Açısından Kültür Kavramı.....	41
2.2.1. Dil.....	44
2.2.2. Kitle İletişim Araçları.....	45

II. BÖLÜM TÜRK ULUSAL KİMLİĞİNİ OLUŞTURMA SÜRECİ ve MİLLİ KİMLİĞİN AKTARILMASINDA GENÇLİK

1. TÜRK ULUSAL KİMLİĞİ.....	48
1.1. Türk Ulusal Kimliğinin Tarihsel Gelişimi.....	48
1.1.1. Osmanlı ve Türk Kimliği.....	51
1.1.2. Cumhuriyet ve Türk Kimliği.....	54
1.2. Türk Milliyetçilik Modelinin Temaları.....	56
1.3. Türk Milliyetçiliği ve Müslümanlık.....	59
1.4. Atatürk Milliyetçiliği.....	60
1.4.1. Ulusal Bilincin Oluşturulmasında Milli Mücadele'nin Önemi.....	62
1.4.2. Türk Ulusal Kimliğinin Oluşturulması Açısından Milli Birlik ve Beraberliğin Önemi.....	64
1.5. Avrupa Birliği Süreci ve Temel Argümanlarıyla Türk Kimliği.....	66

1.5.1. Avrupa Birliği.....	67
1.5.2. Avrupa Birliği ve Türk Kimliği.....	68
2. GENÇLİK.....	70
2.1. Gençlik ve Eğitim.....	74
2.2. Gençlik ve Milliyetçilik Değeri.....	77

III. BÖLÜM

İSTANBUL ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİNDE MİLLİYETÇİLİK ALGIS

1. YÖNTEM.....	79
2. KENTSEL MEKÂN: ZEYTİNBURNU.....	80
3. BULGULAR.....	83
3.1. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	83
3.2. Öğrencilerin Milliyetçilik Algılarına Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Değişimine İlişkin Bulgular.....	87
Sonuç ve Öneriler.....	112
Kaynakça.....	119
Özgeçmiş.....	125
Ekler.....	126

TABLULAR LİSTESİ

<u>Tablo No:</u>	<u>Sayfa</u>
1. Öğrencilerin Liselerinin Türüne Göre Dağılımı.....	83
2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	84
3. Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı.....	85
4. Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Dağılımı.....	85
5. Öğrencilerin Okudukları Gazetenin Türüne Göre Dağılımı.....	86
6. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türü Arasındaki İlişki.....	87
7. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Bağlı Olarak Değişimi.....	88
8. Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türü Arasındaki İlişki.....	88
9. “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Bağlı Olarak Değişimi.....	89
10. “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türü Arasındaki İlişki.....	90
11. “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Bağlı Olarak Değişimi.....	91
12. “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türü Arasındaki İlişki.....	91
13. “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Bağlı Olarak Değişimi.....	92
14. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türü Arasındaki İlişki.....	92
15. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesinin Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türüne Bağlı Olarak Değişimi.....	93

16. “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türü Arasındaki İlişki.....	94
17. “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” Değerlendirmesinin Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türüne Bağlı Olarak Değişimi.....	94
18. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişki.....	95
19. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi.....	95
20. “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişki.....	96
21. “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi.....	96
22. “Vatandaş, Devletin Devamı İçin; Temel Hak ve Özgürlüklerinden Vazgeçebilmelidir” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişki.....	97
23. “Vatandaş, Devletin Devamı İçin; Temel Hak ve Özgürlüklerinden Vazgeçebilmelidir” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi.....	97
24. “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesi ile Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki.....	98
25. Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesinin Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyine Bağlı Olarak Değişimi	98
26. “Türkiye’de Etnik Grupların Talepleri Beni Endişelendiriyor” Değerlendirmesi ile Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki.....	99
27. “Türkiye’de Etnik Grupların Talepleri Beni Endişelendiriyor” Değerlendirmesinin Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyine Bağlı Olarak Değişimi	99
28. “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” Değerlendirmesi ile Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki.....	100

29. “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” Değerlendirmesinin Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyine Bağlı Olarak Değişimi.....	100
30. Milliyetçilik Anlayışı ile Öğrencilerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişki.....	101
31. Milliyetçilik Anlayışının Öğrencilerin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi..	102
32. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişki.....	102
33. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi.....	103
34. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin Sınıfı Arasındaki İlişki.....	103
35. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin Sınıfına Bağlı Olarak Değişimi.....	104
36. Milliyetçilik Anlayışı ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türü Arasındaki İlişki.....	104
37. Milliyetçilik Anlayışının Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türüne Bağlı Olarak Değişimi.....	105
38. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türü Arasındaki İlişki.....	106
39. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türüne Bağlı Olarak Değişimi.....	107
40. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türü Arasındaki İlişki.....	108
41. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türüne Bağlı Olarak Değişimi.....	108
42. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türü Arasındaki İlişki.....	109
43. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türüne Bağlı Olarak Değişimi.....	110
44. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türü Arasındaki İlişki.....	110
45. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türüne Bağlı Olarak Değişimi.....	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil No:</u>	<u>Sayfa</u>
1. Öğrencilerin Liselerinin Türüne Göre Dağılımı.....	84
2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	84
3. Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı.....	85
4. Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Dağılımı.....	86
5. Öğrencilerin Okudukları Gazetenin Türüne Göre Dağılımı.....	86

KISALTMALAR LİSTESİ

AAM	Atatürk Araştırma Merkezi
AB	Avrupa Birliği
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğuna
a.g.k.	Adı Geçen Kitap
a.g.m.	Adı Geçen Makale
A.Ü.	Ankara Üniversitesi
KİA	Kitle İletişim Araçları
TDV	Türk Demokrasi Vakfı
TGTV	Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
T.İ.T.E.	Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Son yüzyıl içerisinde dünyada milliyetçiliğin, birey-toplum-devlet üzerinde nasıl bir etki yarattığı meselesi kadar hiçbir konu tartışılır olmamıştır. ‘Milliyetçilik’ bugünün dünyasında en etkili akımlardan birisidir. Her geçen gün sosyal bilimler literatüründe milliyetçiliğin; duygusal, ideolojik ve toplumsal hareket boyutuna dikkat çeken ve bunu birbirinden farklı süreçlerle sistematize etmeye çalışan yaklaşımlar çıkmaktadır.

Kaynağını ve yükselişini Avrupa’da başlatarak etkisini tüm dünyada gösteren, son 150 yıldır Avrupa’nın kaderini belirleyen temel ideolojik ve siyasal etkenin milliyetçilik olduğu, çağımızda toplumu bir arada tutma fonksiyonunu yerine getirerek, geniş kapsamlı bir ortak kimlik inşası görevini üstlenmektedir. En basit anlamıyla milliyetçilik, yurtseverliğin ve millet olma şuurunun paylaşılmasıdır. Fransız İhtilali ile beraber yükselen milliyetçiliğin temelinde, milli egemenlik, bağımsızlık (self determination), eşitlik ve laiklik gibi genel prensipler yatmaktadır.

Doğu ve Batı toplumlarında milli kimliğin temel dayanak ve bileşenlerinin farklılaştığını görmekteyiz. Doğu toplumlarında şecerecilik, Batı toplumlarında ise yurttaşlık tarihsel süreç içerisinde milli oluşumu ve toplumsallaşmayı etkilemiştir. Doğu toplumlarının Batı toplumlarının aksine, demokrasi, temsil ve katılımı söz sahibi olma sürecini ulusçuluk bağlamında yeni yeni tanımaktadırlar. Milli birlik bu noktada önemli kavramlarından biri olmaktadır. Çünkü birlik düşüncesi bir toplumun dil ve gelenek gibi sağlam nosyonlarından öte bir anlam ve varlık değeri taşıyarak ‘ortak kader’ ve ‘aynı yolda yürüme’ gibi üst bir aidiyete işaret ederek kendini meşrulaştırır. Amaç toplumun farklı kesimlerini devlet çatısı altında siyasal, örgütsel, ekonomik, sosyal ve resmi kültür açısından bütünleştirmek ve ahenkli hale getirmektir.

Ulus-devlet, kendinden önce var olan imparatorlukların kırılma noktaları üzerinde yükselmiş ve önceki yapılanmanın reformize edilmiş modern prototipidir. Modernleşmeyle birlikte yaşanan toplumsal yenilik ve değişimler toplumsal kurumların yapısını ilkesel ve şekilsel olarak etkilerken; bireyin kendini nerde ve ne şekilde gördüğü, toplumun da ona nasıl bir nitelemeyle cevap verdiği ortaya çıkmaktadır.

Bireyler toplumsal hayata kimlikleriyle katılırlar. En yalın anlamıyla kişinin hayattaki duruş noktası yani değerlerinin, kendilik potansiyelinin ortaya konulduğu/ifade edildiği gerçektir. İnsan; verilen-kazanılan aidiyet çevrelerinde büyümekte ve kendini geliştirmektedir. Kimlik/aidiyet, birey ve toplumun kendi aralarında birlik, beraberlik ve dayanışma köprüleri tesis etmeye yönelik hizmet etmektedir. Bireyin toplumda kimliğinin tanınması ve kabul edilmesi her zaman önemini korumuştur. Ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla devlet bu tanımada başrolü alarak, bireyin yeni siyasal kimliklerini düzenlemeye gitmiştir.

Tüm beşeri yapı ve coğrafyasında siyasal iktidar olgusu ve mücadelesi her zaman süregelmektedir. Siyasi milliyetçilik uluslararası ilişkilerde devletlerin iki hareket tarzına göre şekillenmektedir. Bunlardan birincisi; milliyetçilik üstü hareket gelmektedir. İkincisi de dünyadaki soydaşlarıyla milliyetçiliği herkese iletmek ya da sınırlayıcı yani milliyetçiliği dar alanda sürdürmektir.

Günümüzde milliyetçiliğin, millet fikrini takip yerine medeniyet fikri üzerinde odaklanması gerektiğini savunanlarda az değildir. Temel savlarının, bu toplulukların milliyetçilik yaparak değil, milli siyasetler üreterek muasır medeniyet ve güçlü siyasi başarılar elde ettikleriyle ilgilidir. Toplum değerleri, vizyonu, inançları, şehir hayatı, insanlarla münasebet ve genel olarak yaşam biçimleri milliyet nitelikleri arasında sayılmaktadır. Bu yönüyle milliyet hem tek tek bireyleri, hem de toplumun tümünü ilgilendirmektedir.

Değişimin en önemli aktörü genç kuşaklardır. Çünkü gençlik bir toplumda demografik bakımından en hareketli ve dinamik kesimi oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, gençler; farklı, ekonomik, siyasal, kültürel etkilere, toplumun diğer kesimlerine oranla daha fazla açıktır. İşte bu nedenle, araştırmamızın objesi Türk gençliği olarak seçilmiştir. Böylece ülkemizde son yıllarda meydana gelen değişim yansımalarını daha somut olarak görmek mümkün olacak ve bu konudaki tartışmalara da açıklık kazandırmaya bir katkı sağlanacaktır. Hem genç kuşağı temsil kabiliyetinin yüksek oluşu hem de değişim döneminin ilk kuşağı oluşu nedeniyle araştırmamızın evreni lisede okuyan gençlik olarak tespit edilmiştir.

Önemle üzerinde durduğum iki temel sıkıntıyı hatırlatmam gerekir. Birincisi, ankete katılan deneklerin cevaplarında samimi olup olmadıkları meselesidir. İkincisi ise, kişiler farklı sosyal ortamlara ve içerisinde buldukları farklı psikolojik durumlara göre cevaplarını az ya da çok değiştirebilmektedir. Sonra onların o andaki cevaplarını belirleyen faktörlerin bir kısmı geçici olabileceği gibi bir kısmı da süreklilik arz edebilir. Bütün bunlar ise gençlerin kendilerine ve başka kimliklere yönelik milliyetçilik algılarının ve buna bağlı olarak gençlerin ortaya çıkan eğilimleriyle ilgili bulguların hem yorumlanmasında hem de genellenmesinde ihtiyatlı davranılması, sosyal araştırmacıların elinde bilimsel yasalardan çok kuramlarla açıklama yapabileceği gerçeğidir.

Bu bağlamda, araştırmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, çalışmanın kavramsal (teorik) kısmı, milliyetçilik olgusunun sebep-sonuçlarıyla genel bir çerçevesini çizmektedir. Millet, milliyetçilik, etnisite, ve aidiyet (kimlik) benzeri temalar üzerinde ilişkiler sorgulanacaktır. Avrupa'nın kıta içi ilişkilerinin bir sonucu olarak, milliyetçiliğin kaynakları araştırılarak, günümüz literatüründe milliyetçilik konusunda yapılan tanım ve tasniflerden yola çıkılarak milliyetçilik olgusunun sınırlı bir alanı formüle edilecektir.

İkinci bölümde ise Türk Milliyetçiliği'nin fikriyatını; ulusun devlet kurma çabalarını haklılaştıran ve bu haklılaştırmayı tarihsel süreç içerisinde varoluşa dayandıran bir yaklaşımdan; Türk Milliyetçiliği ve Türk Milleti kavramlarının dönüşümleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm, araştırmamızın uygulama bölümüdür. Bu bölümde, araştırmamızın sınırlılıkları, örnekleme giren deneklerin demografik özellikleri, kullandığımız anketin içeriği, araştırmada kullanılan istatistiksel teknikler ile araştırma sonuçlarının değerlendirilmesine ve yorumlarına ayrılmıştır.

I. BÖLÜM

“MİLLİYETÇİLİK ve “KİMLİK” KAVRAMLARI

1. MİLLİYETÇİLİK KAVRAMI

XIX. yüzyılda mutlakiyetlerin yıkıldığı, yerine ulusal devletlerin kurulduğu dönemde insanlar artık büyük imparatorlukların içinde kendilerini saklama yerine, açıkça milli kimliklerini savunma noktasına gelmişlerdir. “Milliyetçilik geleneksel veya feodal toplumlarla milli unsurların daha az önemli olacağı (hatta insanlık tarihinde daha az sorunlara yol açacağı) gelecek arasında bir yerlerde bulunan bir gelişme aşamasıdır.”¹

“Milliyetçilik çeşitli yer ve zamanlarda değişik muhtevalar kazanan bir ideolojidir.”² Milliyetçilik kültürel bir olgu olarak, Batı Avrupa’da ortaya çıkan modern milliyetçilik ve Batının sömürgeciliği ve yayılcılığı karşısında tepki hareketi olarak gelişen reaksiyoner milliyetçilik olarak iki tarzda görülür. “Milliyetçilik zamana ve şartlara göre değişen farklı durumları ortaya koyabilmektedir. Bazen ulusal birliği sağlamak ve bir devlet oluşturmak için kullanılan bu ideoloji, bazen de bir devlet içerisinde yaşayan farklı unsurların ayrılması ve yeni devletler kurulması yönünde bir etken olabilmektedir.”³ Batı tarzı milliyetçiliğin, buradaki sosyal ve fikri gelişmelere dayalı olarak modernitenin bir ürünü olarak ortaya çıktığı kabul edilmektedir.

Milliyetçilik ilk etapta bir siyasi tavır olarak ortaya çıkmıştır. Milliyetçiliğin bir tavır olarak ortaya çıkmış olması, bu tutumu anlama çabalarını da yoğunlaştırmış ve ilk ürünler milliyetçiliğin iki eski vatani olan Fransızlar ve Almanlar arasında XVIII. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. “Milliyetçilik modern bir kavram ve ideoloji olarak iki yönlü bir okumaya tabi tutulabilir. Bunlardan biri, tarihte özellikle Fransız modeli (civilisation) olarak, farklı etnik, dinsel ya da kültürel aidiyetlerin üzerinde, bir üst kimlik olarak ulusu kuran; bir yandan aydınlanma felsefesinin sonuçlarını taşıyan,

¹ Boztemur, R., “Tarihsel Açından Millet ve Milliyetçilik: Ulus-Devletin Kapitalist Üretim Tarzlarıyla Birlikte Gelişimi”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006, s.162.

² Güngör, E., Düünden Bugünden Tarih Kültür ve Milliyetçilik, İstanbul, 2005, s.58.

³ Uzun, T., “Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik Üzerine Bir Değerlendirme”, Doğu Batı, Sayı.23, Ankara, 2007, s.159.

diğer yandan burjuvazinin pazar ve toprak egemenliğini pekiştiren, bir başka deyişle yukarıdan aşağıya işleyen bir sürece gönderme yapar. İkinci okuma ise Alman modeli (kültür) olarak belirginleşir ve ulusun kan, kültür ve ırk bağına ve bu ulusun tarih içinde devamlılığına işaret eder.”⁴ Buna göre Fransız devrimine kadar gelişen olayların ve felsefi fikirlerin de etkisi büyüktür. Milliyetçilik olarak adlandırılan ama uzun bir tarihi sürecin şekillendirdiği tutum böyle bir arka plana sahiptir. Bu yaklaşıma göre Fransız ulus devleti bir milliyetçilikte birlikte ortaya çıkmış ve kıta Avrupa’sına karşı bireysel özgürlük, eşitlik ve kozmopolit bir görünümün modernliğini temsil etmiştir. Aynı açıdan, Alman milliyetçiliği Alman ulus devletinden yarım yüz yıl kadar önce etnik ve kültürel bir karakterle birlikte Batı ve Aydınlanma karşıtı olarak ve Romantik dayanaklarla ortaya çıkmıştır. Bu karakterlerle ortaya çıkan Fransız ulus devlet ve Alman milliyetçilik modelleri doğmakta olan devletleri derinden etkilemiştir.

“Milliyetçilik de modernliğin bir ideolojisi olarak modern tarihsel ve toplumsal koşulların etkisiyle ortaya çıktı.”⁵ Milliyetçiliğin ortaya çıkışı üzerine yazılanlar; genellikle, toplumsal düzende yaşanan değişiklikleri ve toplulukların bilinçli ya da bilinçsiz, bu değişime ayak uydurmak zorunda kalmaları yaklaşımını öne çıkarmaktadırlar. “Milliyetçilik, toplumu oluşturan heterojen doku içinde yer alan farklılıkları aşarak onları bütünleştirebilme gücü olan ve ortak bir kültürel anlam dünyası yaratabilen bir ideolojidir.”⁶

“Milliyetçilik, özellikle ortaya çıktığı şartlar açısından, sosyolojinin konusu olmakla beraber, bir ideoloji olarak milliyetçilik esas itibariyle siyaset teorisi ve felsefesinin konusudur. Bu anlamda milliyetçiliği anlamak, onun dayandığı insan ve toplum görüşünü, siyasi ideallerini, sosyo-politik tasavvurunu incelemeyi gerektirir.”⁷ Milliyetçilik kavramının analizi bize millet, milliyet ve milliyetçilik şeklinde sıralanabilecek bir bilinç oluşumunu da işaret etmektedir. Bu sıralama kronolojik bir sıralamayı da içermektedir. Milliyetçiliğin yeni anlamlarına devlet, vatan, ırk, etniklik ve öteki kavramları eklenmelidir. “Kendi ulusuna bağlılığın uluslararası ilkelere bağlılıktan ya

⁴ Genç, F.- Ahıska, M.- Kentel, F., “Milletin Bölünmez Bütünlüğü”, Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler), İstanbul, 2007, s.16.

⁵ Yıldırım, E., “Küreselleşen Dünyada Milliyetçilik”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006, s.181.

⁶ Işık, N.E., “Milliyetçilik, Popüler Kültür ve Kurtlar Vadisi”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006, s.227.

⁷ Erdoğan, a.g.m., s.89.

da bireysel çıkarlardan daha önemli olduğunu ileri süren ulusçuluğu, bir bakış açısı”⁸ olarak değerlendirilirken, milliyetçilik kavramının davranış boyutuna dikkat çekilmektedir. “Ulusçuluk hem bir ideoloji, hem de bir davranış şeklidir. Bir ideoloji olarak ulusçuluk, ulusların kendi kaderini tayin hakkını, ulus-devletin homojen bir ulusal kültüre sahip olmasını(ulusal birimlerle etno-kültürel birimlerin çakışması) ve halk egemenliğini savunur.”⁹ Milliyetçi ideoloji, ulus denilen topluluğu bir arada tutacak toplumsal yapıyı sağlar ve onun kurumsal ifadesi olan ulus devleti yaratır.

“Milliyetçilik siyasete ilişkin belirli bir kabuller ve inançlar manzumesini içeren normatif bir doktrindir. Bu nedenle, milliyetçiliğin sosyolojik temellerinin incelenmesi yararlı olmakla beraber, bunun ancak tamamlayıcı bir işlevi olabilir.”¹⁰ Genel olarak milliyetçilik gerek muhtevası, gerekse ilgili alanları itibarı ile başlıca milli bir vatan ve bu vatanın sınırları, ortak bir konuşma ve yazı dili, din, devletleşme veya milletleşme sürecinde ortak bir tarih ve bu tarihin şekillendirdiği ortak duyguya dayalı eğitim temalarını içerir.

1.1. Milliyetçiliğin Doğuşu

Milliyetçilik düşüncesinin kökenlerini on sekizinci yüzyılda kadar götürmek mümkündür. Milletleri oluşturan temel unsurlar olarak kabul edilen faktörler (ortak geçmiş, dil, din, toprak, gelenekler, görenekler vs), bir milletin oluşumunda farklı bileşimler ve kombinasyonlarla, tarihsel-kültürel ve siyasi bir gerçekliğe bürünmektedir. Bu unsurların bir millet inşası için bir araya gelmeleri ya da bir erk tarafından getirilebilmeleri süreci, tarihsel faktörlerce şekillenen bir özgünlük ortaya koyabilmektedir. “Millet ve milliyetçilik feodalizmin siyasi ve ekonomik buhranları sonucunda hanedanların ve dinsel otoritelerin önemini kaybetmeye başladığı geç orta çağda devletin yeni ittifaklarla hakim olduğu topraklar üzerindeki siyasi topluluğu tanımlamaya başladığı zamanlarda doğdu.”¹¹

⁸ Yıldız, A., “Bir Tavzih Denemesi: Ulus, Ulusçuluk ve Ulusal Bütünleşme” Köprü Dergisi, Sayı.52, İstanbul, 1995, s.33.

⁹ Yıldız, a.g.m., s.33.

¹⁰ Erdoğan, a.g.m., s.89.

¹¹ Boztemur, a.g.m., s.170.

“Batı milliyetçiliği maddenin ve emperyalizmin öncüsü olarak XVIII. asrın sonlarından itibaren kuvvetlenen burjuvazinin idealizmi şeklinde ortaya çıkarken, Batı’nın sömürgeciliğine de zemin olmuştur. İtalyan ve Alman birliklerini gerçekleştiren iki büyük kuvvet –burjuva sınıfı ve askeri güç- millet haline geçişte rol oynayan en mühim unsurlardı. Fransız ihtilali eşitlik amacıyla tarih sahnesine çıktı. Sınıfları kaldırmak, kölelere haklar kazandırmak istiyordu. Fakat bu kanlı hareket burjuvaziye kuvvetlendirdi ve Batı’nın milliyetçiliğini hazırlayan ilk kıvılcım oldu. Batı milliyetçiliği, burjuvazinin milliyetçiliğidir. Edebiyat, sanat, kültür ve iktisadi yapısı ile XIX. asırda Hıristiyan ruhçuluğunun tesiriyle kısa süren bir romantizm cereyanının dışında insanlık meselesinden uzaktır. Toprağını kılıçla müdafaa edenlere karşı tankla hücum edenler, sömürgeci bir milliyetçiliğin önderi oldular. Batı’nın sömürgeciliğe dayanan milliyetçiliği Asya’da, Afrika’da ve Latin Amerika’da –üçüncü dünya milletlerinde- karşı milliyetçi görüşleri ve anti emperyalist hareketleri doğurdu. Bu mücadele hala kılık ve biçim değiştirerek devam etmektedir.”¹² Milliyetçilik hakkındaki teorik açıklamalar, bu idealin seküler bir kavrayış olduğunu gösteriyor. XVIII. yüzyıldan sonra yükselmeye başlayan milli devletler, ülkelerine, imparatorluk kimliğinin dışında özel bir kimlik kazandırarak milliyetçilik fikrini işledikleri görülmektedir.

Otto Bauer milliyetçiliğin doğuşunu başlıca iki aşamanın gerçekleşmesine bağlar: “Birinci aşamada aynı milliyet bilincine sahip olması umulan insanların konuştuğu lehçelerin birbirine yakınlaşması gerekir. Bu yakınlaşma, bir dil topluluğu oluşturur. İkinci aşama ise bu dil topluluğunun milli kimliğe kavuşmasına köprü olan kültür topluluğu aşamasıdır.”¹³ Milliyetçiliğin doğması için bir şarta daha ihtiyaç vardır ki bu da, toplumun kendini farklı bir kolektif varlık biçimi olarak; yani bazı ortak özelliklerin (dil, etnik köken, tasarlanan veya gerçek ortak tarih gibi) birleştirdiği bir ulus olarak görmesidir (ulus tasarımı). Gellner, milliyetçiliği “modernleşme süreçleri ile ilişkili saymakta, tarım toplumundan sanayi toplumu örgütlenmesine geçişin bir sonucu”¹⁴ olarak görmektedir. Yerleşik bir ulusal toplumun günümüzde karşı karşıya kaldığı çok çeşitli ve karmaşık sorunlara kendi başına milliyetçiliğe dayanarak bir çözüm üretilmeyeceğinden, milliyetçilik ya başka ideolojik pozisyonların aracı haline gelir, ya da kendini idame ettirebilmek için gerginlik ve düşmanlık politikasına dönüşebilir. “Milliyetçilik aslında,

¹² Erverdi, E.- Özer, D.- Debbağoğlu, A., Türk Milliyetçiliği ve Batılılaşma, İstanbul, 1979, s.44.

¹³ Özkırımlı, U., Milliyetçilik Kuramları, İstanbul, 1999, s.49.

¹⁴ Gellner, Ernest., Milliyetçiliğe Bakmak (Çev. S.Çoşar), İstanbul, 1998, s.11.

çoğu görünüşte yeni ya da özlem olarak ‘yeni’ milletlerin yaratılmasına yardım etmektedir.”¹⁵

“Çağdaş devletlerin, millet ve milliyetçiliklerin üzerine kuruldukları teritoryalite, devletin üstün bir devletin egemenlik iddia etmesinde ve meşru fiziksel cebrin tekelci biçimde kullanılmasında vazgeçilmez ilkedir. Teritoryalite, popüler ve resmi ideolojilerle içsel olarak birleştirici, dışsal olarak ayırt edici şekilde ifade edilen milliyetçiliğin içinde doğduğu bereketli ortamdır.”¹⁶ Bu anlamda bugün millet olma vasfına sahip devletlerin, bir millet olarak ortaya çıkmaları göreceli olarak modernizm ile bağlantılandırılmış ve son birkaç yüz yıl içinde şekillenmiştir. Buna rağmen modernleşmenin ulus devletleri ve milliyetçiliği bir ürün olarak ortaya çıkardığı iddiası modern Batı düşüncesinin önemli argümanlarından birisini oluşturur. “Batı’da modernliğin ortaya çıkışına milliyetçiliğin ortaya çıkışı eşlik etmiştir.”¹⁷

Başlangıçta sadece kendi milletinin refahı ve bağımsızlığını amaçlayan liberal bir anlayışa sahip olan milliyetçilik, zamanla değişerek “bir baskı ve yayılma ideolojisine dönüşmüş ve Avrupa’da Pan... hareketlerinin doğuşuna”¹⁸ yol açmıştır. Milliyetçiliğin kendi konjonktüründe, liberal, muhafazakâr, dinci veya sosyalist biçimlerde ortaya çıkması da gösteriyor ki, ayrı bir sosyo-politik ve psikolojik vizyonu olan bir cereyan değil, daha çok cemaatçi bir kimlik arayışıyla, buna duyulan bağlılıkla ilgili olan, duygusal bir değeri politikleştiren bir olgudur. Batı’ya bir tepki olarak gelişen sömürge sonrası milliyetçilik (kolon milliyetçiliği) ve az gelişmiş ülke milliyetçiliğinin doğuşuna tanıklık etmiştir. Böylece bu dönemde Batı dışı ülkelerde görülen milliyetçilik hareketlerinin ortak özelliğinin anti-empyralist olduğu sonucuna varabiliriz. “Milliyetçilik, esas itibariyle, karşıtlarıyla veya karşı olduklarıyla tanımlanabilir. Bu durum, onun tepkici (reaksiyoner) karakterini göstermektedir.”¹⁹

¹⁵ Smith, A.D., Milli Kimlik, İstanbul, 1999, s.118.

¹⁶ Boztemur, a.g.m., s.166.

¹⁷ Gellner, a.g.k., s.224.

¹⁸ Sarıay, Y., Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931, Ankara, 1994, s.15.

¹⁹ Erdoğan, a.g.m., s.97.

1.2. Milliyetçilik Türleri

Milliyetçiliğin sınıflandırılması sorunu hem tipoloji çalışmalarında, hem de milliyetçiliğin meşruiyet kaynağını teşkil eden millet fenomeninin masaya yatırılışında kaotik bir şemalandırmaya neden olmaktadır. Milletlerin oluşumuna paralel olarak milliyetçiliğin geliştiğini iddia etmek yanlış olmasa gerektir. İnsanlık tarihinin gelişme seyri esnasında devlet ve toplumların yapılanması, güçlü bir otoriteye dayalı olarak birçok unsurun aynı devlet çatısı altında birleşmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Her milliyetçilik belirli milli geleneklerin çerçevesinde şekillenir. Milliyetçiliğe yön veren bir milli/etnik öz bulunmaktadır. Smith'e göre milliyetçilik modern dönemlere ait bir kavramsallaştırma değildir. "Millet antropolojik manada ırk birliği ile birbirine bağlanmış fertlerin mecmuu olmaktan ziyade Milli Ruh birliği ile müşterek tarih, müşterek kültür, müşterek maşeri ruh, milli seciye, lisan, örf ve adet birliği ile birbirine bağlanmış insanlar kütesinden ibaret etnolojik ve psikolojik varlıktır. Bugün bütün dünya milletleri bu durumdadır."²⁰

"Özgül topluluk ve hareketlerin gerek bağımsızlık öncesinde gerekse bağımsızlık sonrasında kendilerini içinde buldukları genel durum göz önünde tutarak, etnik ve teritoryal milliyetçilik arasında konulan ayırım etrafında geçici bir milliyetçilikler tipolojisi inşa edebiliriz:

1) Teritoryal (Toprağa Bağlı, Kültürel) Milliyetçilikler

1-Bağımsızlık öncesi hareketler: Millet kavramı esas olarak sivil ve teritoryal olan hareketlerdir. Bunlar öncelikle yabancı yöneticileri kovmaya ve eski sömürge ülkeyi yeni bir milletle ikame etmeye çalışacaklardır. Anti-sömürgeci milliyetçiliklerdir.

2-Bağımsızlık sonrası hareketler: Millet kavramı sivil ve teritoryal olan hareketlerdir. Çoğu zaman etnik farklılıklar arz eden nüfusu yeni bir siyasi topluluk halinde bir araya getirmeye ve bütünleştirmeye çalışacak ve eski sömürge devletin dışında yeni bir 'teritoryal millet' yaratmaya çalışacaklardır. Bütünleştirici milliyetçiliklerdir.

²⁰ Arsal. M., Millet Duygusu'nun Sosyolojik Esasları, İstanbul, 1955, s.21.

2) Etnik Milliyetçilikler

1-Bağımsızlık öncesi hareketler: Millet düşüncesi temelde etnik ve jeneolojik (şecereci) hareketlerdir. Daha büyük bir siyasi birimden ayrılmaya (veya seçilmiş bir etnik yurdu ayırmaya veya burada toplanmaya) ve onun yerine yeni bir siyasi etnomillet kurmaya çalışacaklardır. Bunlar ayrılıkçı milliyetçilikler ve diaspora milliyetçilikleridir.

2-Bağımsızlık sonrası hareketler: “Millet düşüncesi temelde etnik ve jeneolojik olan hareketlerdir. Bu sınıflamada milletlerin harcının etnik öğelerden oluştuğu görülmektedir. İrredentist ve pan milliyetçiliklerdir. Böyle bir tipoloji bir yandan daha genel açıklamalarda bulunmamıza olanak sağlarken milliyetçilikleri her bir kategori içinde karşılaştırmamıza ve geniş benzer bağlamlar içerisine yerleştirmemize yardımcı olur.”²¹ Özellikle ortaya koyduğu gelecek tasarımımda haklılığını tarih tarafından onaylanan bir temsiliyete arayan etnik kimlik ve milliyetçilik hareketleri, geçmişe daha fazla müracaat ederler. Anthony D. Smith, milliyetçiliğin ve modern milletlerin oluşumunda etnik geçmişi vurgulamaktadır. “Üçüncü Dünya ülkelerindeki milliyetçiliğin harekete geçmesinde Avrupa milliyetçiliğinin kuvvetle desteklediği emperyalizm olgusu etkili olmuştur.”²²

“Sanayileşmiş merkez ülkeler, geri kalmış çevre ülkeler üzerinde üstünlük kurabilmiştir. Çevre ülkelerin seçkinleri kendi halklarını ilerlemiş halklara ulaştırmak için dış güçlere karşı kendi kimliğinin bilincine varmış bir topluluk yaratmaya kalktıklarında milliyetçilik filizlenmiş olmaktadır.”²³ Modernleşmeyle azınlık kültürleri arasındaki ilişkiyi ele alan geleneksel yaklaşımlarda, bir yandan kültürel kimliğin korunmasının ayrımcılığa ve ekonomik mağduriyete yol açacağı, öte yandan da ekonomik gelişmeyle birlikte asimilasyonun hızlanacağı yolundaki görüşler önemli bir yer tutar. Son yıllarda yapılan bazı çalışmalarda ise, bu yaklaşımın aksine, asimilasyondan korunarak grup kimliğini sürdürmenin ekonomik çıkarlar açısından yararlı olabileceği vurgulanıyor. “Topluluğun kendine verdiği bir ad, dil, belirli bir toprak, ruhsal yapının spesifik özellikleri, kültür ve gündelik hayat bir etnik topluluğun temel özellikleri olarak görülebilir. Etnik bilince bağlı etnik çatışma bu özelliklerin bastırıldığı, tehdit edildiği veya daha geniş toplum içinde asimile edilmeleri amaçlandığı zaman gelişir.”²⁴

²¹ Smith, a.g.k., s.129-135.

²² Oran, B., Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli, Ankara, 1997, s.76.

²³ Özkırımlı, a.g.k., s.105.

²⁴ Topçuoğlu, A., “Ulus Devlet ve Etnisite Olgusu”, Türkiye Günlüğü, Sayı.33, Ankara, 1995, s.103.

“Batı’da XVIII. yüzyıldan itibaren her millet kendi burjuvazisinin hakim unsur ve özelliklerine göre karakter ve yapı kazandı. Kendi milliyetçiliğine renk verdi. Alman milliyetçiliği soy unsuruna, Fransız milliyetçiliği vatan ve kültür temellerine, İngiliz milliyetçiliği iktisat ve emek unsurlarına İtalya milliyetçiliği tarihi ile mazisinin temellerine, faşist bir milliyetçilik anlayışına dayanıyordu.”²⁵ İnsanları doğuştan gelen kimlikleriyle yücelten bir ideoloji olduğu gibi, oluşturulan milleti yaşatmak ve ondan güç almak esas görülmektedir.

1.2.1. Etnik Milliyetçilik

Etniklik gibi modernlik öncesi asli bir kimliğin çağdaş siyasi davranışın mihengi haline gelmesi paradoksal görünebilir. Asli veya fitri davranış şekilleri zamanla sınırlı değildir, ancak bağlama göre ifadesi değişebilir. Dolayısıyla, etnik ve sosyal ulusçuluğu açıklamak için siyasi davranışın zamandan bağımsız belirleyicilerini muayyen bağlamların terkiibiyle bir arada düşünmek gerekir. “Ulusçuluğun etnik aidiyet ile özdeşleşme özlemi taşımasının çok güçlü nedenleri vardır; bunların da başında, böyle bir özdeşleşmenin ulusa aslında pek çok durumda yoksun bulunduğu tarihsel soy kütüğünün bahşetmesi gelir.”²⁶

“Sosyologlar etnik grubu seçilebilir ayırt edilebilir, din, dil, örf ve adetler, kurumlar arasındaki farka göre yaşayan insanlar olarak tarif etmektedirler.”²⁷ Belirli bir etnik topluluk daha küçük birimlere ayrılabilir. Bir etnik grup içindeki dilsel, mezhepsel ve bölgesel farklılıklar bu çizgiler etrafında siyasallaşmaya yol açabilir. Genel kabule göre, etnik milliyetçilik millet tanımında ırk, kültür ve dil birliğini vurgulayarak kültürel ayrıcalık ve özgünlük meselelerini öne çıkartır. Millet anlayışı organik ve bütüncül olmaktadır. Sivil milliyetçiliği ise teritoryalite, vatandaşlık, kamuoyu ve katılım belirlemektedir. Etnik milliyetçilik milletin aslını veya özünü neyin teşkil ettiğine dair temel savlar öne sürdüğünden milli kimlik, nüfusun benzeşliği ve etnik saflığı üzerine inşa edilmektedir. “Kan bağı algısı etnisiteyi, ırk kategorisinin alt kümesi, klan kabile gibi geniş akrabalık algılarına dayanan diğer kategorilerin ise özdeşi veyahut bir üst seviyesi olarak görmemizi sağlar.”²⁸

²⁵ Erverdi, - Özer, - Debbağoğlu, a.g.k., s.12.

²⁶ Hobsbawn, E., “Ulusçuluk”, Birikim Dergisi, Sayı.45-46, İstanbul, 1993, s.111.

²⁷ Erkal, M., “Etniklik ve Etnik Grup Kavramları Üzerine”, Türkiye ve Siyaset Dergisi, Sayı.4, 2001, s.2.

²⁸ Aktürk, Ş., “Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri-Etnik Rejimler”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006, s.28.

“Milletin belirli bir etnik öz etrafında değil, ortak siyasi idealler ve fikirler etrafında birleşmesi gereğini öngörür. Sivil milliyetçilikte, milleti bir arada tutan şey özgürlük ve kendi kendini yönetme gibi ortak idealler ve bu idealleri gerçekleştirmek için bireylerin etkin ve eşitlikçi bir şekilde siyasi sürece katılmalarını sağlayan parlamento gibi siyasi kurumlardır. Benzeşliği vurgulayan etnik milliyetçiliğin aksine, sivil milliyetçilik etnik ve kültürel çeşitliliğin ortak siyasi idealler ve kurumlar çerçevesinde bir milleti teşkil etmek üzere birleştirilebileceğine inanır.”²⁹ Etnik temeller söz konusu olduğunda, toplumu, kolayca, yabancı düşmanlığının da ayrımcı özelliklerden biri olduğu bir toplum olarak biçimlendirebilir. Günümüz dünyasında, etnik kimlik ve milliyetçi davranışların özellikle ayrılıkçı akımlar tarafından dile getirildiği gözlenmektedir.

1.2.2. Modernist Milliyetçilik

Milliyetçilik, muğlaklığı ve çok güçlü uyarlanma yeteneği ile zamansal mekansal farklılıkların eşlendiği; kültürel malzemenin tikel - genel, yerel - evrensel ayrımına tabi olmaksızın birbirine yamandığı küreselleşme sürecinde yol gösterici olabilecek bir ideoloji olarak kendini yenilemiştir. “Milliyetçilik modernliğin bir ideoloji olarak modern tarihsel ve toplumsal koşulların etkisiyle ortaya”³⁰ çıktığı, küreselleşmenin; en çarpıcı sonuçlarından biri de yeni üst kültür biçimleri üretmesidir. “Modernlik, eskilerden farklı olmak anlamında toplumların bir bütün olarak sürekli ilerlediğine dair bir inancı içinde taşır. Gelenekten bir kopuş olarak tanımlanmış olan modernlik, bizzat bir gelenek haline gelmiştir. Modernlik sonu gelmeyen bir yenilikten daha fazla bir şey değildir. Modernliğin yeniye duyduğu hayranlık ve istekten dolayı ilerlemeciliğe ve bütünü kapsayıcılığı yönüyle evrenselciliğe zemin oluşturmuştur.”³¹ “Modernist milliyetçiliğin çıkış noktası da, etnik milliyetçilikte olduğu gibi, milleti teşkil eden bireylerin benzeş olmaları fikridir. Ancak, etnik milliyetçilikten farklı olarak milleti teşkil eden özün etnik veya ırksal olduğunu iddia etmez: Milleti bütünleştiren unsur girişilen topyekün Batılılaşma çabasıdır. Diğer bir deyişle, milli kimliğin içeriğini Batılılaşma çabası içerisinde oluşturulan asri medeniyetin kültürel kuralları, ahlaki değerleri ve toplumsal kimlikleri oluşturur.”³²

²⁹ Akman, A., “Etnik-Sivil Kuramsal İkileminin Ötesinde: Modernist Milliyetçilik Kuramında Etnik/Sivil Milliyetçilik Karşıtlığı”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik, İstanbul, 2004, c.4 s.81.

³⁰ Yıldırım, a.g.m., s.181.

³¹ Kumar, K., Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları (Çev. M. Küçük), İstanbul, 1999, s.122.

³² Akman, a.g.m., s.81.

“Modernist milliyetçilik ile sivil milliyetçilik arasındaki temel fark ilkinin siyasi katılım konusundaki şüphesi ve isteksizliğidir. Modernist milliyetçilik topyekün kültürel dönüşümü gerekli kılan Batılılaşma hedefine sıkı sıkıya bağlı olduğu için, yerel, geleneksel veya dini toplumsal kimlik ve taleplerin ifadesini sakıncalı ve hatta tehlikeli bulur. Etnik milliyetçiliğe benzeş şekilde, modernist milliyetçilik için de siyasi katılım ikincil öneme sahip bir unsurdur: Esas hedefi milli birlik ve bütünlük çerçevesinde toplumsal dönüşüm teşkil eder. Modernist milliyetçilik için milli bütünlük; Batılılaşmış, laik, modern bireylerin benzeşliğinden doğan, yani türdeşlik ile gerçekleştirilen bir bütünlüktür. Türdeşlik üzerine inşa edilen dayanışma ve aidiyet ise güçlü, merkezci bir devleti hem kuramsal olarak varsayar hem de pratikte gerekli kılar.”³³

Modernist milliyetçiliğin benimsediği kültürel değişim projesi ise, Cumhuriyet dönemi Türkiye örneğinde olduğu gibi, topyekün bir medeniyet dönüşümünü gerektirecek kadar derinleşebilir. “Genellikle milliyetçilik ile modernleşme ilişkisi üzerine odaklanan yaklaşım modernleşme sürecinin çatışma ve gerilimleri ile milliyetçi duyguların uyanışı arasında önemli bir bağ kurmaktadır. Bu yaklaşım içinde bazıları sosyo-politik boyutları vurgularken bazıları ise sosyo-etnik boyutları ele alır.”³⁴

1.3. Toplumsal Süreç İçerisinde Milliyetçilik Kavramının Algılanışı

Milliyetçilik, içinde bir topluluğa veya kültüre aidiyet hissi taşıyan herkesin tabiatında mevcut bulunan doğal bir yaklaşımdır. Toplumların tarih içinde değişime uğramalarına paralel olarak milliyetçilik duygusunun yükseldiği ve yatıştığı dönemler bulunmaktadır. Ulus devletlerin, ulusal birliği sağlamak için dâhili ve harici düşmanlara dirençli olmakla birlikte, özgürlükçü ve toplumun değerleriyle çatışmayan milliyetçilik düşüncesini yaşatmaları gerekmektedir. Milliyetçiliğin iki fonksiyonunun bulunduğu; bunlardan birincisi birleştirme, diğerinin ise ayrıştırma işlevi şeklinde olduğu düşünülebilir. “Milliyetçilik bir dış mesele olarak görüldüğü zaman yerli kültürün yabancı kültüre bütün sosyal müesseseleri de dahil olmak üzere karşı çıkması şeklinde cereyan etmektedir; bir iç mesele olduğu zaman ise asıl iş memlekette milli birliğe engel olacak mahiyetteki kültürel, iktisadi ve sosyal farklılaşmaların asgariye indirilmesidir. Bu iki problemi birleştirecek olursak diyebiliriz ki, milliyetçilik ilk hamlede bir milli birlik ve

³³ Akman, a.g.m., s.82.

³⁴ Işık, a.g.m., s.227.

tecanüsün (homojenlik) kazanılması davasıdır.”³⁵ Milliyetçilik, kendi kimliğini anlama ve kültürüne bağlanma şeklinde doğarak, milli birlik ve beraberliğin, gerçek ve doğal bir şuur haline gelmesiyle, ötekine düşmanlık besleyen ayrıştırıcı rolünden farklılaşacaktır.

“Milliyetçiliği sadece bir doktrin olarak sınırlandırmak, onun anlamını daraltmak ve milliyetçiliğin ve milli kimliklerin politik meseleler dışında hayatımızı etkileme gücünü yadsımak anlamına gelir.”³⁶ Milliyetçilerin bugün önemle üzerinde durmaları gereken konu, siyasi ve toplumsal alanın yeniden düzenlenmesine ilişkin olmalıdır. “Her tür dışlayıcı milliyetçiliğin yalnızca bölgedeki diğer uluslara düşman olmakla kalmayıp kendi ulusunun kültürel ve ulusal kimliğinin de düşmanı olduğudur; çünkü böylesi bir milliyetçilik yurttaşları tek bir boyuta indirger. Duvarlar örme ve kendini soyutlama yoluyla, yeni kurtarılmış ulusların ekonomik, kültürel ve siyasi otarşilerine ve totalitaryanizmin yeniden doğmasına yol açabilir.”³⁷

“Milliyetçilik, halkı teşkil eden fertlerin her birinin istediğini yapmak değildir.; halka hizmet idealdir. Millet fertlerinin üstünde ideal bir realitedir.”³⁸ Milliyetçiliğin yurtseverlikle bir ilişkisi olduğu şüphesiz ki kabul edilmektedir. Herkesin kendi ülkesine ve toplumuna bağlılık duyması çok doğal olduğundan, yurtseverlik herhangi bir ideolojinin ayırıcı bir ölçütü değildir ve dolayısıyla belli bir grupla özdeşleştirilemez.

“Milliyetçi ideoloji, ulusal kimliği bireylere, dolayısıyla toplumlara içkin bir olgu olarak değerlendirir ve bunu, derinlerde yatan doğal veya spiritüel bir özün dışı vurumu olarak sunar. Buna göre ulusal kimliklere dayalı uluslar, derinlerde yatan bu ulusal özün harekete geçmesi ve su yüzüne çıkmasıyla tarih sahnesinde yerlerini alırlar. Oysa, yakın tarih bunun hiç de böyle olmadığını gösteren kanıtlarla doludur.”³⁹ Yurtseverlik de ne insanlık tarihinde yeni bir olgudur, ne de belli bir ideolojik kimliğe indirgenebilir. Nitekim modern ulus ve ulusçuluk keşfedilmeden önce de yurtseverlik vardı. “Milli düşünce biçimi bizden olmayanı da, yani öteki kavramını içerir. Milliyetçi kimlik evrensel değil yereldir ve sınırlı bir toplulukla anlam kazanır. Benedict Anderson milleti sınırlı ve egemen

³⁵ Güngör, E., Sosyal Meseleler ve Aydınlar, İstanbul, 2003, s.35.

³⁶ Işık, a.g.m., s.228.

³⁷ Aksoy, N., Milliyetçilik ve Avrupa Bütünleşmesi, İstanbul, 1994, s.87.

³⁸ Erverdi, - Özer, - Debbaoğlu, a.g.k., s.64.

³⁹ Kızılyürek, Niyazi., Milliyetçilik Kısacasında Kıbrıs, İstanbul, 2003, s.17

muhayyel bir siyasal topluluk olarak' tanımlar."⁴⁰ Sınırlı olması ötekinin varlığıyla açıklanabilir. "Bugün de yurtseverlik ideolojileri çapraz kesen bir pozisyondur, onun hemen hemen bütün ideolojilerle bağdaşmaması için hiçbir neden yoktur. Bu nedenle, yurtseverlik dışlayıcı bir ideolojik pozisyon olamaz."⁴¹

"Farklı milliyetçilikleri birbirine bağlayan öge milliyetçilik söylemidir. Bu söylemin temel özellikleri: Milletın çıkarlarının ve değerlerinin tüm diğer çıkarlardan ve değerlerden üstünlüğü meşruiyetin tek kaynağı olarak millet fikri ve (biz ve onlar gibi) ikili bölünmelerle işleresidir."⁴² Kitleler üzerinde daima belirli bir seviyede etkileme gücünü taşıyan milliyetçilik düşüncesi, Batılı tarzdaki tanımlamalarla; ayrıştırıcı, beraberinde siyasal mücadele ve kimlik baskılarıyla en ciddi sorunlara yol açma gücünü de bünyesinde taşımaktadır.

Milliyetçilik içeriğinde, modernizm kadar tarihi tahayyül ve fikirleri de taşır; bu yüzden geçmişten alıp getirdiği gerekçeleri bütünüyle hayali kavramı içine sığdırmak güç olmaktadır. Milliyetçilik; ifadesini, temsil ettiği kendine mahsus özellikleri olan insan topluluklarının töre, tarih, gelenek gibi içsel dinamiklerinden olmakla beraber; kavram itibarıyla dış çevre olarak nitelendirebileceğimiz uluslararası sistemden de etkilenerek bulmaktadır. İnsan gündelik hayatındaki ilişkilerini kendine sürekli milli aidiyetini hatırlatarak kurmaz; hatta birey olarak bu tür bir aidiyet hatırlatmasının muhtemel olumsuz etkilerinden (düşman, öteki gibi) kendini korumaya çalışmaktadır. İnsan gündelik hayatın çizdiği ayrımlara büyük ölçüde gözlerini kapayıp milliyetçi tasavvurun toplumsal haritasına göre davranmaya çalışır; milliyetçi referansların seçici algısıyla dünyaya bakar ve onu zihninde yeniden kurar. "Milliyetçiler, zaman zaman, kendi doktrinlerinin herhangi bir zarar-verme amacıyla ilişkisi olmayan doğal bir duygu veya bağlanım olduğunu belirtmek üzere, milliyetçiliğin aslında ülkesini ve ulusunu sevmek demek olduğunu ileri sürer ve bazı insanların bu basit gerçeği anlamamalarına bir türlü anlam veremezler. Ne var ki, bir ideoloji ve siyaset olarak milliyetçiliğin neden gereksiz olduğunun ve onun niçin tehlikeli potansiyeller taşıdığıının ipuçları tam da bu zihinsel durumda saklıdır."⁴³

⁴⁰ Milas, H., "Milli Türk Kimliği ve 'Öteki' (Yunan)", Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik, İstanbul, 2004, c.4 s.193.

⁴¹ Erdoğan, a.g.m., s.89.

⁴² Işık, a.g.m., s.230.

⁴³ Erdoğan, a.g.m., s.97.

Belirli bir ulusa ait olma duygusu, o ulusa içkin bir kimlik taşıdığımızdan değil tam tersine, belirli bir ulus içinde doğup büyümemizden kaynaklanmaktadır. “Milliyetçiliğin kültür birliği sağlayan özellikleri her zaman siyasal-kurumsal yapıyla ilişkilendirilir, kültürel birlik kimi zaman bağımsız bir devlet olma amacı, kimi zaman var olan bir devlette çağdaşlaşma için reform istekleri şeklinde tezahür eder, çoğu zaman da ulusal çıkarların gerçekleştirilmesi için siyasal faaliyetlerin meşruiyetinin sağlanması amacıyla kullanılır.”⁴⁴ Bir ulusa ait olma duygusu ve bu duyguyu siyasi bir programa dönüştürme eylemi, tarih içinde hep varolagelmiş bir olgu mudur, yoksa yakın tarihin (modern dönemin) bir özelliği midir? Milliyet cereyanının, gelecekte beynelmilelci cereyan içinde kaybolacağını iddia edenlerin savları bu bağlamda tartışılmaktadır.

1.4. Millet

İnsanlığın bir bütün olarak temele alınması çabaları esnasında, bu bütünü oluşturan ana unsurlardan birisi olarak farklı kültürler ve milletler olduğu görülmüştür. Ulusal toplumların, günümüzün en aksiyoner ve belirleyici toplumsal gruplardan olduğu bilinmektedir. Ulus bir coğrafyada toplumsal hareket ve bütünleşme unsurlarıyla icat edildiği ortaya konulmaktadır. “Millet, kendine mensup fertleri ve grupları, zümreleri bir arada yaşatan kıymetlere ve ideallere dayanır, bunlar ortadan kalktığı anda millet değil, fakat, sadece aynı coğrafya içinde yan yana yaşayan zümreler bahis konusudur.”⁴⁵ Güngör’ün yapmış olduğu millet tanımından yola çıkarsak; milliyetçilik, bir toplum mensubiyeti duygusu ve şuurudur.

“Ulusu belli bir ülkede aynı yasalara ve kurallara boyun eğen bir halk topluluğu olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır.”⁴⁶ Sosyal bilimcilere göre, milliyet bilincinin ortaya çıkması için, kültür topluluğunun hem geçmişte yaşanmış, hem de gelecekte yaşanması gereken bir ortak kadere dair bir inanca ulaşmaları gerekmektedir. “Gökalp, ‘Millet nedir?’ sorusunun karşılığını şöyle veriyor: Millet ne ırki, ne kavmi, ne coğrafi, ne siyasi, ne iradi bir zümre değildir. Millet lisanca, dince, ahlakça ve bediiyatça müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir.”⁴⁷

⁴⁴ Boztemur, a.g.m., s.167.

⁴⁵ Güngör, a.g.k., s.260.

⁴⁶ Uzun, a.g.m., s.139.

⁴⁷ Baltacıoğlu, İ. H., Ziya Gökalp, İstanbul, 1966, s.116.

“Ulus kavramı, Batı’da toplumsal ve siyasal değişim süreçlerinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa’da feodalizmin yıkılışı ile sonuçlanan, yeni siyasal, ekonomik ve toplumsal ilişkiler ortamında ulusun yaratılması için, insanların ortak aidiyetler etrafında birleşmesi gerekmiştir.”⁴⁸ Millet olmak için basit şekilde vatandaşların kendilerini o millettten görmeleri yeterli değildir. “Ulusun beş boyutu bulunmaktadır: psikolojik (bir grup oluşturma bilinci), kültürel, toprağa ait, (territorial), siyasal ve tarihsel.”⁴⁹ Ulus kavramı; dördü içsel, biri dışsal olmak üzere beş temel unsura sahiptir. İçsel unsurlar ulus kavramı kurgulanırken doğrudan bu kavramın bünyesinde yer aldığı düşünülen unsurlardır. Dışsal unsur ise ulusu negatif bir biçimde neyin bünyesinde olmayacağını ortaya koyarak belirleyen unsurdur. Bu çerçevede, ulusun içsel unsurları dil, din, soy, kültür ve tarih birliği, dışsal unsuru ise öteki imajı sıralanabilir. Bireyler önce kim olduklarını, nereden geldiklerini ve nereye gidiyor olduklarını düşünmelidirler. Millet olmaya, anadillerini kullanmaya, modern politik ve sosyal şartlara uyum sağlamaya, diğer milletlerle rekabet edebilmeye çalışmalıdırlar. “Ulus, bazen farklı kültürlere sahip toplulukların aynı devlet içerisinde anayasal vatandaşlık kavramını getirdiği birleştirici etki sayesinde özgür bir biçimde yaşayarak oluşturduğu bir topluluk olarak ele alınmaktadır.”⁵⁰

“Milliyetçilik milliliğin öncelliğini şart koşan bir siyasal ideoloji olarak kültürel, dinsel ve biyolojik değerle, ötekilerle karşılaştırma ve bir millete ait olma saygınlığıyla kendisini meşrulaştırır. Burada millet herhangi bir sosyal, dinsel, bölgesel ve cinsiyet grubundan daha büyük bir bütün olarak algılanmaktadır.”⁵¹ Modernleşme döneminde evrenselcilik ve tikelcilik olarak milliyetçilik, birbiriyle paralel gelişmiştir. İnsanlığın sürekli pozitif bir duruma doğru ilerlediğini temel doğru olarak kabul eden aydınlanma ve pozitivist düşünce geleneği zamanla bütün farklılıkların ortadan kalkarak tek biçimli bir insanlık toplumunun kurulacağını öngörmüşlerdir. Fakat bu kuvvetli öngörüye rağmen ilerlemenin ortaya çıkardığı modern toplum modelleri milletler halinde karşımıza çıkmıştır. “Orta Çağın teokratik evrensel devlet anlayışı altında eritmeye çalışılmış olan ulusal farklılıklar, bireyci hümanizma ve bağımsızlaşma eğilimleri bu dönemde su yüzüne çıkmıştır.”⁵² Milletlerin bu dönemde ortaya çıkması sosyal gelişme şartlarının doğurduğu bir sosyal gerçekliktir.

⁴⁸ Uzun, a.g.m. s.138.

⁴⁹ Guibernau, M., 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler, (Çev. N. Domaniç), İstanbul, 1997, s.92.

⁵⁰ Uzun, a.g.m., s.139.

⁵¹ Yıldırım, a.g.m., s.183.

⁵² Özlem, D., Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi, İstanbul, 1986, s.55.

“Millet, mazide başlayan, halde devam eden, geleceğe uzanan din, tarih, dil, soy, toprak, kültür, emek ve iktisat birliğine dayanan canlı bir organizmadır. Millet bir realite, milliyetçilik bir idealdir.”⁵³ Milletın üyesi olan fertlerin görevi, yaşayan milleti hissetmek, yaşadıkları kuşağa bu şuurı telkin ederek hal ile mazi arasında köprü olmaktır. “Millet, somut dilsel, tarihsel, ırksal ve toplumsal temellere dayanmakla beraber belli bakış açıları içinde kurgulanarak”⁵⁴, kültürel kökler milletlerin kendi varlıklarının kaynağı olarak diğer milletlerle olan ilişkilerinde farklı sosyal kimlik taşımalarını sağlar. Bu durum küresel eğilimlerin arttığı dönemlerde bile kendini gösterir. Bu anlamda milli kültürler milli kimlikleri oluşturur. Milli kültürlere dayalı olarak ortaya çıkan toplumsal birimler olarak milletler, varlıklarını geçmişten bugüne, insanlar arasında yerleşen kültürel unsurlardan alırlar. “Milli kimlik ile beraber millet kavramı da ancak ve ancak özgül bir söylemsel rejim içinde anlamlı hale gelebilir.”⁵⁵

Bu konuda bireysel özgürlük ve toplumsal otantiklik kavramlarından yola çıkan Fichte'nin, dil-millet-dünya zincirini vurgulayan Herder'in yaklaşımları özellikle dikkate değerdir. Renan'ın tanımladığı bir milletin yapısı olarak millilikte bunlara ek olarak duygusal bir yön vardır. Schnapper'e göre milletler, çoğu zaman soy birliğine sahip olan, tarihi ve kültürel bir topluluğun mirasçıları olarak yaşayan ve bunu sürdürme isteğini paylaşan insan grubu olarak tanımlar. Yani kültürel bir özgüllüğe sahiptirler ve tarihi bir topluluklardır. Gellner'de milliyetçilik ise, millet oluşun politikleşmesi, ortak kültürel özelliklerin tanımlanarak etnik grubun politik bir sınır talep etmesidir. Hobsbawm, milliyet bilincinin bir devlet talebinden ayrı tutulamayacağını ifade eder. Anderson milletlerin birer varsayım olduğu da öne sürülmekte ve milletleri hayal edilmiş siyasi topluluklar ve sahip oldukları milliyet bilincini de sınırlı ve egemen olarak nitelenmenin bir başka açıklama şekli olarak konmasında milletlerin hayal edilmiş toplumlar olduğu tezidir. Bunun sonucu olarak, milliyetçilik, Fransız devrimi ve sanayi devriminden bugüne uzanan dönemde dünyaya egemen olan siyasi ekonomik model tarafından belirlenmektedir Habermas'da benzer bir biçimde ulusun iki yüzü olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, ulus, eşitlikçi hukuk toplumunun evrenselciliği ile tarihsel ortak yazgılara sahip bir toplumun bölgeciliği ikilemini taşımaktadır. Yazarların, odaktaki milleti tanımlamaları bize gösteriyor ki; milletler ve milliyetçilik modern bir fenomen olarak karşımızda durmaktadır. “Gökalp'te

⁵³ Erverdi, - Özer, - Debbaoğlu, a.g.k., s.43.

⁵⁴ Yıldırım, a.g.m., s.183.

⁵⁵ Işık, a.g.m., s.231.

Batılılaşma veya çağdaşlaşma hareketinin temeli milli kültüre dayanır. Kültür gibi, Batılılaşma da millet olma yeteneğine kavuşmanın zorunlu bir şartıdır. Gökalp'e göre, uygarlık, millet olmanın ilk ve biricik unsurudur."⁵⁶

"Toplumlar, toplumsal gelişme basamakları içinde aşiret yapısından ulusal örgütlenme düzeyine ulaşarak ulus haline gelmişlerdir."⁵⁷ Gerek ırk, gerek kültür ve gerekse etniklik kavramları, insanın ortak kimlik özelliklerini açıklamaktadır. Bu noktada şu sorun kendini göstermektedir; tüm bunlar edilgen yani pasif unsurlardır. İnsanın kendini ve diğerlerini, bu özelliklere göre bir ayırtırmaya tabi tutması; başka bir deyişle, iradenin katılması millet kavramını ortaya çıkarmıştır. İnsan, yeterli uzunlukta tarihi bir geçmişe ve büyüklüğe sahip bir milletin parçası olduğuna inanıyorsa, ona uygun davranışlar sergiliyorsa ve o milletin diğer kişilerince de kabul görüyorsa o insan o milletin bir parçası olmaktadır. Bu insanların oluşturduğu topluluğa da, millet denmektedir.

"Milliyetçiliği taşıdığı tarihsel-kültürel, ideolojik ve duygusal özelliklerden soyutlayıp tarihsel aşamalar dizgesinde bir aşama olarak gören Marksist düşünce, böylece klasik liberalizmin milliyetçilik anlayışını benimsemiş görünmektedir."⁵⁸ Aydınlanma çağının uzantısı olarak gittikçe bütünleşen ve aynılaştan bir insanlık âleminde bahsedilen ve sistemlerine bunu temel alan bazı düşünürler vardır. Bunlar kültürler ve medeniyetler arasındaki farkların ortadan kalkacağını ve belli bir zihniyet veya sınıf etrafında insanların bütünleşeceklerini öngörmüşlerdir. Bunlara on dokuzuncu yüzyıldan iki örnek verecek olursak, insanlık tarihinin pozitif hal aşamasıyla olumlu son noktaya varacağını iddia eden ve bu döneme damgasını vuran pozitivizm akımının kurucusu Augusta Comte'u ve tek sınıf hâkimiyetinin kurulmasıyla enternasyonel bir dünya cennetinin meydana geleceğini iddia eden Marksizm gösterilebilir. Her iki düşünce akımı da kendi dönemlerini ve sonraki dönemlerin düşünce biçimlerini ve toplumsal olayları üzerinde oldukça fazla etkili olmuştur.

Batı'daki süreç XVIII. Yüzyılda burjuva sınıfının ulusal pazarı ve bu çerçevede ulusal birliği sağlamak amacıyla politik ve ideolojik mertebede bir milliyetçilik ürününü tarih sahnesine çıkarttığı görülmektedir. "Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde uluslaşma çok daha

⁵⁶ Türkoğan, O., Kemalist Modelde Fert ve Devlet İlişkileri, İstanbul, 1982, s.99.

⁵⁷ Uzun, a.g.m., s.146.

⁵⁸ Boztemur, a.g.m., s.162.

farklı evrilmiştir. Batı'nın ihraç ettiği fikirler ve modeller bu toplulukları önemli ölçüde başkalaştırmıştır. Zıtlıkların ve kutuplaşmaların yeni bir düzen yarattığı bu coğrafyalarda refleksif tepkiler öne çıkıp, uluslaşma süreci kendisine yeni bir araç yaratmıştır. Özellikle iki Dünya Savaşı ve sonralarında çizilen devlet sınırlarının şekillenmesiyle ortaya çıkan devletler için millet, o devletin meşrulaşmasını sağlayacak temel bir dayanak olmuştur. Avrupa devletleri bunun güzel örnekleridir.”⁵⁹

Bugünün milletlerinin çoğu modern öncesi etnik-öz temeli üstüne kurulmuştur. Bunların mitolojileri, hafızaları, değerleri ve sembolleri sınırlarını ve kültürlerini şekillendirmektedir. Güçlü olan bazı milletler özellikle eski çağın köklü medeniyetlerinin ürettiği sembollere sahip çıkarlar ve kendi köklerini buralara dayandırmaya özen gösterirler. Milliyetçi elitler kendi toplumlarında herhangi bir milli yakınlıktan habersiz kalabalıkları milliyetçilik duygusunu harekete geçirerek aktive ederler. Milliyetçi düşünce kendi toplumlarında varolan kültürel gelenekleri kabul ederek milletlerin sonradan tasarılan değil, geçmişten bugüne geliştirilerek kurulan bir gerçeklik olduğunu ortaya koymaktadır. Millet olmak, bir tarih ve kültür topluluğu, belli bir toprağa sahip, ekonomisi kurulmuş ve meşru görevlere ve haklara sahip olmak anlamına gelmektedir. “Yüzyıllar süren tarihsel süreç içinde toplumsal, kültürel bir pota içine oluşan bu ürün, ulus adıyla anılmaktadır.”⁶⁰

1.5. Soy

Milletin varlığıyla, onunla örtüştüğü varsayılan soy arasında bir bağlantı kurma girişimi gerçekte her tür milliyetçilikte ortak motiflerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. “İrk nedir? İrk, ne kültürel, ne etnik, ne de lengüistik bir kavramdır. Bu terimin tek geçerli tanımı ancak biyolojik anlamda yapılabilir. İrk; belli bir bölgede yaşayan, bazı kalıtsal karakterlerin belirlenmesinden sorumlu genlere aşağı yukarı eşit sıklıkta sahip bulunan bireylerin oluşturduğu bir birimdir.”⁶¹ Milliyetçi akımların soy mensubiyetini aynı kriterlerle açıkladıklarını, soya yüklenen anlamın her yerde aynı olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

⁵⁹ Guibernau, a.g.k., s.144.

⁶⁰ Uzun, a.g.m., s.146.

⁶¹ Özbek, M., İnsan ve İrk, İstanbul, 1979, s.13.

“Doğumdan getirilen fiziki özelliklerin bir değerler manzumesi içinde ideolojik bir kalıba dökülmesinden kaynaklanan kimlikler: Örneğin, insanın ırkını seçmesi söz konusu değildir. Ancak zorunlu mensubiyeti halindeki ırkın, ötekilere nazaran değerlerle donatılarak olumlu, diğerlerinin de olumsuz kimlikler halinde inşası olumluya doğru kaçışta sanki kişisel tercihlere yer varmış yanılığısıyla yeni bir kimlik alanı yaratmaktadır.”⁶² Irkçılık, insan davranışlarında kendini gösteren-somutluk kazanan, kalıp yargı veya düşmanca söylemlerle savunulan bir ideoloji olarak görülmektedir. “İrkçi davranışları incelediğimizde gücün üç ayrı biçimde üstlendiği görülebilir. Birincisi, ırkçı söylemde güç, ötekini adlandırma ile değerlendirmenin ikili uygulamasında epistemolojik olarak kullanılmaktadır. İkincisi; ırkçılığın sosyo-politik sonuçları ırkçıların sahip olduğu güce bağlıdır. Üçüncüsü; bir grup ırkçı unsurlar içeren bir dünya görüşünü dayattığında söz konusu toplum otomatik olarak azınlık ve çoğunluk olarak ikiye bölünür.”⁶³ Rasizm olarak da bilinen ırkçılık; ya bir grubun kimliğinin yok sayılması, ya da bir grup kimliğinin tartışmasız-koşulsuz mutlaklaştırılmasıdır. Amaç homojen kabul edilen grubun yüceltilmesidir. Bireyden çok merkezlidir. “İrkçılık biyolojik ve kültürel görünümleri nedeniyle belirli toplulukların dışlanmasına dayalı ideolojik bir söylemdir. İrkçılığın özelliği bir gruba diğerinin zararına üstünlük atfeden bir farklılığa yaptığı sürekli vurgu ve farklı olarak tanımlanana karşı düşmanca duyguların beslenmesini sağlamasında yatmaktadır.”⁶⁴

“İnsanlarda ise, ırkın sosyal vasıflara hiçbir tesiri olmadığı için, şecere aramak doğru değildir.”⁶⁵ Soyları belirlemede ten renklerinden kafataslarına kadar bir dizi kriter analizciyi farklı tasniflemelere götürmektedir. “Bugün yalnızca aynı fiziki özelliklere sahip saf insan topluluğu yoktur.”⁶⁶ Tıpkı millette olduğu gibi soyda da atıf yapılan kesimi belirleme zorluğu yaşanmaktadır. “Bir insan kanca müşterek bulunduğu insanlardan ziyade dilde, dinde müşterek bulunduğu insanlarla yaşamak ister. Çünkü kişiliğimiz bedenimizde değil, ruhumuzdadır.”⁶⁷ Soy birliği, ulusun belirleyici unsurları arasında en bulanık içerikte olan, somut içerik bakımından belirlenmesi en güç olandır. Bu zorluğun başlıca nedeni soy birliği unsurunun; kabile, etnik, grup vb. toplulukların tanımları içinde de yer almasıdır.

⁶² Kılıçbay, M.A., “Kimlikler Okyanusu”, Doğu Batı, Sayı.23. Ankara, 2007, s.164.

⁶³ Guibernau, a.g.k., s.146.

⁶⁴ Guibernau, a.g.k., s.149.

⁶⁵ Gökalp, Z., Türkçülüğün Esasları, İstanbul, 1999, s. 23.

⁶⁶ Türkdoğan, O., Etnik Sosyoloji, İstanbul, 1997, s.39.

⁶⁷ Baltacıoğlu, a.g.k., s.116.

“İrkçilikla ilgili iki yaklaşımdan bahsedilebilir: bunlardan birincisi, biyolojik kökenli soy iddiasına dayanır. Millet kavramının odak noktasına soy oturtulmakta ve siyasi toplumun sadece o soydan gelenlerce oluşturulacağı, egemenliğin onlara ait olduğu ifade edilmektedir. Biyolojik ırkçılığın hiyerarşik bir dünya tasavvuru vardır ve elbette iddia sahipleri kendi ırklarını ilk sırada saymaktadırlar. Ayrıca bu tür siyasi anlayışın egemen politikaları, ırkı koruma, karışmaları önleme, soyu mitolojik çağlardan beri geldiği saf şekliyle devam ettirme şeklinde belirir. Tehdit, ırkçı ideolojiye sahip ırkla sınırlı olarak görülmez, karışma evrensel bir tehlike olarak tüm ırklar için söz konusudur. Mesela Nazi Almanyası’nda Yahudi ırkının Germenler kadar diğer ırkları da karıştıracığı korkusu inançla işlenmiştir. Buna karşın özellikle Batı Avrupa merkezli, soy yerine kültürün ikame edildiği ancak bu yolla ırkçı karakterin yumuşatılıp bir ölçüde de kamufle edildiği ikinci bir türden bahsedilebilir. Burada kültürün anlamı Avrupa merkezli bir millete, nihayet bütün bu milli kültürleri kapsayacak şekilde tüm Avrupa'ya aidiyet üzerine kuruludur. Bir ortaklık alanı olarak Latin, Roma ve Hıristiyanlık üzerine kurulu Avrupa kültürü, bu tür bir kavramsallaştırmaya izin vermektedir.”⁶⁸ Ancak ırkçı söylemin her zaman ve her tür milliyetçilik içinde ana damarı oluşturduğunu söylemek zordur. Aksi halde milliyetçiliğin en popüler ideoloji olduğu, milli devletlerin neredeyse evrensel siyasi toplum biçimine dönüştüğü son iki yüz yıllık dönem içinde, gerek milletlerarası alanda gerekse millet birimleri içinde kıyasıya, kanlı ırkçı mücadelelerin yaşanması gerekirdi.

“Avrupa’da antropolojik manada ırk mefhumu ile millet mefhumu bugün tamamen ayrılmış mefhumlardır. Millet ise sosyolojik, etnolojik ve aynı zamanda psikolojik bir varlıktır. Bugün milletleri tasnif, tefrik ve milliyeti tespit sahasında antropolojik manada ırk bir kıstas olmaktan çıkmıştır. Asya’nın büyük bir kısmında ve Afrika’nın büyük bir kısmında dahi antropolojik manada ırkla millet arasındaki münasebet aşağı yukarı aynıdır. Millet, etnolojik manadaki ırk mefhumundan da farklı bir mefhumdur: Millet, yukarıda tarif ettiğimiz gibi, bugün mevcut olan, aynı dili konuşan, aynı milli seciyeye, müşterek tarihe, müşterek milli emellere malik olan bir kütledir. Etnolojik manada ırk, millet mefhumundan geniş bir mefhumdur. Mesela İslav ırkını alalım: bu ırk içinde tarihleri, lisanları, oturdukları saha ve siyasi durumları bakımından birbirinden farklı milletler var.. Ruslar, Lehliiler, Çekler, Sırlar.”⁶⁹ Geniş bir coğrafyayı bir arada tutabilmek için toprağa dayalı Fransız vatandaşlık modelini esas alınsa da, Alman modelinde olduğu gibi, kan

⁶⁸ Bostancı, N., Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik, İstanbul, 1999, s.61.

⁶⁹ Arsal, a.g.k., s.19.

bağına, ırka, etnik aidiyete ya da kültüre dayalı bir milliyetçilikle sürekli bir ilişki, devlet otoritesini sağlamada politik bir argüman olarak sürdürülmektedir.

“İrk başta sınıf ya da toplumsal konumla özdeşleştirildi daha sonra kültür, etniklik ve ulus anlamına geldi.”⁷⁰ “İrkçılık, milliyetçiliğin bir dışı vurumu değil, milliyetçiliğe bir ektir; daha doğrusu, milliyetçiliğe bir iç ektir; ona oranla her zaman aşırıdır, ama onun inşası için her zaman gereklidir.”⁷¹ İrkçı söylem, henüz devlet oluşturamamış uluslarda güçlü bir şekilde vurgulanmakta, ancak bir kez devlet halinde örgütlendikten sonra genellikle yerini hukuki açıdan tanımlanan vatandaşlık unsuruna bırakmaktadır.

1.6. Milliyetçilik ve Etnisite

Etnik toplulukların eskiden de var oldukları bilinmekle birlikte, bu etnik topluluklarla günümüzün milletleri arasında ne kadar benzerlikler bulunduğu sorgulanmaktadır. “Millet olmak için nesnel kriterler saptama ya da belirli gruplar milletleşirken, belirli grupların neden milletleşmediğini açıklama girişimleri; genellikle ya dil veya etnik köken gibi tek bir kritere ya da dil, ortak topraklar, ortak tarih, kültürel özellikler gibi bir kriterler kümesine dayanmıştır. Böylesi tanımlara uyan geniş birimlerin yalnızca bazılarının her zaman millet olarak nitelenebileceğinden, yani istisnalarla daima karşılaşılabileceği gibi açık bir nedenden dolayı, bütün nesnel tanımlar bir noktada tıkanmışlardır. Tanıma uyan örnekler açıkça milletleri ya da milli özlemlere sahip birimleri temsil etmedikleri gibi, millet olmanın özelliklerini taşıdığından hiçbir kuşku duyulmayan milletler de tek bir kritere veya kriterler kümesine denk düşmez.”⁷²

“Gökalp, milliyetçiliği önce ırkçılıktan, coğrafyacılıktan kurtarmış, milletin ancak sosyal bir gerçek olduğunu ortaya koymuştur.”⁷³ Türk milliyetçiliğinin statükocu-katı devlet milliyetçiliğine değil, her şeyden önce insanın veya toplumun kendisiyle, kendi değerleri, gücü, mukaddesatı ve milli nitelikleriyle barışık olması gerektiği çıkartılmaktadır. Üzerinde herkesin hem fikir olabileceği bir etnik kimlik tanımının olmaması sebebiyle, günümüzde ulus devletler içinde yaşayan bireylerin, bir yandan hangi etnik topluluktan olduklarına, diğer yandan bu seçimlerinde benimsemiş oldukları etnik

⁷⁰ Guibernau, a.g.k., s.144.

⁷¹ Balibar, E. ve Wallerstein, I., İrk, Ulus, Sınıf Belirsiz Kimlikler, (Çev. N. Ökten), İstanbul, 2000, s.73.

⁷² Hobsbawn, E.J., 1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik (Çev. O. Akınhay), İstanbul, 1995, s.20.

⁷³ Baltacıoğlu, a.g.k., s.117.

kimlik tanımına karar vermelerinin gerekeceği bir süreç içinde olduğumuzu ileri süren yaklaşımlar gündeme gelmektedir. “Etnik grupların da diğer toplumsal gruplarda olduğu gibi bir değer sistemi vardır. Değer yargıları arasındaki farklarda etnik grubun sınırlarını belirleyen önemli bir parametredir.”⁷⁴

“Kavramının sözlük anlamı ‘ethnos’tan gelerek, halkın karşılığı olarak kullanılmaktadır. Politik tartışmalara konu olan kavramlar, sözlük anlamlarından öte çağrışımları ve politik duruşlarıyla birlikte var olurlar. Etnisite de aynı tarihi kaderi izleyerek günümüze ulaşmış, halk kelimesinin masumane ifadesinin ötesine geçmiş ve çatısı altında toplama iddiasında olduğu kesimin ortak/özgün çıkarlarını dile getiren gelecek projesini de bağrında taşımaya başlamıştır.”⁷⁵ Uluslar, hangi yoldan kurulursa kurulsun, kuruluş aşamasında vurgu ister etnisite/kültür, isterse yurttaşlık/devlet gibi faktörlere kaydırılsın, sonunda hem siyasi hem de kültürel bir olgu olarak şekillenirler.

“Etnisite ya da milliyet, basit bir biçimde bu sınırların çoğunun çakıştığı ve örtüştüğü –öyle ki konuşmanın, ortak geçmişin sınırları aynıdır- ve aralarında söz konusu sınırlar bulunmayan insanların ırksal benzerliğe ve güçlü duygulara sahip oldukları durumun adıdır. Örtüşen kültürel özelliklerin tanımladığı etnik grup, kendi varlığından emin olmanın ötesinde kendine ayrıca politik bir sınır da istediği zaman, etnisite politikleşir ve milliyetçiliği doğurur.”⁷⁶ “Özselci yaklaşım; etnisiteyi insanlığın doğasında bulunan bir özellik olarak yorumlamaktadır. Tarihselci yaklaşım ise etnisiteyi insanlığın tarih içinde ekonomilerine, kültürlerine, inançlarına ve siyasal örgütlenmelerine göre biçimlendirdikleri olgu olarak görmektedirler.”⁷⁷

“Etnik kategori ve millet arasındaki ilişki ancak her devletin milleti tanımlarken çizdiği yasal ve kurumsal çerçevenin tarihsel arka planda gözetilerek incelenmesi sonucu ortaya çıkabilir.”⁷⁸ Ulusal gruplara oranla etnik gruplar küçüktür; belirgin bir şekilde ortak kökene dayalıyken; uluslar modern dönemin ürünüyken, etnik gruplar bütün insanlık tarihini kaplamaktadır. Etnik gruplara üyelik, genelde doğuştan gelen bazı özelliklerin varlığını gerekli kılmaktadır. “Bireyin sahip olduğu etnik kimlik sabit, değiştirilemez

⁷⁴ Bart, F., Etnik Gruplar ve Sınırları (Çev. A. Kaya ve S. Gürkan), İstanbul, 2001, s.21.

⁷⁵ Bostancı, a.g.k., s.16.

⁷⁶ Gellner, a.g.k., s.59.

⁷⁷ Boztemur, a.g.m., s.187.

⁷⁸ Aktürk, a.g.m., s.52.

olmadığından değişen siyasal, ekonomik ve toplumsal koşullara göre başka etnik aidiyetleri de kabul edilebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.”⁷⁹ Uluslar nispeten yeni bir olgu olmakla birlikte hemen hepsinin etnik bir kökene sahip olduğu söylenebilir. Bugünkü siyasi kullanımda, etnik grup deyimi, ulus-devletler içinde barınan, ancak ulus statüsüne kavuşmamış ulus-benzeri azınlık gruplarına karşılık geldiği bilinmektedir.

“Bir etnik topluluk birleşme ve bölünme gibi iki ana yolla oluşur. Birleşme farklı birimlerin bir araya gelerek etnik grupları oluşturmasıdır. Bölünme ise etnik grupların dini görüşler ya da siyasi nedenlerle yeni etnik grupları oluşturmasıdır. Her iki yolla oluşan etnik kimlikler insan düşüncesindeki devamlılık sayesinde değişerek de olsa tarih boyunca varlıklarını korurlar ve bu sayede etnik çekirdekler oluşur.”⁸⁰ Toplumsal alanda yer alan dinamikler, sadece zaman boyutundan değil ait oldukları medeniyetin değişimlerinden ve interaktif ilişkilerden de etkilenirler. “Küreselleşmenin ürettiği çeşitlilik söylemi ve uydu teknolojisinin geliştirdiği küresel kamusal alan farklı etnik kimliklerin temsilini kolaylaştırmaktadır. Örneğin dünyadaki çeşitli etnik toplulukların dilleri, müzikleri, giysileri ve inanışları hakkında araştırmalar, sempozyumlar, kutlamalar ve festivaller artmıştır.”⁸¹ Milliyetçilik hem toplumsal hem de siyasi değişimlerin ürünüdür. “Ulusçuluk siyaset, ekonomi ve kültürün karakterindeki değişikliklerden kaynaklanır.”⁸²

“Etnik kimliği öne çıkartan birbiriyle ilişkili iki temel zeminden bahsedilebilir: Birincisi, nesnel şartlar itibariyle teşekkül etmiş bir etnisite olgusu; ikincisiyse, etnisitenin varlığından kaynaklanan semboller, ritüeller, seremoniler gibi duygusal bağlılık elemanları.”⁸³ Burada birbirinden ayrılan sadece görünürdeki coğrafya yada siyasi haritaların biçimi değil, insanların biz bilincine attettikleri anlamlar, geliştirdikleri siyasi ritüeller, onları bütünleyen duyguları ve heyecanları gelmektedir. “Sanayi sonrası toplumlardaki etnik ulusçuluk; gelişmiş bir ekonominin doğurduğu manevi tatmin ihtiyacı ve yeni tüketim kalıpları ile kimlik arayışından kaynaklanmaktadır.”⁸⁴

Siyasi mücadelenin belirleyeni olarak alana sürülen etnisitenin sosyolojik karşılığı için A. D. Smith, etnik bir topluluğun altı ana niteliğini sayar: “1. Kolektif bir özel ad;

⁷⁹ Bart, a.g.k., s.28.

⁸⁰ Özkırımlı, a.g.k., s.205.

⁸¹ Yıldırım, a.g.m., s.193.

⁸² Yıldız, a.g.m., s.37

⁸³ Bostancı, a.g.k., s.19.

⁸⁴ Yıldız, a.g.m., s.37.

2. Ortak bir soy miti; 3. Paylaşılan tarihi anlar; 4.Ortak kültürü farklı kılan bir ya da daha fazla unsur; 5. Özel bir yurtla bağ; 6. Nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu.”⁸⁵ “İnsanların kendilerini etnik veya sosyal-ulusal terimlerle düşünmeleri ve ekonomik açıdan farklılık arz eden bir toprak parçası üzerinde yaşamaları halinde ulusçuluğun gelişmesi muhtemeldir. Ekonomik açıdan nisbi yoksulluk duygusunun kültürel işbölümüyle eşleşmesi, statü problemini sınıf probleminin üzerine çıkararak ulusçuluğun boy vermesiyle sonuçlanabilir.”⁸⁶ Farklı milliyetçilikler arasındaki ortak paydalar, sadece sivil ve etnik unsurları barındırmasından ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. “Modern dünyada siyasi nitelikteki kimi örgütlenmelerin adeta yeniden kabilleşme şeklinde tezahür etmesi de, bu manada, siyasi işlevlerini etkili bir şekilde yerine getirmedeki kardeşlik kültü ihtiyacını vurgular.”⁸⁷

Herhangi bir ulusal azınlık hareketinin arkasında yatan ortak özellik, mevcut durumdan duyulan rahatsızlık nedeniyle daha fazla özerklik veya bağımsızlık istemektir. “Farklılaşan kimlik tümüyle oluşturulabilir ise, bu ancak bir bütün içerisinde -egemen ulus devlet- başarılabilir ve bu bütün içerisinde topyekün bir zaferin bedeli, o bütüne tümüyle entegre olmaktır.”⁸⁸ Kolektifliği biçimlendiren etnisiteden çok dini kimlik ve bunun yanı sıra göçebelilik, yerleşiklik, bir şehre aidiyettir.

“Günümüzde bu olguyu tanımlamak için birçok radikal hareketin kullandığı genel terim kimlik siyasetidir.”⁸⁹ Bu terimle anlatılmak istenen şey, dini, kültürel, etnik, ırksal, dilsel ve devlet gücünden bir pay elde etmek isteyen öteki kimliklerin siyasi seferberliği anlaşılmaktadır.

1.7. Milliyetçilik ve Siyaset

Siyaset felsefesi (Politics) insanı belli bir siyasal sistemin bir parçası olarak kabul eder. Bu nedenle genel olarak bireyle siyasal iktidar ve toplumsal yaşam ilişkisini konu edinir. Küreselleşme ile birlikte milliyetçilikler döneminin aşıldığı ve artık çözülmeye ve

⁸⁵ Smith, a.g.k., s.42.

⁸⁶ Yıldız, a.g.m., s.37.

⁸⁷ Bostancı, a.g.k., s.23.

⁸⁸ Laclau, E., “Evrenselcilik, Tikelcilik ve Kimlik Sorunu”, (Çev.E. Kurma), Birikim Dergisi, Sayı.62, İstanbul, 1994, s.44.

⁸⁹ Aksoy, a.g.k., s.68.

devletlerin bir kısmını da çözmeye başlayan bir aidiyet biçimi olarak geride kalması gerektiği yönündeki fikirler çokça ifade edilmektedir.

Bir devletin vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin ölçütler kan bağı temelli ve toprak bağı temelli olmak üzere iki grupta toplanabilir. Dolayısıyla bu iki esastan birinin ya da diğesinin benimsenmesi belirli bir ulus anlayışının hukuksal düzlemde ifade edilmesi olarak yorumlanabilir. “Bu sürecin en temel ögesi, milliyetçiliğin, benimsenmeye başladıkça, devletle sivil toplum arasındaki ayırımı devlet üzerindeki denetimi ve siyasi örgütü yeniden kuracak sivil toplumu ortadan kaldıracak biçimde silmesidir. Günümüzde bu olguyu tanımlamak için birçok radikal hareketin kullandığı genel terim ‘kimlik siyaseti’dir; bu terimle anlatılmak istenen şey, dini, kültürel, etnik, ırksal, dilsel ve devlet gücünden bir pay elde etmek isteyen öteki kimliklerin siyasi seferberliğidir.”⁹⁰ Ulusal Bütünlük, siyasi otoritenin dayanabileceği, yönetme fonksiyonunu mümkün hale getirebileceği en güvenilir zemin olarak görülmektedir. “Tarihte, din de dâhil olmak üzere başka hiçbir etken, yurtseverlik adıyla kutsallaştırılan milli egoizmlerin çarpışmasından doğanlar kadar çok sayıda savaş üretmemiştir.”⁹¹

Siyaset felsefesinin ana konusunun insanları mutlu eden ideal bir toplum ve yönetim oluşturmak olduğunu söylemek mümkündür. “Diğer taraftan, aynı ümmete mensup zümreler ayrı milliyetlerden olsalar bile siyasi birlik halinde yaşayabilmektedirler.”⁹² Ümmet, etnik bağılıkları aşan bin inanç birlikteliğini ifade eder. Katı ve tepkisel milliyetçiliklerin bu dokudaki toplumlarda karşılaşma ihtimali düşük görülmektedir. Uzlaşma arayışının siyaset ve yönetimde coğrafyayı kuşatmasıyla bireylerin; bu kültür ve çevre içinde sosyalleşip, kişilik ve kimlik kazandıkları ifade edilebilir. “Milliyet hissini hakim olduğu bir memleketi ancak milliyet zevkini duyanlar idare edebilirler.”⁹³

“Etniklik, siyasi anlamdaki millet oluşumunun bir aşaması olmak üzere ‘ön-millet’ olarak da nitelenebilmektedir. Buradaki ön-millet siyasi etniklik şeklinde

⁹⁰ Aksoy, a.g.k., s.68.

⁹¹ Smith, P., Rönesans ve Reform Çağı, Bir Sosyal Arkaplan Çalışması, (Çev. S. Çağlayan), İstanbul, 2007, s.142.

⁹² Güngör, a.g.k., s..55.

⁹³ Baltacıoğlu, a.g.k., s.114.

tanımlanabilir.”⁹⁴ On dokuzuncu yüzyılın gelişmiş dünyasında, milli devlet ile milli ekonomiyi birleştiren çeşitli milletlerin inşa edilmesi, açıkça tarihsel dönüşümün temel bir olgusu olarak değerlendirilmektedir. “Yirminci yüzyılın ilk yarısının bağımlı dünyasında ve bilinen nedenlerle özellikle sömürgeleşmiş kesiminde, milli kurtuluş ve bağımsızlık hareketleri yeryüzünün büyük bölümünün politik kurtuluşunun, yani, emperyal yönetime ve daha önemlisi emperyal devletlerin doğrudan askeri egemenliğine son verilmesinin (yarım yüzyıl önce bile neredeyse akla hayale dahi getirilemez görünen bir durum) temel unsurlarıydı. Önceden gördüğümüz gibi, Üçüncü Dünya’daki milli kurtuluş hareketleri kuramsal olarak Batı milliyetçiliğini model almışlarken, pratikte kurmaya giriştikleri devletler, yine önceden gördüğümüz gibi, genel hatlarıyla Batı’da standart milli devlet biçimi olarak görülmeye başlanmış olan, etnik ve dilsel bakımdan homojen birimlerin tam zıddıydı.”⁹⁵

“Milliyetçi hareketler kendine özgü hareketleri kolaylıkla belirlenebilecek olan bir millet vardır, bu milletin çıkar ve değerleri diğer tüm çıkar ve değerlerden üstündür ve bu millet olabildiğince bağımsız olmalıdır.”⁹⁶ John Breuilly milliyetçiliğin siyasal olduğunu ve iktidarın bu doktrine çizgide hareket ettiğini ifade etmektedir. “Günümüzde bütün devletleri resmi düzeyde, açıkça öyle olmadıkları zaman bile, milletlere çeviren (ve Birleşmiş Milletler üyeleri yapan) semantik yanılısama, bu gücün iyice abartılmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, teritoryal özerklik için uğraşan bütün hareketler kendilerini millet oluşturan hareketler olarak düşünürler; merkezi iktidara ve devlet bürokrasisine karşı bölgesel, yerel, hatta kesimsel çıkarları savunan bütün hareketler, eğer başarabilirlerse, milli giysiyi giyerler (etnik-dilsel özellikleri çağrıştıran bir giysi olması daha fazla tercih edilmektedir). Bu yüzden milletler ve milliyetçilik, olduğundan daha etkili ve daha yaygın görünmektedir.”⁹⁷

Osmanlı’dan bugüne fikri ve medeni planda kalan en büyük miras medeniyet inşası olduğundan, etnik ve dini topluluklar bir arada barış içinde ilişkilerini sürdürmüşlerdir. “Gökalp, açıktan açığa olmasa da zımni olarak, milliyetçilik cereyanının neden Türklerden önce öteki camialar arasında başladığını belirtir. Avrupa’nın milliyetçilik fikrinin başlıca taşıyıcısı orta-sınıf olmuştur. Türklerde orta-sınıf yoktu. Oysa Müslüman olmayan

⁹⁴ Hobsbawn, a.g.k., s.85.

⁹⁵ Hobsbawn, a.g.k., s.199.

⁹⁶ Özkırmı, a.g.k., s.124.

⁹⁷ Hobsbawn, a.g.k., s.208.

toplumlardan böyle bir sınıf mevcut. Ayrıca Türklerin bir çoğu ve hasseten hükümet memurları milliyetçilik cereyanının Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasından endişe ediyorlardı.”⁹⁸ Sanayileşme ve sınıflaşma sürecine giren veya sanayi ihtilalinin dalgalarından etkilenen toplumlarda belli bir safhadan sonra milliyetçiliğin yükselmesi doğal karşılanmaktadır. “Gökalp’e göre milliyetçi hareketler –hiç değilse doğu kavimlerinde- üç merhaleden geçer: önce harsi uyanış, sonra siyasi bir hareket, nihayet iktisadi bir programla çıkar ortaya. Bu görüşe uygun olarak modern Türk Milliyetçiliğinin köklerini zihni ve harsi bir harekette bulmaya çalışır ve buna Türkçülük adını verir.”⁹⁹

“Milliyetçilik daima millet denen bütünü göz önünde tuttuğu için milliyetçi politika da bu bütünlüğü bozabileceği düşünülen her türlü zümre menfaatlerine mümkün olduğu kadar engel olacak şekilde ayarlanır. Bunu yapabilmek için kuvvetli bir merkezi otoriteye ihtiyaç vardır. Devlet milleti bir bütün olarak yeniden teşkilatlandırmak maksadıyla kendi gücünü en yüksek seviyeye çıkarmaya çalışır, karşısına rakip olarak çıkabilecek organize grupların yaşamasına tahammül edemez.”¹⁰⁰ Ulusal aidiyet kavramı yurttaşlık kavramı ile tam bir örtüşme içinde olmaktadır. Bu anlamda yurttaşlık sadece siyasi hakları içine alan bir ölçüt değil, ulusal aidiyetleri belirleyen tek bir ölçüt haline dönüşmektedir.

İnsanın siyasi arenanın merkezine çekildiği ortamın bir başka adı da katılımcı demokrasidir. Siyasi aktörlerin idari mekanizmayı etkileme kanalları artmaktadır. Uzmanlar, halkın, kendini örgütleyerek sivil toplum katmanıyla sistemi doldurduklarından söz etmektedirler. Bu düzende devletin, yönettiği insanların hak ve özgürlüklerine daha fazla sahip çıkması doğal olarak istenmektedir. “Etnik kategorileri bilinçli gruplar ve hatta siyasete yön veren en temel kimlikler olarak görmek kadar, ulus-devleti tek bir etnik kategorinin siyasal egemenliğiyle özdeşleştirmekte büyük bir kolaycılığa işaret ettiği”¹⁰¹ öne sürülmektedir. İnsana yönelik hassasiyetler, sadece dâhili siyasetin yükümlülüğü de değil, uluslararası bir mesuliyeti de gerektirmektedir. Devletler, dünya arenasında insana verdikleri değeri somut politikalara dönüştürebildikleri ölçüde milli övünç ve medenilik payı çıkartmaktadırlar.

⁹⁸ Heyd, U., Ziya Gökalp-Türk Milliyetçiliğinin Temelleri (Çev. Cemil Meriç), İstanbul, 1980, s.76.

⁹⁹ Heyd, a.g.k., s.76.

¹⁰⁰ Güngör, a.g.k., s.37.

¹⁰¹ Aktürk, a.g.m., s.52.

1.8. Milliyetçilik ve Devlet

Teorik olarak, tüm milliyetçilikleri içine alan ve onları tanımlayan ortak bir kuramın oluşmadığı söylenebilir. “Bazen ulusal birliği sağlamak ve bir devlet oluşturmak için kullanılan bu ideoloji, bazen de devlet içerisinde yaşayan farklı unsurların ayrılması ve yeni devletler kurulması yönünde bir etken olabilmektedir.”¹⁰² Ulusal marşlar, ulusal bayraklar, ulusal dil politikası ve ilköğretimin genelleştirilmesi yoluyla modern milletler ve ulus-devletler yaşatılmaktadır. Temelde evrenselci bir vizyona sahip olarak, milli kimlikten vazgeçmeksizin alt kültürel kimlikleri tanımak-anlamak ve birlikte yaşama kararlılığını göstermek, medeni, insani ve temel gerçeklik olarak bu noktaya gidilmektedir. Bunun sağlanabilmesi de devlet merkezli siyaset anlayışından birey merkezli siyaset anlayışına geçişi gerektirmektedir. “Bir kavim kültürce yükseldikçe kuvvetli bir devlet meydana getirir.”¹⁰³

“Devlet, faaliyetlerini ulusal kimlik ve ulusal bağımsızlık söylemleriyle meşrulaştırır.”¹⁰⁴ Milliyetçi düşüncenin bugün önemle üzerinde durması gereken konu, siyasi ve toplumsal alanın yeniden düzenlenmesine ilişkin olmalıdır. Milliyetçilik ile milli devlet arasındaki ilişki tek yönlü değildir; aksine karşılıklı bir belirleyicilik ve milli etkinliği artırma söz konusudur. “Büyük imparatorlukların boyunduruğu altında yaşayan milletler ulus-merkezci, yayılmacı ve pan harekete dönüşmeye yönelirken; güçlü devlet geleneğine sahip olan milletler, devlet merkezci ve pragmatist bir eğilime sahiptirler.”¹⁰⁵ “Milliyetçiliğin ana hedefi olan devlet aygıtı, kullanılan dilden milli tarihe kadar geniş bir sahayı kapsayan eğitimin yanı sıra, nema dağıtma karakteriyle kitleleri maniple eder; sivil hakları yaygınlaştırma ve demokratikleştirme programlarıyla kendini meşrulaştırır; sahip olduğu kitle iletişim araçlarıyla hükümlerlik alanında ortak bir bilişsel sistem oluşturur. Böylelikle milliyetçi ideali önemli ölçüde realize eder.”¹⁰⁶

“Yeni Devlet, siyasi bağımsızlık kazandıktan sonra modern bir millet olma yolunda çalışan ülkelere verilen genel bir isimdir. Yeni devletlerin en kuvvetli ve yaygın ortak vasıfları milliyetçilik olmaktadır. Zaten bunların bazıları milli bir hüviyete sahip olmanın

¹⁰² Uzun, a.g.m., s.159.

¹⁰³ Türkdoğan, a.g.k., s.99.

¹⁰⁴ Boztemur, a.g.m., s.178.

¹⁰⁵ Oğuz, Alaattin., “Rusya Türklerinin Türk Milliyetçiliğiyle İlişkileri” Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006, s.110.

¹⁰⁶ Bostancı, a.g.k., s.50.

verdiği itici güçle bağımsızlık kazanmışlar, öbürleri ise bir devlet olarak ortaya çıktıktan sonra millet olmanın bir zaruret olduğunu görmüşlerdir.”¹⁰⁷

“Modern anlamda devlet ilk kez XVIII. yüzyılda siyasi faaliyetin odak noktası olmaya başladı. Bunun sebepleri arasında büyük merkezi devletlerin ortaya çıkması ile feodal yapılar ve diğer mahalli sadakat odaklarının ortadan kalkmaya başlaması vardı. Hükümdarlar da artık devletle özdeşleştirilmeyerek devletin geçici yöneticileri olarak görülmeye başlandı.”¹⁰⁸ “Devletin toplum üzerindeki yönetsel gücünün genişlemesi, bireyler arasında ulusal bilinç, toplumsal dayanışma ve aidiyet duygularını arttırmakla kalmaz, aynı zamanda yurttaşlık kavramını ve bilincini de geliştirir.”¹⁰⁹ Bu anlamda ulusun; kültürel, etnik ve başkaca aidiyetleri ne olursa olsun, bireylerin öncelikle yurttaşlık aracılığıyla birleştikleri bir insan topluluğu olduğu bakışını desteklemektedir.

“Milliyetçi duyguların uluslararası güç yarışından, uzlaşmazlık ve gerilimlerden doğması durumunda özellikle varittir. Böyle bir milliyetçilikte, başka milletler güvenilirmez, korkulur ve nefret edilen ötekiler olarak görülebilir; hatta milliyetçilik şovenistik ve yayılmacı bir özellik kazanabilir. Muhafazakâr milliyetçiliğin karakteristik vasıflarından biri, ulusu devamlı dış veya iç tehditler altında görmesi ve göstermesidir. Dış tehdite yapılan atıflar, ulusun güvenliği için yurttaşların her türlü baskıya razı olmalarını garanti etmeye, iç tehdite yapılan atıflar ise toplum içindeki farklılıkların bastırılmasını mazur göstermeye yarar.”¹¹⁰ Bu tehdit algılamalarının doğruluğundan şüphe eden yurttaşlar ise dışlanır, hatta açıkça baskı altına alınır. Düşman yaratma politikası aynı zamanda kaçınılmaz olarak yurttaşların siyasal katılımını ve dolayısıyla demokrasiyi bloke etmekle eş anlamlıdır.

“Sanayi toplumunun doğuşu ile ulusçulukla sanayileşme arasında önemli bir bağın kurulması, sanayi toplumunun yeni bir devlet ve kültür anlayışı dayatmasından kaynaklanmaktadır. Sanayi toplumu, merkezi güçlü bir devlet öngördüğü gibi, feodal, dinsel, dilsel sınırlamalardan uzak bir nüfus yapısını da gerektiriyordu. Sanayi toplumunun doğuşuna paralel olarak feodal devletin çöküşü ve yerine merkezi güçlü bir devletin

¹⁰⁷ Güngör, a.g.k., s.34.

¹⁰⁸ Yıldız, a.g.m., s.33.

¹⁰⁹ Boztemur, a.g.m., s.168.

¹¹⁰ Erdoğan, a.g.m., s.95.

geçmesi, ulusçuluğun gelişimi açısından son derece önemlidir.”¹¹¹

1.9. Milliyetçilik ve Din

Milliyetçilik birçok seküler ideolojinin aksine içinde kutsal olarak nitelendirilebilecek unsurlar taşımaktadır. Bu nedenden dolayı, milliyetçi ideoloji çoğu zaman dinsel bir inanç ve hareketle beraber, bazen onu pekiştiren bir güç olarak anılır. Düşünsel açıdan ulus, tikelci bir kavramdır. Dolayısıyla ulus kavramının modern ve laik karakteri ile din temelinde inşa edilen cemaatçi topluluklara alternatif bir kavram olarak ortaya çıktığı ifade edilebilir.

“Modern öncesi çağda dünyaya, hayata, insani varoluşa ilişkin anlam haritasının koordinatlarını belirleyen din; milliyetçi tasavvurun şekillenmesinde etkili olmuştur. Tersine de; milliyetçilik ve millet inşaları, dinin modern toplumsal şekillenmesini belirlemiştir. Dinin ideolojileşmesinde, milliyetçiliğin ana mecrayı teşkil ettiği söylenebilir.”¹¹² Bu yönüyle birey katında, bireylerin tek tek hayatlarını düzenlemekte, onlara bir hayat tarzı sunmakta, öbür yönüyle de kolektif planda, özellikle siyasal hayatta önemli roller ifa ederek siyasal iktidarı düzenlemekte, yönlendirmekte ve ona meşruluk sağlamaktadır.”¹¹³

“Bugün milliyetçilik, 18. yüzyıldan 19.-20. yüzyıl dönümüne uzanan evrede dini ideolojinin yaşadığı tecrübeyi yaşıyor bir bakıma; bu demektir ki, milliyetçiliğin modernlikle olan ilişkisi muhafazakârlaşıyor (daha doğrusu iyice muhafazakârlaşıyor, nihai olarak muhafazakârlaşıyor). Modernleşmenin bu yeni dalgası, dinsel siyasal gelenekler ile milliyetçiliğin muhafazakârlık zemininde birbirine kitlenmesine elverişli bir ortam hazırlıyor.”¹¹⁴ “O, aynı zamanda, ulusallık akımında dinin de bir payı bulunduğunu belirtmiştir. Ulusal bir tarihi olan, aynı dili konuşan, aynı dine sahip ve bir ülkü çevresinde birleşen insan topluluklarına da ulus adını vermiştir.”¹¹⁵

¹¹¹ Üstel, F., Yurttaşlık ve Demokrasi, Ankara, 1999, s.37.

¹¹² Bora, T., “İslamcılıktaki milliyetçilik ve Refah Partisi”, Birikim Dergisi, Sayı.91, İstanbul, 1996, s.15.

¹¹³ Lambton, S., “İslam Siyasal Düşüncesi” (Çev. E.Kalaycıoğlu- Ş.Hanioğlu) Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl. 1994, s.178.

¹¹⁴ Bora, a.g.m., s.25.

¹¹⁵ Şapolyo, E. B., Ziya Gökalp, İstanbul, 1974, s.9.

“Din, Türk milletinde muhakkak bir esastır.”¹¹⁶ Millet, dinsel olarak kutsal sayılmakta ve ulus için, vatanın birliği, onuru ve varlığı için ölmek bir hizmet olarak nitelendirilmekte, din kurumu tarafından önemsenmektedir. “Bütün insanların kabulüne sunulan evrensel değerler ve hayat tarzı büyük oranda kabul görünüyorsa da, farklılığın dayandığı tarih ve din kaynaklı kültürel yapı kendi gücünü göstermektedir.”¹¹⁷ Modernleşmeci aydınlar, ulusun yüceltilmesi, ulusal birliğin sağlanması ve ulus-devlet yaratılması amacıyla yönelik olarak sekülerleşirmeyi artırma gayesiyle reformist eylemler gerçekleştirebilmişlerdir.

2. MİLLİ KİMLİK KAVRAMI

Kimlik bir tanım olmakla birlikte; insanın hem toplumsal hem de psikolojik anlamda kendisinin ne ve nerede olduğuyla ilintilidir. Bir kişi kimlik edindiğinde yerini de belirtmiş olmaktadır. “Söylem olarak milliyetçiliğin temel projesi bir biz kurmak ve bize bir anlam vermektir.”¹¹⁸ Kimlikler yalnızca onları tanımlayan ve organize eden toplumlarda kendini hissettirmektedir. “Geleneksel dünyada genellikle verili bir kimlik egemenken, modern dünya bunu önemli ölçüde kazanılma yönünde değiştirmiştir. Toplumsal mobilite imkânları, yaygın enformasyon, eşitlikçi anlayışlar, temel hak ve hürriyetlerin yaygınlaşması vb. gelişmeler, kimliğe ilişkin iradi etkinliği önemli hale getirmiştir.”¹¹⁹ Kimliğimizin sadece bizim tarafımızdan ifade edilmesi yetmez, ancak başkaları tarafından da teyit edilmesi halinde belli bir tutarlılık kazanmaktadır. “Günümüzde, ulusal kimlik, toplumsal düzen ve dayanışmanın meşruiyeti bakımından temel danışma noktası haline gelmiştir.”¹²⁰ Bu konuda, ulusal kimlik kaygısının, insanın beşeri bir varlık olması ile yakından ilgili olduğu öne sürülebilir.

“Ulusal kimlik bireylere kendilerini aşan bir varlık -ulus- ile özdeşleşmelerini yansıttığı ölçüde, güç ve kuvvet vermektedir. Modernleşmeyle birlikte birbirine mükemmel şekilde eklemlenmiş bir dil, bir halk, bir toprak ve bir devlet kavramı üzerine meşruiyetini kuran ulus - devletler, küreselleşme olarak ifade edilen dönüşüm sürecinde giderek egemen olmaya başlayan, insan hakları siyaseti, farklı kültürlerin, farklı

¹¹⁶ Togan, A. Z. V., Türklüğün Mukadderatı Üzerine, İstanbul, 1970, s.86.

¹¹⁷ İlhan, S., Dünya Yeniden Kuruluyor: Jeopolitik ve Jeokültür Tartışmaları, İstanbul, 1999, s.94.

¹¹⁸ Işık, a.g.m., s.234.

¹¹⁹ Bostancı, a.g.k., s.17.

¹²⁰ Akçam, T., “Ulusal Meseleye Bir Kolektif Kimlik Sorunu Olarak Yaklaşmak”, Birikim Dergisi, Sayı.45-46, İstanbul, 1993, s.25.

kimliklerin, farklı dini inanç ve törenlerin ve farklı siyasal - toplumsal tercihlerin aynı alanda yaşayabilmesini öngören bir anlayışa doğru yönelmektedir.

“Sosyal yaşam daima bireyin diğer insanlara referansını içerir. Bu referans bireyin kimliği üzerinde bir tehdit oluşturduğunda, farklılaşma arayışı başlar. Kimliğin yeniden inşası yada restorasyonu farklılık yaratmayla ve heterojenliğin pekiştirilmesiyle gerçekleştirilir.”¹²¹ Dünyadaki ekonomik, sosyal ve kültürel dönüşüm, modernleşme paradigmasının temel kavramları olan ulusallık, ulusal kimlik, merkezîyetçilik, homojen toplum yapısı gibi tasarımların sorgulanmasını ve değişimini öngören bir anlayış beraberinde getirmiştir. Küreselleşme kavramı ile tarif edilen süreçte farklılıklara dayanan kimlik siyaseti belirgin konuma gelmiştir. Ancak bu durum iki yönlü açılımı ve sonuçları olanaklı kılan bir görünüm arz etmektedir.

Kimlik terimi çok farklı alanlarda ve şekillerde kullanılmaktadır. Bir yandan etnik, dinsel veya kültürel azınlıkların taleplerini belirtmektedir. Bireyler toplumsal hayata kimlikleriyle katılmaktadırlar. Meslek, gelir, yaş, cinsiyet bu anlamda kimliğe ilişkin olan ve toplumsal ilişkilerde kendilerine atfı yapılan belli başlı kriterlerdir. Bunların yanı sıra dürüstlük, cesaret, yetenek, entelektüel güç vs. gibi daha spekülâtif değerler de kimliğe eklenmiştir. Kimlik en genel anlamda, kolektif aidiyetlerden katıldıklarımız, isteklerimiz, tahayyüllerimiz, kendimizi ifade etme, yaşama-ilişki kurma-tanınma biçimimiz gibi hayattaki duruş yerimizi bildiren özelliklerimizin bütünüdür. Kimlik türleri; mesleki/kariyer kimliği, politik kimlik, dini kimlik, ilişki kimliği, entelektüel kimlik, cinsel kimlik, kültürel/etnik kimlik, ilgi alanları, kişilik, fiziksel kimlik vb. sayılabilir.

“Kimlik üç temel işlevi yerine getirmektedir: seçim yapmaya yardımcı olur, diğerleriyle ilişki kurmayı olanaklı kılar ve güç verir. Birincisi ulusal kimliğin tam olarak ifade edilmesi ve gelişebilmesi için ulusu oluşturan insanların kendi ortak siyasal kaderlerine ilişkin karar verme hakkına sahip olmaları gerekmektedir. İkincisi, eğer kişisel düzeyde ele alırsak, ulusal kimlik ötekilerle ilişkileri açıkça olanaklı kılmakta, çünkü ulus ortak kültüre sahip bireylerin anlamlı bir dünya yaratmak için yaşadığı ve çalıştığı ortak bir havuz olarak görülmektedir. Fakat bundan da öte ulusların bir devlet olma talebi, ulus-devletlerin küresel sisteminde ‘aktör’ olarak tanınma talebidir. Son olarak, ulusal kimlik

¹²¹ Bilgin, N., İnsan İlişkileri ve Kimlik, İstanbul, 2001, s.59.

bireylere kendilerini aşan bir varlık -ulus- ile, özdeşleşmelerini yansıttığı ölçüde, güç ve kuvvet vermektedir.”¹²²

2.1. Milli Kimlik

“Ulusçuluk, insanların kendi benzerleriyle bütünleşme yoluyla kendilerini güçlü ve huzurlu hissetmek için tarih boyunca başvurdukları yollardan bir tanesidir.”¹²³ Ulusal kimlik gücünü tarihsel yerleşmişlikten almaktadır. Bu tarihsel yerleşmişlik salt politik/ideolojik olmamaktadır. Çünkü ulusal kimlik, ideolojiden öte bir olgu olarak görülmektedir. Dünyanın giderek daha fazla birleştiği, birbirine bağlandığı, etnik gruplar ve milletler arasındaki engellerin azaldığı ve geçersiz hale geldiği bir zaman diliminde ulusal kimlik ayakta kalmıştır. Ulusal kimlik kültürel bağlarla siyasal toplulukların tarihsel kesişme noktası üzerine kurulmaktadır. “Ulus olmak için nesnel ölçütler saptamaya ya da belli gruplar uluslaşırken, belli grupların neden uluslaşamadığını açıklama girişimleri; genellikle ya dil veya etnik köken gibi tek bir ölçüte ya da dil, ortak topraklar, ortak tarih, kültürel özellikler gibi bir ölçütler kümesine dayanmıştır.”¹²⁴

“Milli kimlik çeşitli öznel özellikler arasında gündelik hayat içinde popüler kültürel formlar aracılığıyla sürekli olarak inşa edilir. Milliyetçi ideolojinin milli kimlikle beraber diğer kimlikleri kurma stratejileri bağlamsal olarak anlaşılabilir.”¹²⁵ Ulusal kimliğin küreselleşme sürecinde varlığını devam ettirebilmesi ve geliştirebilmesinin nedeni, toplumsal ve tarihsel deneyimlerinin ortak etkisini gün yüzüne çıkarması ve ulusun toprağa özgü sembolizm ile örgütlenme biçimlerini yeniden yapılandırabiliyor olmasından kaynaklanmaktadır. “Ulusal kimlik bireylere kendilerini aşan bir varlık-ulus ile özdeşleşmelerini yansıttığı ölçüde güç vermektedir. Aynı zamanda ulusal ideolojiler genellikle ulusun gelişmesini teşvik etmekte ve onu değerli bir şey olarak sunmaktadır. Zaman zaman geçmiş başarılar üzerinde yoğunlaşmalarına rağmen, daima daha iyi bir gelecek vaat ederek yenilenmeyi savunmaktadır.”¹²⁶ Ulusal kimliğin gelişmesi, korunması ve etkili kılınmasını sağlayabilecek yegâne çerçeve olarak devlet düşünülmektedir. Bunun doğal sonucu olarak da toplumlar bağlılık ve güvenleri egemen, sınırları belli bir ulus

¹²²Guibernau, a.g.k., s.127.

¹²³Oran, a.g.m., s.43.

¹²⁴Hobsbawn, a.g.k., s.19.

¹²⁵Işık, a.g.m., s.229.

¹²⁶Bora, T., “İnşa Dönemi Türk Milli Kimliği”, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı.71, İstanbul, 1996, s.37.

devlete yönlendirecek bu da ulusal kimliğin ayakta kalmasını sağlayacaktır.

“Milli kimlik, zayıf da olsa belli anlamda bir siyasi topluluğu gerektirmektedir. Siyasi bir toplulukta, topluluğun bütün fertleri için en azından belli ortak kurumların, hak ve görevlere dair tek bir yasanın varlığını ima etmektedir. Yine topluluk mensuplarının kendilerine özdeşleyecekleri, aidiyet hissi duyacakları belli bir toplumsal mekân, az çok hatları kesin ve sınırlanmış bir toprak parçasını da akla getirmektedir.”¹²⁷ Kendisini ideolojik/siyasal kavramlarla dışavuran, ulusal kimlik önerilerinin kararlı, dengeli, çağdaş bir ulusal kimlik edinmemizde vazgeçilmez öğeler olduklarını kabul etmekle birlikte bu önerilerin içinde ya da altında saklı bulunan kimlikle ilgili içeriğin ya da altında saklı bilinen kimlikle ilgili içeriğin açığa çıkarılıp dile getirilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

2.1.1. Milli Bilinç Kavramı

Ulus nasıl ve hangi biçimde oluşursa oluşsun, sonuç olarak bir insan grubunun ortak siyasi bilinç etrafında kümelenerek, siyasi tarih sahnesinde yerini almasıdır. “Bir davranış olarak ulusçuluk etnik ben-merkezcilik ve yurtseverlikle yakından ilintilidir. Millici davranış, ulusal bir topluluğa mensup olma şuuru üzerine kuruludur. “Gökalp’in ülküsü, ulusal değerlerdi. Bu değerlerin başında ulusal bilinç geliyordu. Ona göre ulusal bilinç, sosyal kurumlardır. Bu sosyal kurumlar da, dil, din, ahlak, hukuk, iktisat, güzel sanatlar ve felsefe yapmaktır.”¹²⁸

“Çağdaş ulus-devletler öncesindeki imparatorluklarda bireyler kendilerini yurttaş olarak tanımlamazlar, merkezi siyasal otorite kendilerini aynı hukuka tabi eşit yurttaşlar olarak görmez, uyruklarının farklı etnik yapıları, dinlere ve dillere göre ayırır.”¹²⁹ Globalleşme diye özetlenen çığır, toplumsal ve siyasal kimliklerin kayganlaşmasını, çoğullaşmasını, melezişmesini beraberinde getireceği tartışılmaktadır. “İnsanlara kendi siyasal kaderlerini tayin edebileceklerini göstermesinde, onların kendi kültür ve kişiliklerini geliştiren insanlar olarak iradelerine saygı duyulmasını sağlamasında yatmaktadır. Bunlar aidiyet gereksinimi ve sosyal-psikolojik bütünlük duygusu

¹²⁷ Smith, a.g.k., s.24.

¹²⁸ Şapolyo, a.g.k., s.257.

¹²⁹ Boztemur, a.g.m., s.168.

fonksiyonlarının özellikleridir.”¹³⁰ Ulusları birbirinden farklı kılan özellikleri barındırır. Bu anlamda bir ulusa ait anlam, değer ve sembollerin oluşturduğu, salt o ulusa ait olduğu söylenebilecek bir kültürün varlığı aşikârdır.

“Kişinin kendi öz değerlerini, öz varlığını koruması ve geliştirmesi moral bir güç ve milli bir şuurla mümkündür. Milliyetçilik sosyal ve ekonomik hamlelerde de fikri, ruhi, fiziki bir atlama tahtasıdır; çünkü kişinin fikri ve fiziki gücüne dayanmayan hiçbir hamle başarıya ulaşamaz.”¹³¹ Millet oluşturmanın başlıca gözlenebilir mekanizmaları resmi dil politikası, zorunlu eğitim, ulusal sembollerin (milli marş, bayrak, uniformalar, resmi bayramlar vb.) yaratılması ve yaygınlaştırılması olarak belirtilebilir. Bu bağlamda denilebilir ki, bazen bir ulusun henüz oluşmadığı zamanlarda dahi milliyetçi bir hareket kendini gösterebilmektedir.

“Oysa etnik kimlik yanlılarının özgül bir kültür geliştirme girişimleri, son tahlilde ‘bir kültür bir millet’ formülü çerçevesinde içinde taşıdığı farklı iktidar odağı nedeniyle tehlikeli ve kabul edilemez görülür.”¹³² Özellikle zorunlu eğitimin uluslaştırmada son derece etkili olduğu aşikârdır. Çünkü eğitim yurttaşların ulus devletinin amaçları doğrultusunda eklenmesinde en fazla hizmet edebilecek -ve fiilen de eden-mekanizmadır. Bütün ulusal kimlik sembollerinin, icat edilmiş -veya keşfedilip abartılmış-kahramanlık hikâyeleri ve efsanelerinin yayılmasında, resmi dilin standardize edilip yaygınlaştırılmasında her zaman en işlevsel olan eğitim olmuştur. Ayrıca kitle haberleşme araçları da bu sürece katkıda bulunmaktadır. Ulusal kimlik sembollerinin yaygınlaşmasının etnik ve dini bölünmelerin siyasi etkisini azaltmadaki önemi de açıktır. Tam bir bütünleşme oluşmazsa, kimliğin tümüyle gerçekleştirilmemiş olması anlamına gelmektedir.

2.1.2. Ulus İnşa Araçları

“Modern milletlerin bilinçli kurguların ürünleri oldukları düşüncesinde büyük bir doğruluk payı vardır. Milliyetçilik bir yandan histografî aracılığıyla süzölmüş olan kültürel geleneklerin bilinçli olarak sahiplenilmesini öngören, bir yandan da ancak modern kitle

¹³⁰ Guibernau, M., Milliyetçilikler, İstanbul, 1997, s.94.

¹³¹ Türkeş, A., Milliyetçi Hareket Partisi ve Ülkücü Kuruluşlar Davası: Sorgu, Ankara, 1982, s..45.

¹³² Bostancı, a.g.k., s.73.

iletişimi kanallarıyla yayılan bir kollektif bilinç biçimidir. Nitekim olgusal olarak bakıldığında, milliyetçi öncüllerden hareket eden siyasi elitlerin çeşitli kamusal mekanizma ve süreçleri kullanarak yönettikleri veya yönetecekleri ulusal kimlikleri bilinçli olarak yaratmaya çalıştıkları gözlenmektedir. Buna teoride millet oluşturma denmektedir.”¹³³ Ulusal aidiyetin hukuksal görünümü olan vatandaşlık bağı, kan bağı esasında bir soy ortaklığı olarak, toprak bağı esasında ise bir ülkesel ortaklık ilişkisi olarak tanımlanmakta ve belirlenmektedir.

Uluslaşma modernite ile ortaya çıkan ve ulus-devlet inşa süreçlerinde şekillenen, değişime uğrayabilen olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Belirli bir ulusa ait olma duygusu, o ulusa içkin bir kimlik taşıdığımızdan değil tam tersine, belirli bir ulus içinde doğup büyümemizden kaynaklanmaktadır. Kendi varoluşunu meşrulaştırmak için ve hayatta kalmak için milletin kendine özgülüğünü koruması gerekir; bunu da hem milletin üyeleri için hem de milletin kendisi için milli oluşum hakkında efsaneler inşa ederek ve doğru davranışları tanımlayarak yapar.”¹³⁴

“Ulus inşa araçları iki kategoride değerlendirilebilir:

1. Bütünleşmeyi ve ulusal kimlik ve gurur duygusunu geliştirmeyi hedefleyen doğrudan inisiyatifler:

1) Bayrak, ulusal marş gibi ulusal kimlik sembollerinin oluşturulması. Uluslararası rekabette üstünlük kazanan spor takımları, modernliği ve bağımsızlığı simgeleyen ulusal hava yolları, il ve ilçelere yeni isimler verilmesi, hatta yeni başkentler bu amacı sağlamaya dönük araçlardır.

2) Eğitim sistemi aracılığıyla bireylerin sosyalleştirilmesi. Bütün ulusal eğitim sistemleri, öğrencilere mensup oldukları ulusun yücelik ve faziletlerini aşlamaya çalışır.

3) Bütün toplum kesimlerini temsil eden siyasi kurumların tesisi. Rekabete dayalı seçimler, liberal demokrasilerde böyle bir fonksiyon görür.

4) Merkezi hükümetin takip ettiği politikalarla azınlıkları mali açıdan gözetmeye çalışmaları.

¹³³ Erdoğan, a.g.m., s.92.

¹³⁴ Işık, a.g.m., s.233.

2. Her türlü millilik, yerellik, gelenek ve kültür olanca hızı ile deforme olmakta, her kavramın içi boşalmakta ve küresel kültür tarafından yeniden kurgulanmaktadır.”¹³⁵

“Kültürel veya etnik ulus bir kültürel topluluk olarak kavranır; dolayısıyla etnik bağlar ve aidiyetlerin önemi vurgulanır. Etnik uluslar vatandaşlığı, toplumun tam ve eşit üyeliğini, etnik kökene ve soydaşlığa bağlarlar. Kültürel uluslar kendilerini ortak soydan gelen türdeş bir bütün olarak gördükleri için dışlayıcıdır, yani, yeni katılımlara açık değildirler. Farklılığa şüpheyle bakar ve çoğulculuğu reddederler.”¹³⁶ Ulus-devlet türdeşlik esasına ve farksızlaştırma politikalarıyla girişilen bir yapıyı bina ederek, toplumsal kimlikle bireyin bir gruba bağlanma ihtiyacını tam anlamıyla karşılayamamasına neden olmaktadır.

“Her durumda milliyetçilik, sınıflararası güç ilişkileri ya da devlet ve toplum ilişkileri içinde, hegemonik yapıyı, egemen ideolojiyi yansıtırken, aynı zamanda o toplum içindeki kültürel ve tarihsel bağlarla, bireyler arasındaki ilişkilerle şekillenen ortak kodlarla, mitler ve duygularla beslenerek evrilen bir ideolojidir.”¹³⁷ Bu durumda resmi ideolojinin, toplumdaki etnik, dini ve kültürel bölünme ve zayıflamanın politik sonuçlarını en aza indirmek için siyasi yönetimin aldığı reaktif tedbirleri sıralayabiliriz.

Birey, devlet ile bütünleşip siyasi bir yapının üyesi olarak vatandaş sıfatını almaktadır. Ulusal aidiyet bireyle devlet arasındaki vatandaşlık kanalıyla belirlenmektedir. Vatandaş sıfatıyla ulusal bütüne dâhil edilen bireyler, vatandaşlık sıfatının kendilerine sağladığı haklarla ulus-devletin oluşturduğu siyasal bütünün bir parçası haline getirilmektedir.

2.1.3. Milli Kimlik Yaratmada Ulus-Devletin Rolü

İnsanlık tarihinin gelişme seyri esnasında devlet ve toplumların yapılanması, güçlü bir otoriteye dayalı olarak birçok unsurun aynı devlet çatısı altında birleşmesi şeklinde gerçekleşmiştir. “On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktığı şekliyle milliyetçilik ulus kimliğine dayanan modern devletler kurma -veya böyle bir devleti

¹³⁵ Yıldız, a.g.m., s.34.

¹³⁶ Erdoğan, a.g.m., s.91.

¹³⁷ TESEV, a.g.k., s.16.

olduğu gibi sürdürme- amacı güden siyasi bir doktrin idi. Bu doktrinin özünü, siyasi örgütlenmenin doğru biçiminin devletin sınırlarının ulusal bir toplumun sınırlarına tekabül ettiği düşüncesi oluşturuyordu. Bu düşüncüyü, her bir ulusun ayrı bir devlet kurmaya hakkı olduğu şeklinde de ifade edebiliriz. Bu görüşün de arkasında, siyasi yönetimin doğal ve en uygun toplumsal biriminin ulus olduğu ve her ulusun kendi-kaderini tayin etme hakkına sahip bulunduğu inancı yatmaktaydı. Başka bir ifadeyle, siyasi örgütlenmenin ideal biçiminin ulus-devlet olduğu düşünülüyordu. Öyleyse, her bir egemen devletin bir tek ulusu olmalıydı.”¹³⁸

“On dokuzuncu yüzyılın gelişmiş dünyasında, milli devlet ile milli ekonomiyi birleştiren çeşitli milletlerin inşa edilmesi, açıkça tarihsel dönüşümün temel bir olgusuydu ve öyle değerlendirilmişti. Yirminci yüzyılın ilk yarısının bağımlı dünyasında ve bilinen nedenlerle özellikle sömürgeleşmiş kesiminde, milli kurtuluş ve bağımsızlık hareketleri yeryüzünün büyük bölümünün politik kurtuluşunun, yani, emperyal yönetime ve daha önemlisi emperyal devletlerin doğrudan askeri egemenliğine son verilmesinin (yarım yüzyıl önce bile neredeyse akla hayale dahi getirilemez görünen bir durum) temel unsurlarıydı.”¹³⁹ Milliyetçiliğin yükselmesiyle birlikte, insanlık aleminde kendi iradesini kazanmaya başlayan ulus-devletler çoğalmaya başlamış ve bunların siyasi yapılanmalarında demokratikleşme ortaya çıkmıştır.

“Devlet, hegemonik gücü sayesinde, kimlik formasyonu sürecinin hangi esaslara dayanacağını, yurttaşların nasıl bir kimlik edineceklerini, hangi kimlik unsurlarının istenilmeyen unsurlar olduğunu, hangilerinin ise özendirileceğini belirler.”¹⁴⁰ Küresel dönüşümün milli devletlerin varlığını tehdit etmesi, onların tarih sahnesinden silinmesi olarak değil, sadece nitelik değiştirmesi şeklinde algılanması gerekmektedir. “Şüphesiz milliyetçilik, etnik ya da kültürel eksende toparlanan özdeş bir halk düşünürken, tarihi akış içinde kendiliğinden ulaşılacak bir beklentiyle yetinmemekte, milli devlet aracılığıyla özlemini somuta indirgemek istemektedir. Milliyetçilik tahayyülünde devlet, sadece toplumsal ilişkileri düzenlemeye yönelik teknik bir araç değildir; bundan daha önde olarak siyasi mücadelelerin ufkunda görüldüğü, devrim ve reform özlemlerinin dönüştürücü gücü

¹³⁸ Erdoğan, a.g.m., s.90.

¹³⁹ Hobsbawn, a.g.k., s.199.

¹⁴⁰ Üstel, a.g.k., s.37.

olarak kavrandığı bir organizasyondur.”¹⁴¹

“Batı’da ulus devletlerin oluşması milliyetçiliğin bir ideoloji olarak ortaya çıkmasıyla yakından ilişkilidir. Özellikle Batılı olmayan, örneğin Orta-Doğu ülkelerinde on dokuzuncu yüzyılın ilk yarılardan itibaren ortaya çıkmaya başlayan milliyetçi hareketlerin hedefi de Batı’daki örneklerine benzer ulus-devletlere sahip olabilmektedir.”¹⁴² Milliyetçi ideolojiler, ulusal dayanışmanın meydana getirilmesi ve devam ettirilmesi için; milleti oluşturan unsurlarla ve tarihsel gerçeklikle, devlet kurma süreçleri arasında somut bir ilişkiyi sürdürmektedir.

Homojen yapısını korumaya çalışan ulus-devlet ve ulusal kimlik özdeşliği, farklılıkların meşrulaştırılması isteği ile ortaya çıkan toplumsal taleplerle mücadele etmek zorunda kalmakta ve bunu sonucu olarak siyasal alan karşılıklı çatışma ve hegemonya mücadelesine sahne olmaktadır. Bunun sonucu olarak siyasal ve toplumsal alanda bir konsensüs sağlanamamakta ve demokratik toplum kavramı hayata geçirilememektedir.

2.2. Milli Kimlik Oluşturma Açısından Kültür Kavramı

Kültür, milletin fertleri arasında sosyal akrabalık bağını oluşturan (başta dil olmak üzere, tarih, din, örf ve âdetler, hukuk sistemi, müzik, güzel sanatlar, ekonomi, ahlâk anlayışı ve dünya görüşü... gibi) maddî ve manevî değerlerin tümüdür ve bu değerler kültürün başlıca unsurlarını oluşturur. Bunlar o milletin fertlerini birbirine bağlarken, diğer milletlerden ayırır; içeride birleştirici, dışarıya karşı ayırıcı rol üstlenir. “Irki, kavmi, coğrafi siyasi, iradi kuvvetlere üstün gelecek ve onlara hükmedebilecek başka ne gibi bir bağımız var? Sosyoloji ilmi ispat ediyor ki, bu bağ terbiyede, kültürde, yani duygularda iştiraktır. İnsan en samimi, en deruni duygularını ilk terbiye zamanlarında alır.”¹⁴³

“Kültür insana kendi üzerinde düşünme yeteneği verir. Bizi özgür bir biçimde insani, akılcı, eleştirici ve etik bakımdan bağımlı yapan kültürdür. Kültürün varlığıyla değerleri ayırıyor ve seçimimizi yapıyoruz. Kültürün varlığıyla insan kendini anlatabiliyor ve kendi bilincine varıyor, kendini tamamlanmış bir tasarı olarak görüyor, kendi

¹⁴¹ Balibar ve Wallerstein, a.g.k., s.120.

¹⁴² Uzun, a.g.m., s.153.

¹⁴³ Gökalp, a.g.k., s.21.

ilişkilerinin sorgusunu yapıyor, bıkmadan yeni anlamlar araştırıyor, yeni yapıtlar yaratıyor ve kendini aşiyor.”¹⁴⁴ Kültür kavramının kendisi tanımı gereği tikelcidir. Kültür temelde diğer ortak kimlik oluşumlarına zemin hazırlayan bir kavramdır. “Modern milliyetçilik homojen bir kültürel dünya inşa etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle imparatorlukların yerel dillere, lehçelere, giyimlere ve folklorlara yönelik esnekliğini kozmopolitlik olarak yorumlamaktadır.”¹⁴⁵ Bu bağlamda kültürcülük, kendi başına bağımsız olmayıp, bir araç işlevi görmektedir. “Gökalp, ‘Ulus dönemi demek, sosyal kurumların ulusal olması demektir.’ der ve sosyal kurumların topuna kültür adını verirdi. Kültürde sağcı (muhafazakar, tutucu); uygarlıkta ise köktenci (radikal) olmayı savunurdu.”¹⁴⁶

“Bir milletin kültürü, onun fertlerinin sahip olduğu, hadiseleri karşılayan duyuş şekilleriyle, bütün tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümleridir. Bu değer hükümleri, ilim, felsefe, sanat ve din tarafından yaşatılmaktadır.”¹⁴⁷ Kültür alanları, ulusları birbirinden farklı kılan özellikleri barındırır. “Milliyetçilik sadece siyaset meselesi değil, aynı zamanda kültür ve kimlik meselesidir.”¹⁴⁸ “Bu anlamda bir ulusa ait anlam, değer ve sembollerin oluşturduğu, salt o ulusa ait olduğu söylenebilecek bir kültürün varlığı aşikârdır. İngiliz, Fransız, Alman ya da Türk kültürü dendiğinde, kökenin ulus-devlet endoktrinasyonları, özgür bir topluluk olarak hayal edilen milliyetçiliğin geçmişten yeniden türettiği değer, miras ve efsaneler bulunsa bile temel bir kültürel zeminin varlığı yadsınamaz. Ayrıca hayal edilme ve inşa kavramları doğrudan kültürün kendisine denk düşen, onu tanımlayan en temel dinamiktir.”¹⁴⁹

“Hâlihazırda dünyanın kültürel haritasına baktığımızda, fay hatları siyasi sınırlarla çakışmasa da farklı kültür alanlarının varlığını görebiliriz. Bu tıpkı dünyanın siyasi haritası ile fiziki haritasının örtüşmemesine benzer. Coğrafi özellikler, sıradağlar, ovalar, göller ve denizler, ırmaklar, insanoğlunun çizdiği siyasi sınırlara tabi olmaksızın kendi doğallıkları içinde yer alırlar. Kültürel haritayı da siyasi görünümünden çok coğrafi harita ya benzetebiliriz. Çünkü kültürlerin hayat alanları, siyasi bölünmelerden çok daha canlı bir şekilde bugün ve geçmişle ilişkilidir ve siyasi tasavvurları açacak şekilde kendilerini var etmeye devam ederler. Üstelik dünyanın siyasi haritası her zaman haldeki gibi olmamış,

¹⁴⁴ Adanır, O., “Kültür ile Zihniyet”, Doğu Batı, Sayı.23, Ankara, 2007, s.29.

¹⁴⁵ Boztemur, a.g.m., s.190.

¹⁴⁶ Şapolyo, a.g.k., s.258.

¹⁴⁷ Erverdi, - Özer, - Debbağoğlu, a.g.k., s.39.

¹⁴⁸ Işık, a.g.m., s.229.

¹⁴⁹ Bostancı, a.g.k., s.69.

tarih içinde krallıklar, imparatorluklar, cumhuriyetler kurulurken sınırlar da sürekli değişmiştir.”¹⁵⁰

“Modern dünyanın milliyetçilikleri artık geçmişin o görkemli, muzaffer uygarlıkları değil. Onlar hem evrensel dâhil olma hem de eşzamanlı olarak tikele, farklılıkların yeniden keşfine bağlı kalma isteğinin muğlak bir ifadesidirler. Gerçekte bu, tikelcilik yoluyla evrenselcilik evrenselcilik yoluyla tikelcilikten başka bir şey değildir.”¹⁵¹ Ancak bu eleştiriler iki grupta toplanabilir. Birinci gruptakiler, kişilerin veya küçük grupların (entelektüeller, getto niteliğindeki yaşam grupları) hayat biçimleri, zevkleri, anlayışları itibarıyla milli kültürle çeliştikleri iddialarıdır ki, bunlar genellikle kışkırtıcı sayılmaz, belli bir masumanlikle karşılanır. Buna karşılık, kültürel alan etnik milliyetçiliğin ayrımcı meydan okumalarıyla yüz yüze geldiğinde, bu hale tolerans gösterilmez. “Elbette alternatif yaşam yanlıları ile milli kültür içindeki etnik kümelerin milli kültüre meydan okumaları, iktidar sorununa ilişkin olarak mahiyet farkı taşır. Her iki kesimde de mevcut iktidara karşı bir mücadele gözlemlenir.”¹⁵² Etnik kimlik yanlıları, özgül bir kültür oluşturma girişimleri; bir kültür, bir ulus formülü çerçevesinde tehlikeli ve kabul edilmez olarak izlenmektedir.

“Dünya küçüldükçe, biz de benzeşiyoruz. Kitle kültürü hepimizi bir şekilde esareti altına alıyor. Ekonomiden başlayan globalleşme, tüketim huyları başta olmak üzere aynı beklentileri olan, benzeri tatmin duygularıyla hareket eden bir çeşit insan yaratıyor. Aynı giysiler giyiyor, aynı beyaz eşyayı kullanan, aynı parçaları dinleyen kişiler oluyoruz. Söz konusu standartlaşmış ya da konfeksiyonlaşmış hayat tarzları hepimizde evrensel karşı tepkiye de sebep oluyor. Kimlik buhranı, modern insanın toplumsal hastalığı, yerkürenin neresinde olursanız olun, sizi pençesine alıyor.”¹⁵³ “Gökalp’e göre, kültürü bir olan toplumlar bir ulustur.”¹⁵⁴ Milliyetçiliği ve milli kültürün varlık iddialarını bütünüyle reddetmek ve kitleleri evrensel kültür kalıpları içinde yaşamaya davet etmek, gelenekçi toplumlarda olduğu kadar, bireyci yapıdaki toplumlarda da eleştirilmektedir.

¹⁵⁰ Bostancı, a.g.k., s.68.

¹⁵¹ Balibar ve Wallerstein, a.g.k., s.166.

¹⁵² Bostancı, a.g.k., s.72.

¹⁵³ Öke, M.K., “Değişen Dünya Dengeleri Işığında Milliyetçilik Kavramı ve XXI. Yüzyıla Doğru Milliyetçilik Modeli Arayışlarımız” Yeni Türkiye Dergisi, Sayı.1, İstanbul, s.24.

¹⁵⁴ Baltacıoğlu, a.g.k., s.119.

2.2.1. Dil

Ulus kavramıyla dil arasında her zaman sıkı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Daha önce de ulusla ilgili verilen birçok tanımda dil, ulusun en önemli unsuru olarak ifade edilmiştir. Birçok millet tanımında en önemli belirleyenlerden biri olarak dil zikredilmektedir. Çünkü “kuşaktan kuşağa aktarılan en önemli şey deneyimlerin yanı sıra atalardan miras kalan yaratılış efsaneleri, uyulması gereken toplumsal kurallar, ritüeller ve törenlerdir.”¹⁵⁵ Böylece dilin kendisi de bir kararlılık kazanmış, uzun dönemde, sübjektif tanımlara sahip milliyet kavramlarının ortaya çıkmasında merkezi bir rol oynayan bir kadimlik fikri inşa edilmesine katkıda bulunmuştur.

“Ümmet, cemiyetlerin tekamülünde millet merhalesinden daha önce gelir; bir dini camiaya mensup kavimler, dil ve kültür itibarıyla ayrı olduklarının şuuruna vardıkları zaman bu ayrılıkları siyasi istiklal ile de tamamlayarak millet hayatına geçerler.”¹⁵⁶ Topluluklar kendi dillerini toplumlar arası ilişkilerde kullanma çabası içine girince insanlar kendi yaşam alanlarında başka insanların da yaşamakta olduğunu, ancak sadece aynı dili kullananların kendileriyle aynı dil alanına ait olduğunu fark etmiştir. “Dili, bir millet olmanın vazgeçilmez şartlarından biri haline getiren husus, dilin bir iletişim aracı olması değil, bir şeyin kendisi olmasıdır. Burada kastedilen, dilin duyulan, sese evrilen yanından daha güçlü bir kolektif arka planı aracılığıyla işlevini yerine getirdiğidir. Her dil, kendine ait kolektif bir bağlam içinden konuşur. Dolayısıyla dilin bağlamında birleşen ve bu ortaklıkta kendilerini bilişsel birer akrabalık içinde hayal eden insanların toplumsal/siyasi birlikteliği doğallaştırmaları anlaşılır bir durumdur.”¹⁵⁷

Bir ulusun varlığının kabul edilebilmesi için, ulusu oluşturan bireyler arasında dil birliği bulunması gerektiği düşüncesinin; “meşruiyetin kaynağı Kilise olmayınca”¹⁵⁸ özellikle 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren özellikle Almanya ve İtalya gibi iki köklü halkın tek bir devlet çatısı altında birliklerinin sağlanmadığı vurgusu görülmektedir. Süreç içinde, hükümdarlar halk dillerini bir merkezileştirme unsuru olarak kullanmışlardır. “Öz

¹⁵⁵ Adanır, a.g.m., s.25.

¹⁵⁶ Güngör, a.g.k., s.54.

¹⁵⁷ Bostancı, a.g.k., s.64.

¹⁵⁸ Anderson, B., Hayali Cemaatler, İstanbul, 1998, s.60.

olarak milliyetçilik gerek muhtevası, gerekse ilgi alanları itibari ile başlıca milli bir vatan ve bu vatanın sınırları, ortak bir konuşma ve yazı dili”¹⁵⁹ en görünür sembolleridir. “Toplumsal hareketlerin liderleri ya da ideologları konuşmalarında ve yazılı eserlerinde seçkinlerin değil, genellikle halkın dilini tercih ederler; çünkü ancak bu şekilde daha fazla sayıda taraftara hitap etmeleri mümkün olur. Milliyetçilik ise bu konuda diğer ideolojilerden farklıdır. Sade ve basit halk dilini tercihin sebebi her şeyden önce milli dile farklı bir anlam yüklemeleri, onu milli ruhun cisimleşmiş hali olarak görülmesidir. Dil, daha somut ve görünür bir kriter olması sebebiyle, kan bağının dahi yerini almıştır.”¹⁶⁰

Dilin ulus-devletlerde ulusu tanımlayıcı bir unsur durumuna getirilmesinin ve ulus-devletin üyelerini bir arada tutan bir güç olmasında dil birliğinin sağlamış olduğu temel eğitimin ve yayıncılığın büyük önemi bulunmaktadır. “Ancak dil ile millet arasındaki ilişki, dünyanın renkli tarihi gelişimi göz önüne alındığında sanıldığı ölçüde evrensel bir ilişki olarak görülmemektedir. Bazen aynı dili konuşan topluluklar, coğrafi farklılık, metropoldeki iktidarla düştükleri uzlaşmaz çıkar ayrılıkları nedeniyle farklı milliyetçilikler şeklinde örgütlenme sürecine girebilmektedirler. Dil daha çok, ulusdevletlerin kurulduktan sonra bir siyasi mekanizma aracılığıyla bir ulusa ait ve onu tanımlayan bir unsuru haline getirilir. “Özünde bir iletişim aracı olan dilin milliyetçi ideolojiyle nerede ve nasıl bulunduğu anlamak için Türk milli kimliğinde bazen görünüp bazen saklanan, ama hep orada olduğunu bildiğimiz, Batı’ya karşı serin ve mesafeli duruşu incelemek gerekiyor.”¹⁶¹

2.2.2. Kitle İletişim Araçları

Globalleşen dünyada gelişmiş ülkelerin yanında yer alabilmek; söz sahibi olabilmek için günün gerektirdiği teknolojilerin kullanımının göz ardı edilemeyeceği düşünülmektedir. Gelişen teknolojiye uyum sağlamak; teknolojik araçların etkin kullanımını sağlamak tüm sektörler için vazgeçilmez bir unsur halini almıştır. Eğitim alanındaki önemi ise hiç de küçümsenmeyecek boyuttadır. “Modern sonrası dönemi ifade eden postmodernlik yaşamın yeniden düzenlenmesi ve yeni bir yer duygusu yaratılmasıdır ki bu da medyanın hayati rol oynadığı karmaşık bir süreçtir”¹⁶²

¹⁵⁹ Oba, A.E., Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, Ankara, 1994, s.22.

¹⁶⁰ Aytürk, İ., “Türk Dil Milliyetçiliğinde Batı Meselesi”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006, s.94.

¹⁶¹ Aytürk, a.g.m., s.94.

¹⁶² İmançer, D., “Çağdaş Kimliğin Yapılanma Süreci ve Televizyon”, Doğu Batı, Sayı.23, Ankara, 2007, s.242.

Ulaşım imkânlarının gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanmasıyla, bir zamanlar ayrı toplulukların üyesi olan insanlar ulusal bütünün bir parçası haline gelmektedirler. “Modern çağlarda, yerel ilişkilerin çözülmesi, kıtalararası iletişimi sağlayacak araçların yaygınlaşması, kültürel alışverişin hızlanması yerel değerlerle evrensel değerlerin yoğrularak yeni yaşam biçimlerinin oluşturulması hedeflenmektedir.”¹⁶³ Küreselleşmenin en önemli tezlerinden birisi de bilişim teknolojilerinin yol açtığı iletişim olanaklarının toplumlar arasındaki sınırları kaldırdığı ve bütün toplumların ister istemez birbirine benzeyerek aralarında farklılığın kalmayacağı şeklindedir. “Gösteri toplumunun demirbaşı haline gelen televizyonun her şeyi bir şov anlayışıyla yansıtması sonrasında ‘şeyler’ de hızlı bir şekilde gösteriye dönüşmektedir.”¹⁶⁴

“Kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde sürekli bir etki uyandırdığı genellikle kabul edilmektedir; çocuklar ve gençler ise bu etkilemenin odağında yer almaktadır. Değerler dünyası henüz seyyal olan genç kesim iletişim araçlarının etkisi ile olumlu veya olumsuz bir gelişim çizgisi takip edebilir. Geleceğin insanının tepkileri bugünün iletişim araçları tarafından oluşturulmakta, genç zihinler farkında olmadan bunları depolamaktadır. Normal dışılıkları normalleştirmek; olağanı, doğru olanı azınlığa düşürmek ve anormal gibi göstermek bazı yayın cihazlarının muhtevasında yer almaktadır. Gençlerin iletişim araçları karşısındaki konumu ve iletişim araçlarının gençlere yönelik yayınları toplumumuzu, geleceği açısından büyük önem taşıyan konular arasında yer almaktadır.”¹⁶⁵

“Bireyin sosyalizasyonunu gerçekleştiren en önemli kurumlardan birisi eğitim olmakla birlikte, günümüzde giderek gelişen ve etkisi sürekli artarak önemli bir sosyalizasyon aracı haline gelen etkenlerden diğeri de iletişim araçlarıdır. Bu anlamda, özellikle televizyon, var olan düzeni temsil etmektedir ve kurulu düzenin bir aracı olarak değerleri, inançları ve davranışları durağanlaştırmaya, muhafaza etmeye ve güçlendirmeye hizmet eder. Televizyon (ve gazete) içeriği ise uzun dönemde, izleyenlerin fikir; davranış ve tutumlarında önemli etkiler yapmaktadır. İnsanlar televizyonu birtakım programlar olarak düşünürler, ancak televizyon bundan daha fazla bir şeydir: Bütün program ve haberler boyunca işlenen konular gerçeklik algılarını ekme (cultivation) işlevine sahiptir. Ayrıca, iletişim araçlarının bireylerin siyasal fikirlerinin oluşmasında önemli katkıları

¹⁶³ İmançer, a.g.m., s.239.

¹⁶⁴ Kalaycı, H., “Bayrak, Milliyetçilik, Kutsallık ve Postmodern Durum”, Sayı.105-106, İstanbul, 1998, s.166.

¹⁶⁵ Doğan, M., “Gençlik ve İletişim Araçları”, Gençlik Dönemi ve Eğitimi, İstanbul, 2000, s.33.

olduğunu söylemek mümkündür. Okunan gazete türü, gazetede en çok okunan haberler, izlenen televizyon kanalı ve en çok izlenen programlar bireylerin siyasi eğilimlerinin anlaşılabilmesi için kullanılabilirler. Dolayısıyla, bu türden göstergeler aracılığıyla öğrencilerin politik eğilimlerinin neler olduğu ve birbirlerinden hangi noktalarda farklılaştıkları hakkında bir takım fikirler elde edebiliriz.”¹⁶⁶

“Günümüzdeyse KİA'nın yeni kanaatler oluşturmak veya yönlendirmek işlevlerinden ziyade yerleşik kanaatleri pekiştirmek veya nihayetinde tereddütler uyandırmak şeklinde göreceli bir etkisinin varlığından söz edilmektedir.”¹⁶⁷ Kitleli medyaların modern toplumda oynadığı bir başka rol, etnik ve dini kimlikleri kamuoyuna taşıma işlevidir. “Medya bireyselleşme sürecinde ve yaşam alanının çoğullaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda da toplumsallaşmada belirli bir güç ve toplumsal farklılıkların yeniden üretilmesinde standartlaşma ve kurumlaşma getirmektedir.”¹⁶⁸ Günümüzde, medyanın, bireylerin bilişsel sürecini nasıl etkilediğiyle ilgili verileri; sosyal psikolojinin kuramsal çerçevesi, akademik dünyada ortaya koymaktadır. “Artık aydınların da kitlelerin de dili öğrendikleri yer kitle haberleşme vasıtalarıdır; herkes televizyon dilini konuşur hale gelmiştir, çünkü haberin de bilginin de esas kaynağı televizyondur.”¹⁶⁹

¹⁶⁶ Akşit, B., Coşkun K., “Türkiye'nin Modernleşmesi Bağlamında İmam-Hatip Okulları”, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık, İstanbul, 2004, c.6 s.405.

¹⁶⁷ Bostancı, a.g.k., s.76.

¹⁶⁸ İmançer, a.g.m., s.246.

¹⁶⁹ Güngör, a.g.k., s.52.

II. BÖLÜM

TÜRK ULUSAL KİMLİĞİNİ OLUŞTURMA SÜRECİ ve MİLLİ KİMLİĞİN AKTARILMASINDA GENÇLİK

1. TÜRK ULUSAL KİMLİĞİ

1.1. Türk Ulusal Kimliğinin Tarihsel Gelişimi

Anadolu toprakları Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde birçok farklı kültürün yaşama hinterlandı olmuştur. “Çünkü millet olmanın en bariz vasfı insanları zaman ve mekan içinde birleştiren ortak noktaların bulunmasıdır.”¹ “Millet olarak yarattığımız dünyanın en şerefli medeniyeti, Anadolu’nun yurt edinilmesiyle 1071’de başladı ve temellendirildi.”² Dünyada XVIII. yüzyıl ve sonrasında yaşanan siyasi, ekonomik ve kültürel değişimler, çoğunlukla savaş dönemleriyle ivme kazanarak, yeni oluşumların ve grupların öz güven ve geleceklerini belirleme kararlılığıyla haritalar değişmiş ve bundan Anadolu etkilense de, Anadolu insanının folklorik kimliği kültürel sahada kendini ortaya koymaktadır. “Milliyetçilik fikrinin bize Tanzimatla girdiği umumiyetle kabul edilir. Halbuki milliyetçiliğimize başlangıç noktası olarak ne Tanzimatı, ne de Cumhuriyeti alabiliriz. O milli tarihimiz kadar eskidir.”³ Milletler tarihi deneyimlerinin üzerine ekledikleri yeni değerlerle güçlenmekte ve gelişmelerini sürdürmektedirler.

“Her toplum için genel geçer bir milliyetçilik haritası olamaz. Farklı toplumlarda farklı ideolojik anlam sistemleri içinde söylemsel olarak şekillendirilen milliyetçilikler vardır.”⁴ Milliyetçiliğin kökeni üzerindeki uzlaşmazlıklara, milliyetçiliğin geleceği hakkındaki belirsizliklerde eşlik etmektedir. “Türkiye’de on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ulus kavramı, bir dinsel topluluktan ziyade seküler anlam yüklemesi yapılarak bir etnik topluluğu anlatmak için kullanılmaya başlanmıştır.”⁵ Osmanlı Devleti’nin millet sistemli devlet yapılanması, etnik grupların farklı olarak algılanmamalarının temel gerekçesi olarak düşünülmektedir. “Osmanlı millet sistemi temelde dini çoğulculuğa dayanmasına karşın,

¹ Güngör, E., Düünden Bugünden Tarih Kültür ve Milliyetçilik, İstanbul, 2005, s.54.

² Erverdi, E.- Özer, D.- Debbağoğlu, A., Türk Milliyetçiliği ve Batılılaşma, İstanbul, 1979, s.75.

³ Erverdi, - Özer, - Debbağoğlu, a.g.k., s.46.

⁴ Işık, N.E., “Milliyetçilik, Popüler Kültür ve Kurtlar Vadisi”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006, s.229.

⁵ Uzun, T., “Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik Üzerine Bir Değerlendirme”, Doğu Batı, Sayı.23, Ankara, 2007, s.138.

modern ideoloji olarak Osmanlılık altında yeniden değerlendiriliş biçimi, dini farklılıklara bakılmaksızın vatandaşların hepsine eşit yasal ve siyasal haklar veriyordu.”⁶ Cumhuriyet’ten beri, uluslaşma çabalarının aralıksız sürdüğü ülkemizde, ulusal kültürün oluşması, yaşamsal önem kazanmıştır. Eski bizlik duygusunu oluşturan Osmanlı ümmet kimliğinin yerine, yeni bir birliktelik anlayışının, çağdaş, laik bir ulusal Türk kimliğinin geçmesi ulusal kültürün temel tartışma düzlemini yaratmıştır. “Osmanlıda 19. yüzyıla kadar yaygın olan; İslam’ın evrensel kardeşliği (ümmet) ve gayri Müslimleri de koruyan cihan şümül (küresel) değerleridir, ulusçuluk değil.”⁷

“1071 tarihi, İslam idealiyle çıkan Türkmenlere bir anayurt kazandıran muharebe olduğu kadar, yeni bir millet hayatının da başlangıç noktasıdır. Millet oluşumuzu, pek çok milliyetçinin de kabul ettiği gibi, Osmanlı Devleti’nin yıkılışına -yani ümmet devrinin bitimine- bağlayanlar aldanışların en büyüğüne düşmektedir. Türkçülüğün ilk milliyetçi hareket olarak kabul edilmesi, millet ve tarih kültüründen şuurlu veya şuursuzca uzaklaşmak isteğinin eseridir.”⁸ Türklerin, Osmanlı hanedanından ve imparatorluktan ayrı bir millet sayılması fikrinin ortaya çıkmasında XIX. yüzyılda batının tesiri büyük olmuştur. Milliyetçilik duygusunun, insanın veya toplumun kendisiyle, kendi değerleri, gücü ve milli nitelikleriyle barışık olmasını gerektirir. Milletlerin tarih bilincinin, aynı zamanda onlardaki mensubiyet ya da kimlik duygusunu pekiştiren bir unsur olarak da görülebileceğidir. “Türklerin eski tarihine eğilmek, Gökalp’in başlıca merakı. Denemelerinden pek çoğu eski Türklerin tarihini işler. Bir yerde şöyle yazar: Öteki milletler, çağdaş medeniyeti benimsemek için mazilerinden kopmak zorundadırlar. Türkler ise eski mazilerine dönmek suretiyle bu hedefe varabilirler.”⁹ Geçmişten çıkartılan dersler ve yaşanan tecrübeler; geleceği daha iyi okuma rehberi olarak kabul edilir.

“İkinci Meşrutiyetle başlayan ve devam eden romantik bir idealizm, Cumhuriyetin ilk büyük değişme hamleleriyle büsbütün hızlandı ve Cumhuriyet öğretmeni yepyeni bir ülkenin ve milletin yapıcısı rolüyle ortaya çıktı.”¹⁰ Bu yönüyle milliyetçi düşüncenin temelinde geçmişin dinamik unsurlarından faydalanılarak, yaşanan dönemde milletin kalkınması için yeni atılımlara ilham kaynağı olduğu, bu bağlamda Türk tarihindeki büyük

⁶ Çolak, Y., “1990’lı Yıllar Türkiye’inde Yeni-Osmanlılık ve Kültürel Çoğulculuk Tartışmaları”, Doğu Batı, Ankara, 2006, s.129.

⁷ Sönmez, S., “Avrupa Birliği” Köprü Dergisi, Sayı.85, İstanbul, 2004, s.16.

⁸ Erverdi, - Özer, - Debbağoğlu, a.g.k., s.45.

⁹ Heyd, U., Ziya Gökalp-Türk Milliyetçiliğinin Temelleri (Çev. Cemil Meriç), İstanbul, 1980, s.82.

¹⁰ Güngör, a.g.k.,s.59.

değişim, hamle ve yapılanma dönemlerindeki hakim düşüncenin milliyetçi düşünce olduğu boyutudur. Milletleşme sürecini güçlendirmek; milli eğitim ve kültür politikalarına ağırlık vermek yolu ile üniter devlet yapısının devamlılığı sağlanmış olacaktır.

“Milliyetçiliğimizin temellerini, kendi mazimizde, kendi bünyemizde arıyoruz. Türk milliyetçiliğinin temel taşları İslam’da ve tarihi tecrübemizdedir.”¹¹ Osmanlı Devleti’nin yaşadığı siyasal gelişmelerin getirdiği yeniliklerle bezenen Türk kültürel hayatı, Batı ile olan yaklaşma sonucu batılı fikirlerin Osmanlı Devleti’nde yayılmalarıyla zenginleşerek bu oluşmaya katkıda bulunmuştur. “Gökalp, Osmanlı İmparatorluğu toplumu içinde, Türk ulusunun toplumsal hayatındaki değer yargılarını ve gerçeklerini bilimsel yöntemleri ve sezgi gücüne dayanan görüşüyle de ilk kez yasalaştırmış bir Türk düşünürüdür.”¹² Aynı zamanda Güngör’ün de “Türkler dilce Ural-Altay şubesinden olmakla birlikte kendilerini İslam milletlerinden sayarlar”¹³ tespitiyle tarihsel, kültürel ve sosyolojik bir gerçeğin altı çizilmektedir.

Türk milli kimliği, insanın kendi yaşadığı toplumun dışındaki dünyayı düşman olarak görmesi değil, karşılıklı saygıya ve ortak çıkarların korunmasına dayanan bir birlikteliktir. “Hakiki, Türkler gibi ihtilafsız, münakaşasız, derin bir sükun ve sükut içinde yaşayınız.”¹⁴ Türk Milliyetçiliği düşüncesi, evrensel plandaki örneklerinden farklı olarak Türk Toplumunun ilerlemesini devam ettireceği her zeminde öncü bir hareket olarak düşünce dünyasında yer edinmiştir. “Gökalp, Türkçülüğün Esasları’nda da meşhur Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, garp medeniyetindenim formülünü tekrarladığına göre Türk milleti ile İslam dünyası arasındaki organik bağı yine kabul etmektedir.”¹⁵ Sosyolojik bir gerçek olarak, bireyin varlığının ve yaşamının ancak bir toplum içinde anlam kazandığını yansıtmaktadır. Türk milliyetçiliği düşüncesinin zengin ve üst kavrayış yönünün güçlü olması, Türk kimliğiyle şekillenen devlet ve toplulukların egemenliği altında yaşayan farklı etnik yapıları kucaklayan, üst kimlik duyusunun dinamikliğidir.

¹¹ Erverdi, - Özer, - Debbagoğlu, a.g.k., s.26.

¹² Şapolyo, E.B., Ziya Gökalp, İstanbul, 1974, s.7.

¹³ Güngör, E., Sosyal Meseleler ve Aydınlar, İstanbul, 2003, s.55.

¹⁴ Göçgün, Ö., Hususi Mektuplarına Göre: Ziya Gökalp’in Hayat Görüşü, Ankara, 1992, s.111.

¹⁵ Güngör, E., Sosyal Meseleler ve Aydınlar, İstanbul, 2003, s.56.

1.1.1. Osmanlı ve Türk Kimliği

Osmanlı aydınları vatan ideali üzerinde bir Osmanlı milleti yaratmaya çalışmışlardır. “Osmanlı kolektif kimliği, ayrılıkçı milliyetçilerin devlete sadakatlerini sağlamaktır.”¹⁶ Bu kadar çok sayıda kültürel, dinsel ve diğer etnik temellerde birbirine yabancı topluluğu bir arada yaşatan politik güç, dönemin ulaşım ve iletişim koşullarının da dikkat edileceği üzere, etnik çeşitliliği ve kültürel zenginliği sürdürebilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun kurucu unsuru Türk boyu olan Oğuzlar’ın Anadolu’daki öncüleridir. “Fatih’le kurulan milli birliğimiz, Avrupa’da kurulan milli birliklerden en az dört yüz yıl önce gerçekleşti.”¹⁷ Tarih ve siyasi konjonktür, zaman içinde gelişen Osmanlı İmparatorluğu’nu Türk etnikliği ile açıklama durumunu güçleştirmiştir.

“Türkmenler Anadolu’da, Bizans’ın feodal düzenini ortadan kaldırarak yerine; Özünü İslam’dan aldıkları yepyeni bir hukuk, iktisat ve ahlak düzeni kurdular.”¹⁸ Çok milletli Osmanlı düzenini oluşturan mekanizma millet sistemi olarak anılmaktaydı ancak buradaki millet tabiri etnik değil, dini grupları belirtmek için, cemaat karşılığı olarak kullanılmaktaydı. Tanzimat hareketi ile bütün unsurların eşitliğine ve dayanışmacı bir anlayışa dayanan Osmanlıcılık ideolojisi geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu hareket ile Tanzimat liderleri ve aydınları Osmanlı vatani ve Osmanlı hanedanına bağlılık temeli üzerinde bir Osmanlı milleti yaratmayı amaçlamışlardır. “Milliyetçilik anlayışlarında, Osmanlı aydınları ‘devleti’ merkeze almışlardır.”¹⁹ Osmanlı’da toplumsal yapı kültürel eksende Osmanlı’nın ünlü millet sistemi üzerinde yükselmiştir. Buradaki kıstas inanç-din olup, Osmanlı’ya göre bir insanın Türk ya da Arap kökenli olması bir öncelik taşımadığı gibi, Araplar, Türkler ya da Arnavutlar kolaylıkla aynı millete, yani Müslüman millete mensup insanlar olarak değerlendirilmektedir. “Din, Türk milletinde muhakkak bir esastır.”²⁰

Bir siyasal aidiyet ve vatanseverlik mefkuresi olarak 19. yüzyılın ortalarından itibaren resmi politika olarak, eşitlikçi modern kamusal alanın oluşmasını öngören yeni bir kimlikten söz edilmektedir. “Osmanlı sisteminin dayandığı Müslim/Gayrimüslim ayrımın,

¹⁶ Çolak, a.g.m., s.129.

¹⁷ Erverdi, - Özer, - Debbaboğlu, a.g.k., s.75.

¹⁸ Erverdi, - Özer, - Debbaboğlu, a.g.k., s.13.

¹⁹ Oğuz, Alaattin., “Rusya Türklerinin Türk Milliyetçiliğiyle İlişkileri” Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006, s.121.

²⁰ Togan, A. Z. V., Türklüğün Mukadderatı Üzerine, İstanbul, 1970, s.86.

modern kamusal alanın bir ürünü olan azınlık/çoğunluk mantığı temelinde yeniden üretiyordu. Milletler, seküler ve eşitlikçi düzlemde yeniden tanımlanarak azınlıklar ile çoğunluklara dönüştürüldü.”²¹ Ulusalcılık; Fransız ihtilaliyle beraber Avrupa'da doğan gelişmiş, sonra da bir hastalık gibi Osmanlıya sirayet ederek, Osmanlı'nın ulusçu akımlarca parçalanıp yıkılmasında etkin bir rol oynayarak, kökü dışarıda bir yabancı ideoloji olma yüzünü göstermiştir. “Batıda yayılan laik, milli egemenlik prensibi ve buna bağlı olarak gelişen kendi kaderini tayin prensibinin olduğu gibi kabul edilmesi açıkça devletin parçalanması demek olacaktı. Diğer taraftan batıdaki milliyetçilik anlayışının temeli, belli sınırlar içinde, aynı dili konuşan, aynı kültürü paylaşan ve birlikte yaşama duygusuna sahip olan millet kavramına dayanıyordu. Hâlbuki çok milletli Osmanlı devletinde böyle bir millet yapısı mevcut değildi. Çünkü geniş bir coğrafi alana yayılmış bulunan Osmanlı devleti çeşitli din, mezhep ve milliyetlerden meydana geliyordu. Dolayısı ile Osmanlı devletinin içinde barındırdığı çok çeşitli unsurları yönetmek için kullandığı millet sistemi yani bu unsurların birer dini cemaat olarak tasnifi, milliyetçilik fikrinin yayılması ile fonksiyonunu yitirmeye başlamıştır.”²²

Osmanlı İmparatorluğu milliyetçi akımlarla Balkanlar'da karşılaşmıştır. Balkan topraklarının kaybedilmesiyle birlikte buralarda yeni kurulan devletler, Türkleri ülkeden atmak veya eritmek politikası gütmüşlerdir. “Osmanlı imparatorluğunda milliyetçilik önce yabancı propagandası ve siyasî amaçlarla Hristiyan unsurlar arasında yayılmaya başlamıştır.”²³ Sonuçta Fransız İhtilali ile tohumlanan ve hürriyet fikriyle desteklenen milliyetçiliğin yayılması, Osmanlı devletinde ayaklanmalara yol açarak devletin bütünlüğünü tehdit etmeye başlayacaktır. Osmanlı devlet adamları Fransız İhtilali sonucu yayılan ideolojik vasıflı milliyetçilik cereyanını başlangıçta kendilerini rahatlatıcak olan Batının bir iç problemi olarak görmüşlerdir. XIX. yüzyıl dünyasında büyük değişiklikler yapacak olan milliyetçiliğin gücü iç isyanlarda yavaş yavaş hissedilmeye başlanmıştır. Bu durum karşısında Osmanlı gayr-i müslimleri tarafından savunulmaya başlanan millet fikri imparatorluktaki bütün unsurlar arasındaki bağlar sağlamlaştırarak devletin dağılıpını durdurmak isteyen Osmanlı aydınlarının dikkatini çekmiştir.

²¹ Çolak, a.g.m., s.130.

²² Sarnay, Y., Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931, Ankara, 1994, s.16.

²³ Sarnay, a.g.k., s.17.

“İslahat ve Tanzimat hareketlerini takiben, dinsel cemaat-millet sisteminin yerine, İslami referanslarla bezenmiş olsa da, yeni bir vatan, millet ve ‘Osmanlı yurttaşı’ modelini yaratmak üzere uygulamalar getiren Abdülhamit ya da Genç Osmanlılar da Batı’ya karşı Batı gibi olmaya çalışılarak sürdürülen bu mücadelede yer aldı. Ancak daha sonraki Cumhuriyet tarihi boyunca modern ulusu kurucu bir ideoloji olarak işlev görecek milliyetçilik öncelikle Jön Türkler ve İttihat ve Terakki hareketleriyle Türkleşti. Cumhuriyet’i kuran modernleşmeci seçkin kadrolar 19. yüzyıldan taşınan bu birikim üzerine ve bu birikimden beslenerek, toprak esasına dayalı Fransız ulus modelini ithal ederek yeni Türk devletine en azından kitabı düzeyde adapte ettiler.”²⁴ Bu sistemde millet tabiri etnik, değil, dini grupları belirtmek için, cemaat karşılığı olarak kullanılıyordu. “Türk Milliyetçilerinin tutum ve düşünce biçimlerini belirleyen temel öğelerden biri Müslümanlıktı. Türk aydınlarının bu mensubiyetten kopmaları söz konusu olamazdı; büyük bir tarihi ve kültürel birikime dayanılıyordu.”²⁵

İmparatorluğun çoğunluğunu ve yönetici kesimlerini oluşturan Türklerin onu sürdürmeyi ve kurtarmayı düşünceleri ile ümmet yapısı Türklerin milliyetçilik fikrine yönelmesini önleyen fren mekanizmaları olmuştur. Ancak gayr-i müslimlerin bağımsızlık kazanarak devletten birer birer ayrılmaları, İmparatorluktaki Türk olmayan Müslüman toplumların milliyetçi gayeleri sonucu, ileride üzerinde duracağımız birçok faktörün etkisi ile Türk milliyetçiliği doğmaya ve gelişmeye başlamıştır. “Osmanlı Devleti fiilen dağıldıktan sonradır ki, Türk politikacılar ve milletvekilleri, biraz da Batı ağzıyla ‘Türkiye’den söz etmeye başladılar.”²⁶ Turancılık duygu ve fikrinin, doğuşundan itibaren Türk milliyetçiliği düşüncesinde bir ülkü olarak var olduğunu söyleyebiliriz. Milli varlığın bu yeniden algılanış döneminde, Osmanlı Devleti sınırları dışında da aynı dili konuşan, aynı dine inanan ve ortak tarihi köklerimiz olan toplulukların varlığının daha yakından bilinmesi, doğal olarak bu dünyanın birleşmesi ülküsünü de beraberinde getirmiştir.

“Müslüman Anadolu’da sınıf farkları meydana gelmedi. Anadolu coğrafyasında İslam’ın ruhuna dayanan bir milli devlet kuruldu ve bir millet hayatı kazandı. Batı’da

²⁴ TESEV, “Milletin Bölünmez Bütünlüğü” Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler), İstanbul, 2007, s.17.

²⁵ Milas, H., “Milli Türk Kimliği ve ‘Öteki’ (Yunan)”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik, İstanbul, 2004, c.4 s.193

²⁶ Çandar, C., “Türklük, Milliyetçilik, Osmanlı Havzası (Rumeli ya da Balkanlar)” Yeni Türkiye Dergisi, Sayı.16, İstanbul, 1997, s.1738.

milletler XIX. asırda mili birliklerini kurarken, bizim asırlar sürececek milli birliğimizin siyasi vechesi Fatih gibi dahi bir devlet adamının eliyle XV. asırda kurulmuştu.”²⁷ Sömürgecilik karşısında yükselen milliyetçilikler ile Türk milliyetçiliğini birbirinden ayırmak anlamlı görülmektedir. Türklerin Batılıların etkisinde kalmış olmasıyla bir sömürge ülkesi olarak Batılılarla ilişkide bulunan milletlerin durumuyla farklı değerlendirilmektedir. Örnek olarak Yusuf Akçura, Ziya Gökalp ve Tekin Alp gibi Türk milliyetçilerinin önderliğinde sadece Anadolu Türkleri ile sınırlı kalmayacak ve bütün turan ellerini kuşatacak bir romantik milliyetçilik kurulacaktır. Bu düşünce Batılı tarzda bir millet olarak Türklük kavramını yerleştirmek ve bütün Türkler arasında ortak bir milli bilinç oluşturmak yönündedir.

1.1.2. Cumhuriyet ve Türk Kimliği

Osmanlı Devleti'nin gerileme ve çözülme dönemlerinde üst düzey bürokratlar devleti yeniden ayağa kaldırma vazifesini Cumhuriyetin banisi olan Osmanlı'nın aydınları ve memurlarına devretmişlerdir. “Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte Osmanlı imparatorluk yapısının yerini Türk milliyetçiliği ve reformcu bir anlayışa dayanan ulus-devlet aldı.”²⁸ Cumhuriyet'in yeni kadroları bu dönemde Batı'daki ulusal-devletlerin, temel hak ve vicdan özgürlüklerini teminat altına alan laikliği; siyasal, hukuksal ve kültürel alanın merkezi konumuna taşımışlardır. Devlet adamlarının uygulamalarında, Cumhuriyet'in kurucu felsefesinin yanı sıra gelenekselci izlere de rastlandığını söyleyebiliriz. “Türkiye sömürgelemeden kurtularak yeni istiklal kazanmış bir ülke değildir; Türkiye'nin bir devlet olarak yeniliği sadece siyasi rejiminin değişmiş olmasından ve bir kısım idareci ve aydınlarının da bu devlet ve milleti birdenbire doğmuş zannetmelerinden ibarettir. Türkiye'de cumhuriyet kurulmadan önce de Türkler bağımsızdı, milli bir kültürleri ve hemen tek başına temsil ettikleri bir medeniyetleri vardı.”²⁹

Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuş ve kuruluş dönemlerine bakıldığında, milliyetçilik düşüncesinin devlete yeni bir kimlik ve güç verdiği, bu çatının altında da manevi dinamiklerin geldiği ifade edilebilir. Çünkü bir toplumun milli duygularına hitap etme, onları besleme ve bu gurura kaynaklık etme durumu, milliyetçi düşüncenin en önemli

²⁷ Erverdi, - Özer, - Debbaoğlu, a.g.k., s.13.

²⁸ Çolak, a.g.m., s.130.

²⁹ Güngör, a.g.k., s.35.

ilham kaynaklarından biri olmaktadır. “Cumhuriyet rejiminin uygulamaya koyduğu milliyetçiliğin amacı sadece sanayileşme ve iktisadi kalkınma gibi modernleşmenin araçsal yönü ile sınırlı olmayıp medeni, Batılı, modern vatandaşlar yaratılması amacını da gütmekteydi. 19. yüzyılda yürürlüğe konulan reformlar pragmatik ve spesifik nedenler taşırken, Cumhuriyet milliyetçiliği ile reformlar tümel ve ideolojik bir nitelik kazandılar. Lewis’in de belirttiği gibi Türk milliyetçiliği gittikçe bütün bir ulusu bir medeniyetten bir başka medeniyete taşımak için girişilen bilinçli ve kapsamlı bir çabaya dönüştü.”³⁰ Kemalist Türk milliyetçiliğinde ulus-devlet ve ulusal kimlik öncelikle uygarlaşma projesinin bir gereği olarak benimsenmektedir. Cumhuriyetle birlikte uluslaşmanın gerek şartları olan ulusal devlet ve ulusçuluk tesis edilmiş, ulusal kültür heterojen katmanlarıyla toplulukta dinamizmini sürdüreceğidir.

“Türk kültürünün tarih öncesi kaynaklarına ulaşmak için yürütülen çalışmalar içerisinde Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’nin kuruluşu; Türk kimliğini şekillendirmek için kurulmuş olup halen varlığını sürdüren bir kurum olarak önemli bir yere sahiptir. Türk dilinin Türklüğün ayrılmaz bir parçası olduğu tezine binaen oluşturulmuştur.”³¹ Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren, Atatürk’ün yönlendirmesi ile Türklüğün fizik antropoloji alanında da araştırılmasına başlandığı, bunun amacının ırk kavramının sosyal olarak kitlelere benimsetilmesini kapsamaktadır. Cumhuriyet devletinin kuruluş felsefesi, süreç içerisinde; ulusçu özelliğiyle, bireylerin kültürel, sosyal ve resmi kimliklerinin belirleyicisi niteliğinde bir farkındalık yaratacağı bilinmektedir.

“Cumhuriyet’in ilk yıllarında, milli bilincini bulmada gecikmiş bir topluluk için belki de daha farklı bir yaklaşım beklemek doğru değildir. Yine de kesin olan bir husus varsa o da resmi-(askeri) bürokratik ya da alternatif gelenekçi-sivil kültür modeli arayışlarının nihai sentezini bir türlü oluşturamamış olmasıdır. Türk milliyetçi düşüncesi siyasi hayatta da seçkinci olarak kalmış, adeta bir bürokratik-aydınlar aristokrasisi ile ülkenin yukarıdan, güçlü bir lider ve ekibi ile reforme edilebileceğine bel bağlamıştır.”³² Cumhuriyet döneminin resmi ideolojisi olarak geliştirilen Türk milliyetçiliği etnik bir özgünlük projesi olmaktan çok modernliği yakalamak iddiasını taşıyan topyekun bir

³⁰ Akman, A., “Etnik-Sivil Kuramsal İkileminin Ötesinde: Modernist Milliyetçilik Kuramında Etnik/Sivil Milliyetçilik Karşıtlığı”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik, İstanbul, 2004, c.4 s.85.

³¹ Alp, T., Kemalizm, İstanbul, 1998, s.173.

³² Öke, M.K., “Değişen Dünya Dengeleri Işığında Milliyetçilik Kavramı ve XXI. Yüzyıla Doğru Milliyetçilik Modeli Arayışlarımız” Yeni Türkiye Dergisi, Sayı.1, İstanbul, s.24.

kültürel dönüşüm hareketidir. Genel olarak, milli kimlik modernleşme projesine endeksli tanımlanmış ve içeriği buna göre oluşturulmuştur. Cumhuriyet, bir kurtuluş, bir istiklal savaşı sonucunda kuruldu ve bunun için de, öncelikle korunmacı refleksleri ön plana alınmıştır.

1.2. Türk Milliyetçilik Modelinin Temaları

Türk milliyetçiliği, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında kendine kültürel ve siyasal bir tartışma alanı bulan ve kendi beslendiği kaynaklar anlamında zenginlik içeren bir olgudur. “Ferdî bencilliklerin cemaat uğrunda feda edilmesini gerektiren milliyetçilik anlayışımız, en mükemmel ve eşsiz olarak İslam’ın cemaatçilik anlayışında barınıyor. Bu esaslar, milletimizin maddî ve ruhî mazîsi içinde işlenmiş, hazırlanmış bulunuyor.”³³

“Yeni kimlik oluşum süreçleri, diğer bir deyişle yükselen kültürel çoğulculuk, büyük bir sosyolojik dönüşüm ile birlikte meydana geldi.”³⁴ Yüzlerce yıllık bir toplumlar arası ilişkiler bütününün ürünü olan milliyetçilik söz konusu olduğunda tek bir milliyetçilikten söz etmek neredeyse imkânsızlaşmaktadır. Türk milliyetçiliği örneğinde de bu farklılığı gözlemlemek mümkündür. “Millet, milliyet ve milliyetçilik hatta Türk kavramları konusunda çok geniş bir literatür olmasına rağmen, çeşitlilikle birlikte hep bir kısmî belirsizlik süregelmiştir.”³⁵

“Milliyetçilerin kendi aralarında bile Türk milli kültürünün oluşturan unsurların neler olduğu belirlenmemiş. Ama ister gelenekçi aydınlar, ister inkılâpçı kadrolar açısından, ortak nokta, türdeş bir toplum modelindeki ısrardır. Adem-i Merkeziyet’e kültürel coğrafyada bile, Osmanlı sath-ı mailinde bile antipatik bakılmış. Türdeş (homojen) bir hüviyet, hep beklenen, arzulanan, uğruna çaba gösterilen bir hedef olmuş.”³⁶ Türk milliyetçiliğinin gelişmesini teşvik eden kaynakların birçoğu Batı’dan yapılan Türkoloji çalışmalarıdır. “Harsın zahîr alametleri ise lisanla din olduğu için milletimizin Türkçe konuşan Müslümanlardan mürekkep olduğu meydana çıktı. Türkçülerin ilmi usullerle vasıl olduğu bu tarîfi Anadolu köylüleri asırlardan beri milli selikalarıyla bulmuşlardı. Çünkü bu

³³ Erverdi, - Özer, - Debbâğoğlu, a.g.k., s.28.

³⁴ Çolak, a.g.m., s.128.

³⁵ Okan, A., “Türk Dünyasının Yeniden Dirilişinin Milliyetçiliğe Etkileri”, Türk Yurdu, Sayı.139-141, Ankara, 1999, s.18.

³⁶ Uzun, a.g.m., s.159.

saf köylüler milletdaşlarını dili dilime uyan, dini dinime uyan formülüyle tarif ediyorlardı.”³⁷ “Kuşbakışı bir yaklaşımla ele alındığında milliyetçilik, ideolojik olmanın yanında siyasal bir görünüm de sergilemektedir. Tam olarak ne olduğu konusunda ise ancak somut örneklerine bakılarak bir karar verilebilir.”³⁸ Türk milliyetçiliğinin bir tepki milliyetçiliği olması, hüviyetini kazandığı dönemde yaşanan toplumlararası ilişkiler nedeni ile milli olmaktan çok devletçi olması ve bu nedenle Türk milletinin ve Türk milli kimliğinin analizinde küresel dönemin başlangıcına kadar süren fikir macerasının bir bölümünü devleti savunmak için harcamasıdır. “Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi’nin gayesi, Türk Milleti’nin ebedi bekasıdır.”³⁹

“Türkiye nüfusunun çok-kültürlü yapısı karşısında bazı muhafazakar ve milliyetçi siyasetçiler ve aydınlar, Osmanlı geçmişini günümüz Türkiye’sinin kimlik ve siyasal birlik sorunu için bir model olarak yeniden tahayyül etmeye başladılar.”⁴⁰ Literatürde, Türk milliyetçiliğine ilişkin olarak aralarında derin ideolojik ayrılıklar bulunan aşağıdaki özet model, Türk Milliyetçiliğine bakış farklılıklarına da dikkat çekmektedir. “Türkiye’de milliyetçilik, ister milletlerarası bir siyaset koyma amacına, isterse milli sınırlar içinde bir icraat amacına dönük olsun, farklı biçimlerde anlaşılmış ve ifade edilmiştir. Bu farkın temelinde yatan neden belki de Türk milliyetçiliğinin birbirinden farklı kaynaklarının olmasıdır:

1. Etnik yönü ağır basan soy milliyetçiliği
2. Dinsel ağırlığı olan milliyetçilik
3. Sosyalist motifler barındıran yoğun devletçi söylemi içeren milliyetçilik
4. Demokratik yurttaşlık anlayışını ön plana çıkaran liberal milliyetçilik.”⁴¹

“Gerçek milliyetçilik, milleti meydana getiren her insanı hiçbir ayırım yapmaksızın aynı derecede sevmektir. İnandığımız milliyetçilik anlayışı bu milleti meydana getiren insanlar arasında her türlü ayrımı kesinlikle reddeder. Milliyetçilik bölücü değil, birleştirici; ayırıcı değil, toplayıcıdır. Bu milleti meydana getiren her fert aynı soyun, aynı kültür ve tarihin birer üyesidir ve hepsi aynı müşterek kaderle yoğrulmuştur.”⁴² Milliyetçilik, bu ülkenin ve insanların aleyhine olabilecek her türlü hadiseye karşı ortak

³⁷ Baltacıoğlu, İ. H., Ziya Gökalp, İstanbul, 1966, s.115.

³⁸ Karakaş, M., “Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006, s.62.

³⁹ Tuğcugil, A., Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi, Ankara, 1977, s.90.

⁴⁰ Çolak, a.g.m., s.128.

⁴¹ Kılınçkaya, D., “Atatürk’ü Anlamak”, Türk Yurdu, Sayı.139-141, Ankara, 1999, s.94.

⁴² Türkeş, A., Milliyetçi Hareket Partisi ve Ülkücü Kuruluşlar Davası: Sorgu, Ankara, 1982, s.45.

bir şuurla karşı koymanın ve lehine olabilecek kazanımlara destek vermenin açılımı olmaktadır.

Küresel dönemin başlaması, Türk milliyetçiliğini cevap vermesi ve siyaset üretmesi gereken yeni sorularla karşı karşıya bırakmıştır. Soğuk Savaş dönemi boyunca sağlam duvarlar koruması altında Türk milletine ve son Türk devletine karşı düşmanca tutumlar gösteren ya da en azından bu tür niyetler taşıyan devlet ya da milletlerin varlığı görülerek “Türk milliyetçilerinin Orta Asya Türkleri ile küreselleşme ve sonuçları istikametinde ilgilendikleri”⁴³ şekliyle Türk milliyetçiliği var olabilmiştir. “Batılılaşma hedefi ilk defa toplumsallaşırken, Batılılaşmanın nihai olarak liberal ve demokratik bir siyasal/toplumsal modeli hedeflendiği de fark ediliyor. Yani, seçkin Batıcılık toplumsal kesimlerden gelen değişim talepleri karşısında tıkanıyor; popüler/sivil bir Batılılaşma süreci başlıyor. Batılılaşma, böylece ilk defa, bir hedef ve model olarak baş aşağı durmaktan kurtularak ayakları üzerine dikiliyor. Liberal demokratik bir ülke yaratma talebi, geniş toplumsal kesimler tarafından Batılılaşmanın nihai amacı, mantıksal sonu olarak nitelenirken AB’ye tam üyelik hedefinin bu amacı mümkün kılan bir dinamik getirdiği de anlaşılıyor.”⁴⁴

“Milliyetçi fikriyata göre devlet, her şeyden evvel bu topraklarda bin seneye yakın bir zamandan beri sahip olduğumuz milli hükümlanlık, bir anlamda, müstakil siyasi varlığımız demektir.”⁴⁵ Devletçi yapısı nedeniyle Türkiye’deki geleneksel milliyetçilik, millet kavramını hiçbir zaman devlet kavramından ayrı düşünemez. “Milletin diğer devletler ve milletler karşısında bu haklarının ve mevcudiyetlerinin korunması gerekmektedir.”⁴⁶ Türkiye’deki milliyetçilik anlayışı ve devlet kavramı arasındaki bu ilişki veya milliyetçiliğin devlete bakışı, onun demokrasiye bakışını da etkileyen faktörlerden biri olmuştur. “Türk milliyetçiliği, geçmişinde yaşadığı örnekler gibi şaşırtıcı düşünce ve siyasi hareketlere eklenerek yeni politikalar geliştirme arayışına devam edecektir.”⁴⁷

Türk milliyetçiliğinin profilinde yurttaşlık hukukunun baskın olduğu batılı milliyetçilik etmenleri ile etnik-kültürel bilinci ve tarihsel mitolojinin ağır bastığı doğulu milliyetçilik etmenleri arasındaki gerilimin belirleyiciliği vardır. Türk milliyetçiliğindeki

⁴³ Tuna, K., Yeniden Sosyoloji, İstanbul, 2002, s.175.

⁴⁴ Dağı, İ., Batılılaşma Korkusu, Ankara, 2003, s.2.

⁴⁵ Çalık, M., “MHP: Asıl Şimdi; Fakat Nasıl?” Türkiye Günlüğü, Sayı.50, Ankara, 1998, s.164.

⁴⁶ Kodaman, Bayram., “Milliyetçiliğin Tarihi Seyri”, Türk Yurdu, Sayı.139-141, Ankara, 1999, s.44.

⁴⁷ Karakaş, a.g.m., s.75.

söz konusu bu iki uçluluk 1990'lar boyunca kimi zaman doğulu, kimi zamanda batılı özellikleriyle yükselişe geçmiş ve güçlenmiştir.

1.3. Türk Milliyetçiliği ve Müslümanlık

Milliyetçilik hakkındaki teorik kuramlar, milliyetçiliğin icadını seküler olarak ortaya koydukları ancak, Ziya Gökalp gibi mütefekkirlerin Osmanlı'nın parçalanmasında etken olan bu kavramın, İslam'ın lehine kullanılma sırasının artık Türk Milleti'ne geçeceğini bir asır önce ortaya koymaktadır. “Türk milliyetinin bütün unsurları gibi dinin de yeni Türk hayatındaki yerini ilk defa Ziya Gökalp anlatmıştır. Gökalp'in gerek makalelerinde, gerekse şiirlerinde dinle ilgili parçalar büyük bir yekun teşkil eder.”⁴⁸

“Gökalp'te bir telifçilik yerine, günümüzün sosyal değişme terimiyle ifade etmek gerekirse, bir kültürel bütünleşme vardır. Çünkü, Türkler Batı uygarlığından sadece maddi değerler ve bunları meydana getiren zihinsel fonksiyonları almak; İslam'dan da (politika dışında, bazı toplumsal gelenek ve dini inançlar) kabul etmişlerdir. Geriye kalan kültürün diğer bütün unsurları ve bilhassa tüm heyecansal manevi değerler –dinsel olanlar müstesna- Türk'ün kendine özgü mirasından sağlanacaktır.”⁴⁹ Osmanlı'nın, farklı din ve kültür aidiyetlerini barış içinde yaşatması, yüksek manevi değerlerin, evrensel anlayışla icra edilerek gerçekleştiğidir. “Milliyet fikri kuvvet buldukça İslam ümmetçiliği fikri de o derece harslanacağı için mevcut harsı takviye edecek ve sağlamlaştıracaktır.”⁵⁰ “Devlet tabiiyette, ümmet dinde; millet harsta müşterek olan fertlerin mecmuudur. Bu suretle bizim Türkiye devletine, İslam ümmetine, Türk milletine mensup olduğumuz anlaşıldı.”⁵¹

“Türk milleti Ural-Altay (dil) ailesine, İslam ümmetine, Avrupa beynelmileliyetine mensup bir cemiyetten ibarettir.”⁵² Avrupa'nın köşesinde modern bir cumhuriyet olan Türkiye, “hem Müslüman bir ülke, hem de katı biçimde seküler olan bir ulus-devlet. Türkiye, modernleşme ve demokratikleşme süreçlerinin siyasetle din arasında hep ince bir ayar yakalama sorunuyla karşı karşıya kaldığı bir toplumsal oluşum”⁵³ bulunmaktadır.

⁴⁸ Güngör, a.g.k., s.51.

⁴⁹ Türkdogan, O., *Kemalist Modelde Fert ve Devlet İlişkileri*, İstanbul, 1982, s.102.

⁵⁰ Güngör, a.g.k., s.61.

⁵¹ Baltacıoğlu, İ. H., *Ziya Gökalp*, İstanbul, 1966, s.115.

⁵² Güngör, a.g.k., s.55.

⁵³ Keyman, E.F., “Türkiye’de Laiklik Sorunu’nu Düşünmek: Modernite, Sekülerleşme, Demokratikleşme” *Doğu Batı*, Sayı.23, Ankara, 2007, s.126.

Türkiye'nin İslam dünyası ilişkilerinde sağlayacağı kolaylıklar ve İslam dünyasındaki istikrarsızlık ve çatışma unsurlarının giderilmesi şeklinde ortaya çıkacağı söylenebilir. “Diğer İslam yorumları ile karşılaştırıldığında Türk İslamı diyalog kurulabilecek, uyumlu ve istikrarlaştırıcı bir özelliğe sahiptir. Medeniyetler çatışmasının teşvik edildiği bugünlerde eğer Batı medeniyeti Türk İslamı ile uyumlu bir birliktelik gösteremeyecek ise diğer Müslüman toplumlar ile uzlaşmaya girebilmesi neredeyse imkânsızdır.”⁵⁴ Türk-İslam anlayışı bir tür toplum mühendisliği ile ortaya çıkmamıştır. “Kimlik, din ve devlet arasındaki ilişkilere yakından baktığımızda dini inancın toplum hayatında ne kadar önemli bir yer tuttuğudur. İnsanların kendini tanımlarken kullandığı en önemli iki unsurdan biri yine din/mezhep. Ancak dine verilen bu önemi tutuculuk veya içine kapanıklık değil de dine bağlılık olarak okumak gerekmektedir.”⁵⁵ Türk Milliyetçiliği'nin en önemli kaynakları arasında yer alan din şuurunun bilimsel dayanak ve açılımlarla geliştirilmesi ve geleceğin kuşaklarına hitap edecek argümanları barındırması önem kazanmaktadır.

1.4. Atatürk Milliyetçiliği

Milli mücadele ve Cumhuriyet'in ilanı (siyasi bağımsızlık), ulus devlet ve laikleştirici reformlar (çağdaşlaşma-batılılaşma) ve yeni etno-seküler ulusal bir kimliğin (yeni ulusal kollektif kimlik), inşası süreçleri, Atatürk ulus inşa sürecine damgasını vurmuştur. “Atatürk'te milliyetçi olmak, Türkiye devletinin bir dayanağı ve bir gerekliliktir.”⁵⁶ Mustafa Kemal'in ve Kemalist kadroların yönettiği milliyetçilik hareketi, ulusal bağımsızlık ve batıcı niteliği ile tanınmaktadır.

Atatürkçü fikriyatın ulus inşa sürecinin halk içindeki bölünmeleri, sosyal, bölgesel ve siyasi açılardan bütünleştirmeye dönük bir politikası bulunmaktadır. “Türkiye'nin resmi milliyetçilik anlayışı olan Atatürk milliyetçiliği kuruluşundan itibaren, vatandaşlık ve toprak esasına dayalı ‘Fransız tarzı’ milliyetçilik anlayışıyla etnisist açılımlara dayanan ‘Alman tarzı’ milliyetçilik arasındaki gerilimi bir dengeye kavuşturmamış ve bu gerilimin krizi günümüze kadar gelmiştir.”⁵⁷ Ulus inşa modellerinin bir sentezini temsil etmektedir. Hem ümmet bilincinin devletle ilişkisini, hem de radikal ırkçı bir milliyetçiliğin önünü kapatan bu türden bir sosyo-politik projenin hedefinin bu anlamda, tarihsel ve kültürel

⁵⁴ Laçiner, S., Özcan, M., Bal, İ., Türkiyeli Avrupa, İstanbul, 2004, s.42.

⁵⁵ Milliyet, “Biz Kimiz?”, 21 Mart 2007.

⁵⁶ Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt-III, Ankara, 1997, s.72.

⁵⁷ Parla, T., Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları, İstanbul, 1992, s.176.

olarak örüntüleşmiş kodları bir ulusal kültür projesi haline dönüştürme çabası olarak değerlendirilmelidir. “Atatürk zamanında bir milli hareket olan dil meselesi o ölüncce bir kültürce nüfuz vasıtasına çevrildi.”⁵⁸ Milliyetçilere göre milli kültürün başat, hatta kurucu ögesi olarak lisan görülmektedir. Bu anlamda, ortak bir dilin kullanımı bir milletin doğal sınırlarını çizme rolünü üstlenmektedir.

“Kemalist Türk Milliyetçiliği ideolojisinin İslam ve sosyalizm ilişkisi, pragmatik eklektizm olarak da tanımlayabileceğimiz bir eklemlenme ilişkisidir.”⁵⁹ Söz konusu milliyetçilik tiplerinin sahip olduğu ileri sürülen, derin ideolojik ayrılıklar, bu noktada Kemalist ulusal üst kimlik entegrasyonunun çok anlamlılığı ve derinliği sebebiyle bağlama göre bütüncül bir söylemin unsurları haline gelebilmektedirler. Kemalist ulusal kimlik terminolojisi, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan günümüze siyasal ve toplumsal vizyonunu çizmiş XX. yüzyılın sonlarına geldiğimizde çeşitli kimliklerin tanınması talepleriyle karşılaşmış ve bu grupların kimlik siyaseti gündemin ilk sıralarında kalmıştır. Atatürk, Türk ulusçuluğunu şöyle tanımlar: “Türk ulusçuluğu, ilerleme ve gelişim yolunda ve uluslararası etkileşim ve ilişkilerde, bütün çağdaş uluslara denk ve onlarla bir uyum içinde yürümekle beraber Türk toplumunun özel karakterini ve başlı başına özgün kimliğini korumaktır.”⁶⁰

Tarihsel süreç içindeki gelişmeler, Mustafa Kemal Atatürk’ün, Türk ulusunun kuruluşunda etkisi görülen doğal ve tarihsel olguları şu şekilde sınıflandırmaya götürmüştür. “Türk milletinin teessüsünde müesser olduğu görülen tabii ve tarihi vakıalar şunlardır:

1. Siyasal varlıkta birlik
2. Dil birliği
3. Yurt birliği
4. Soy ve köken birliği
5. Tarihsel yakınlık
6. Ahlaksal yakınlık, Türk milletinin teşekkülünde mevcut olan bu şartlar diğer milletlerde kamilen yok gibidir.”⁶¹

⁵⁸ Togan, a.g.k., s.96.

⁵⁹ Karakaş, a.g.m., s.68.

⁶⁰ Atatürk Araştırma Merkezi, a.g.k., Cilt-II, s.20.

⁶¹ Atatürk Araştırma Merkezi, a.g.k., Cilt-I, s.240.

Mustafa Kemal Atatürk'ün politik projesi, yeni rejimin en temel ideali, açık bir kültür sahibi ve etkin yurttaşlardan oluşan modern bir politik toplum inşa etmektir. “Muasırlaşma kelimesi Ziya Gökalp'e kadar yoktur. Bu kelimeye Tanzimatçılar'da rastlamayız. Ziya Gökalp'ten bu tarafa vardır kelime.”⁶² Bazı doğrultularını kültürel, politik ve ekonomik modernleşme ideallerine dönük olarak kullanan Atatürk milliyetçiliği, modernleşme politikası ağır basan bir milliyetçilik söylemi olarak değerlendirilmektedir.

“Batılılaşma yolundaki Kemalist miras hem demokrasiyi hem de sekülerliği içeriyordu. Bunun altında yatan tümevarım şöyleydi: Batı seküler ve demokratiktir. Batı güçlüdür. Biz de güçlü olmalıyız. Öyleyse biz de seküler ve demokratik olmalıyız.”⁶³ Kollektif kimlik örüntülerinin toplumsal yapıdaki oluşturucu unsurlarının iç içe geçmesini sağlayan ve biz-öteki ayrımını bireysel kimlikler entegrasyonları açısından göreceli hale getiren bu unsurlar arasındaki geçişlilikler, Doğulu ve Müslüman bir toplumun, laik ve ulusal bir toplum olma seçimini değil, hem doğulu hem de batılı olmanın kodlarını bir arada sentezleyip-sentezleyememe sorunu olarak görünmektedir.

1.4.1. Ulusal Bilincin Oluşturulmasında Milli Mücadele'nin Önemi

Millet, tarihi ve sosyolojik bakımdan belirli bir seviyeye ulaşmış, belirli karakter ve şartları olan bir topluluktur. Millet her şeyden önce, sınırları tarihte hazırlanmış ve mücadelelerle çizilmiş bir vatana dayanmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk, fikir adamı olarak milliyetçilik mefhumunun her türünü, her kolunu çok açıklıkla değerlendirmiştir. Milli Mücadele'nin fikri temeline milliyetçiliği, milli egemenliği ve milli bağımsızlığı yerleştirmekle, hem Türk milletinin birliğini ve beraberliğini sağlamış, hem de Milli Mücadele'yi Türk milletiyle zafere ulaştırmıştır. “Efendiler; ben de bazı arkadaşlarım gibi Garp milletlerini, bütün dünyanın milletlerini tanırım. Fransızları tanırım, Almanları, Rusları ve bütün dünyanın milletlerini şahsen tanırım. Bu muarefem de harp sahalarında olmuştur, ateş altında olmuştur. Ölüm karşısında olmuştur. Yemin ederek size temin ederim ki, bizim milletimizin kuvve-i maneviyesi bütün milletlerin kuvve-i maneviyesinin fevkindedir”⁶⁴ Atatürk ulusun diğer milletler içerisinde seçkin ve hakim millet olma ülküsünün altını çizmektedir.

⁶² Açıkgöz, H., Cemil Meriç ile Sohbetler, İstanbul, 1993, s.17.

⁶³ Gellner, Ernest., Milliyetçiliğe Bakmak (Çev. S.Çoşar), İstanbul, 1998, s.124.

⁶⁴ A.Ü. TİTE, Türk Kavramının Gelişmesi, Ankara, 1983, s.27.

“Yeni dünya görüşü, Türklerin Kurtuluş mücadelesini başlatmasıyla birlikte şekillenmeye başlamıştır ki, bu gelişme Türkçülük düşüncesinin yaşadığı en köklü farklılaşmayı ifade etmektedir.”⁶⁵ Atatürk, “Özellikle bizim ulusumuz ulusundan uzaklaşmasının çok acı cezalarını gördü. Osmanlı İmparatorluğu içindeki çeşitli halklar, hep ulusal inançlara sarılarak ulus idealinin gücü ile kendilerini kurtardılar. Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak, önce bizim kendi benliğimize ve ulusumuza bu saygıyı, duygu olarak, düşünce olarak, eylemli olarak, bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim. Bilelim ki, ulusal benliğini bulamayan uluslar, başka ulusların avıdır.”⁶⁶ Atatürk ve onun çağrısına destek veren Anadolu insanı, Kurtuluş Mücadelesi’nin başından itibaren milli güç, milli birlik ve bütünlük konusunda gereken önemin verildiğine dikkat çekilmektedir.

“Cumhuriyetin oturtulma sürecinde ve milli kimlik inşasında ise dinin asli kimlik unsurları arasında sayılmadığı biliniyor. Yeni Türk kimliğinin bir yüzü vatandaşlık ve hukuki-siyasi bağ temelinde zaten her türlü köken ve kimlik unsurunu dışlarken; 1930’larla birlikte fiilen baskın olan diğer yüzü, köken ve kimlik unsuru olarak ırkçı (Türkçü) bir dil - tarih kurgusuna yaslandı- din, özcü milli kimlik anlayışında da tali ve zorunsuz bir unsurdu. Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kimlik politikasından dini tamamen dışlamadığı da biliniyor. Özellikle Türk İnkılâbı’nın en hararetli ilk yıllarında, dini modernleştirme isteği hayli güçlüydü.”⁶⁷ “Cumhuriyet ideolojisinin, Şerif Mardin’in saptadığı gibi, akla olduğu kadar kalbe de hitap eden bir sosyal ethos (değerler bütünü) yaratmadaki sınırlı ama tek başarısı milliyetçilik dolayısıyla gerçekleşmiştir. O sebeple, milliyetçiliğin kutsiyeti sekülerleştirilmekte gördüğü ikame işlevi, hayli fazla mesai gerektiren bir iş olmuştur.”⁶⁸ Milli Mücadeleyi ayakta tutan ve başarıya ulaştıran bu milliyetçilik, içinde dini motifler barındırdığı; çünkü uzun savaşlardan sonra yorgun düşmüş toplumu yeni bir silahlı mücadeleye sevk etmek için kullanılacak söylemin, toplumun bütününe kuşatması elzem olduğu düşünülmektedir.

“Ulusal Kurtuluş savaşı Türk ulusuna yepyeni bir kimlik kazandırmıştır. Savaşa, savaşın gerçek hedef ve amacının bilincinde olmayan bir toplum, savaş sonunda muzaffer, kendine ve yeni atılımları hazırlanan liderine güvenen bir ulus olmuştur. Kurtulan topraklar

⁶⁵ Karakaş, a.g.m., s.68.

⁶⁶ Atatürk Araştırma Merkezi, a.g.k., Cilt-II, s.147.

⁶⁷ Bora, T., “İslamcılıktaki Milliyetçilik ve Refah Partisi”, Birikim Dergisi, Sayı.91, İstanbul, 1996, s.20.

⁶⁸ Bora, a.g.m., s.21.

özgür yaşamak iradesiyle silaha sarılan bir ulusun topraklarıdır.”⁶⁹ Milli Mücadele uluslu bir devlet, devletli bir halk meydana getirmekle; Türkiye’nin bağımsızlığı ve egemenliğin millete ait olması, Türk demokrasisinin de temelini atmıştır.

1.4.2. Türk Ulusal Kimliğin Oluşturulması Açısından Milli Birlik ve Beraberliğin Önemi

Milli birlik ve beraberliğin önemi özellikle ve öncelikle bağımsız bir devletin oluşması ve teşekkülü açısından önem taşımaktadır. “Milliyetçilik, toplumun hiç olmazsa önemli bir bölümü biz bilincine şu veya bu biçim de sahip olmadıkça, etkin olmaz”⁷⁰ Oluşan bir devletin bağımsızlığını, varlığını devam ettirmesi için de milli birlik önemli görülmektedir. Milli birlik ve beraberlik her devletin varolması, bağımsız kalması ve gelişmesi için olmazsa olmaz unsur özelliğindedir. Her devlet, politikalarını bu durumu göz önünde bulundurarak oluşturmak zorundadır. Huzurlu bir ortam ise, ülke gelişmesinin ön koşulları arasında sıralanmaktadır. Milli birliğin önemi gelişmiş ülkelere bakıldığı zaman daha iyi anlaşılacaktır.

“Vatan, milli kültür demiştik. Demek ki vatan; din, ahlak ve estetik güzelliklerin bir müzesidir, bir sergidir. Vatanımızı içten gelen bir aşkla sevmemiz, bu samimi güzelliklerin bütünü olduğu içindir.”⁷¹ Vatan, millet denilen insan topluluğunun, ortak hatıralarını, sevinçlerini, ortak acılarını ve isteklerini içinde taşımaktadır. Bu perspektifle diyebiliriz ki, vatan geçmişin kültür mirasını ve zenginliğini içinde yaşatmaktadır. Milletle vatan arasındaki bu etkileşim, vatanın milli varlığın esin kaynağı olması, toplumsal varlığımızın sürdürülmesi ve düzenini ülkeye bağlı olarak sağlaması yatmaktadır. Gökalp’e göre kültür, varlığını ve sürekliliğini toplum yaşamına borçludur. Kültür gücü olmayan millet, tarihte (mazi ve hal’de) varlığını ispatlayamamaktadır.

“Ortak bağlar ve özellikler aynı toplum çevresinde yaşayan insanları birbirine yakınlaştırmakta ve toplumsal dayanışma duygusunu doğurmaktadır.”⁷² Atatürk milliyetçiliği de ideali gelecekte arayan, etnik kökeni göz önünde bulundurmeyen, milli

⁶⁹ Ateş, T., “Çağdaş Türkiye’de Halk Egemenliği Anlayışının Gelişimi”, İ.Ü.İ.F. Mecmuası, Sayı.351-362, İstanbul, 1988, s.351.

⁷⁰ Oran, B., Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli, Ankara, 1997, s.35.

⁷¹ Gökalp, Z., Türkçülüğün Esasları, İstanbul, 1999, s.90.

⁷² Sarıay, Y., Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, Ankara, 1990, s.7.

birlik ve beraberliği hedef tutan açık milliyetçilik tarzıdır: “Kat’iyen bilmeliyiz ki, iki parça halinde yaşayan, milletler zayıftır, marizdir. Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz tahsilin hududu ne olursa olsun, onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz:

1. Milletine,
2. Türk Devletine,
3. Türkiye Büyük Millet Meclisine, düşman olanlarla mücadele esbap ve vasaitiyle mücehhez olmayan milletler için hakkı beka yoktur. Mücadele lazımdır.”⁷³ Manevi değerleri yüksek, ahlaki değerleri güçlü bir toplum, yüksek karakteri gereği, dışa karşı tam bir kalkan görevi yerine getirecektir.

Laiklikte, vatandaşların din ve mezhepleri bir ayırım nedeni olmadığından, vatandaşlar arasında bir nifak oluşmaz, bu da milli birlik ve beraberliği güçlendirmektedir. Atatürk’ün Halkçılık ilkesinde de toplum kesimlerini ayırma tabi tutmayan, birleştirici bir anlayış söz konusu olduğundan güçlü devletin gerçekleştirilme aracı olmaktadır. “Türkiye ve Türkiye’de yaşayan Millet başlı başına bütün cihan milletleri içinde müessir bir mevcudiyete maliktir, bu izale edilemez.”⁷⁴ Milli birlik ve beraberlik ilkesi, Türk İnkılâbının ve Atatürkçülüğün bütünleyici bir ilkesidir. Bu ilke, Atatürk milliyetçiliğinin doğal ve zorunlu bir sonucudur. Bu ilkenin temelinde, ülkenin milletiyle birlikte bölünmez bütünlüğü yatmaktadır. “1930’lu yıllarda ulus-devletin resmi ideolojisi inşa edilirken izlenen tarih ve dil politikasına uygun olarak halkçılık anlayışı da milliyetçi paradigmanın emrine verilmiştir.”⁷⁵ Milletinin oluşmasında yurt birliği yanı sıra lisan, kültür ve ideal birliğinin de önemli yeri bulunmaktadır. Türk milletini ırk, mezhep ve sınıf kavgalarıyla ayırttırmaya yönelik hareketlere karşı en etkili dayanak, milli birlik ve beraberliktir. Bu anlamda, milli birlik ve beraberlik kavramı ile ilkesi, milleti herhangi bir biçimde bölücü bir anlayışa yer vermemektedir.

“Türkiye bugün milli hüviyetini nasıl tespit edeceğine henüz karar vermemiş, fakat bu kararı şu veya bu istikamette verebilmek üzere çetin mücadelelere girmiş bulunan bir ülkedir.”⁷⁶ Türk milletinin, bağımsız ve özgür yaşama kararı; tarih sahnesinde kendisini göstermesiyle, devletin devamı, medeniyet inşası ve kutsallar için verdiği mücadeleyle, milletin hukuki ve siyasi yönden kişilik kazanmasına etken olmuştur.

⁷³ Atatürk Araştırma Merkezi, a.g.k., Cilt-II, s.49.

⁷⁴ A.T.A.M., a.g.k., s.3.

⁷⁵ Öztan, a.g.m., s.81.

⁷⁶ Güngör, a.g.k., s.36.

1.5. Avrupa Birliği Süreci ve Temel Argümanlarıyla Türk Kimliği

AB'yi iyice incelemek, özellikle de tanımak, zaman alıcı ve uzmanlık gerektiren bir süreç olarak bilinmektedir. Her şeyden önce AB olmuş bitmiş, tamamlanmış bir vakıa olmayıp, tarihin derinliklerinden gelip son asırda ortaya çıkan ve son 50 yıldır da şekli, istikameti ve boyutları tartışılmaya devam etmektedir. “Türkiye'nin modernleşmeden batılılaşmayı anladığı ve özellikle 19. yüzyılda batılılaşma anlayışının temelde bir tehdit olarak algılanan Batı'yla mücadeleye dayandığı görülür. Nitekim bu dönemde Batı'ya karşı sergiledikleri tavırlar çerçevesinde kategorize edilen üç temel politik ve kültürel kimliğin temel amaçları devletin bekasını sağlamaktır.”⁷⁷

“Modernleşme ve AB entegrasyonu süreci hakkında Türkiye'de üç farklı kategorik yaklaşımdan söz edilebilir. İlk kategori, Türkiye'deki iç dinamikleri yetersiz bularak AB'yi değişim adına itici bir güç ve işlevsel bir mekanizma olarak gören entelektüel ve politik seçkinleri eleştirir. İkinci kategori ise Türkiye'de henüz uzlaşma sürecinin sonuçlanmadığını ve dış dinamiklerin bu süreci yolundan saptırabileceğini ve böylelikle tam bağımsızlık ve ulusal egemenlik hedeflerinden uzaklaşabileceğini savunmaktadır. Üçüncü kategori AB'nin ilkelerini, uygulamalarını ve felsefesini Türk toplumunun özgürlüğünü, refahını ve güvenliğini sağlamada uygun araçlar olarak görmektedir.”⁷⁸

“Türkiye ile diğer İslam ülkeleri birbirinden ayrı olarak aynı gelişmenin, yani batılılaşma hareketinin içine girmişlerdir. Gökalp bu hareketi önceden kestirmiş ve bütün dünyada dine dayanan beynelmileliyetin yerini Avrupa medeniyeti dediğimiz teknolojik ve onunla birlikte kültürel bir beynelmileliyetin alacağını söylemişti.”⁷⁹ Osmanlı aydınları Tanzimat'tan bu yana, Avrupa olgusu üzerine tartışarak, “bu sürece bakıldığında Türkiye'nin modernleşmeden batılılaşmayı anladığı ve özellikle 19. yüzyılda batılılaşma anlayışının temelde bir tehdit olarak algılanan Batıyla mücadeleye dayandığı”⁸⁰, bu konuda, Avrupa'ya karşı nasıl bir tavır takınılması gerektiği konusunda fikirler ileri sürmüşlerdir. Osmanlı modernleşme tarihi bu bağlamdaki tartışmalardan oluşmaktadır. Cumhuriyet döneminde ise Avrupa, muasır medeniyet seviyesini temsil eden bir yer olarak

⁷⁷ İnanç, H., “Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri”, Doğu Batı, Sayı.23, Ankara, 2007, s.191.

⁷⁸ Aktar, G., Avrupa Birliği'nin Bizde ve Onlarda Yarattığı Kimlik Krizi”, İstanbul, 1999, s.23.

⁷⁹ Güngör, a.g.k., s.60.

⁸⁰ İnanç, a.g.m., s.191.

görülmüş; yapılan yeniliklerde referans olarak gösterilmiştir.

1.5.1. Avrupa Birliği

20. yüzyılın en önemli gelişmelerinden biri olan ve uluslar arası alanda, dünyadaki uluslarüstü tek örgüt olarak, en etkin aktör olmayı hedefleyen Avrupa Birliği öncelikle Batı Avrupa'nın siyasi, ekonomik ve sosyal yapısında, daha sonra da dünyadaki güç dengelerinin değişiminde önemli rol oynamaktadır. “Bugün AB kimliğini belirleyen en önemli kriterler; kurumsal düzeyde işleyen demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlükler, rekabet yeteneğine sahip serbest piyasa ekonomisi olarak görülmektedir. AB kimliğinin kurumsallaşmasını sağlayan en önemli adımlardan Maastricht (07/02/1992) ve Amsterdam (02/10/1997) Anlaşmalarında vurgulandığı gibi (Madde 6) AB sistemi; özgürlük, demokrasi, insan haklarına saygı ilkeleri ile temel özgürlükler ve hukuk devleti esasına dayanmaktadır. Bu açıdan Avrupa ile hürriyet, adalet, insan hakları, ekonomi, ilmi ve teknolojik gelişmeler hakkında işbirliği yapmak Türkiye için olumlu katkılar sağlayacak bir gelişme olarak görülmektedir.”⁸¹ Yarım asırlık bir geçmişi olan Avrupa Birliği, kuruluşunda belirlenen, geleceğin barış ve refah Avrupası ideali doğrultusunda sürekli gelişmeye ve kendini yenilenmeye yönelten dinamik yapısı ile 21. yüzyılda her anlamda etkin bir güç olmayı hedeflemektedir.

Avrupa Çelik ve Kömür Birliği olarak ilk somut yapı ortaya çıkmış, daha sonra Avrupa Ekonomik Topluluğuna (AET) dönüşmüş, siyasi birliği hedefledikten sonra ise Avrupa Birliği (AB) adını almıştır. “2000 Aralığındaki Nice Zirve'sinde gündeme gelen Temel Haklar Sözleşmesi, Kopenhag (1993) ve Maastricht (1993) Kriterleri ve Türkiye'nin de karar verici mekanizmalarına, tam üye olmamasına rağmen katıldığı Avrupa Konvansiyonu (2001), AB kimliğinin parametrelerini belirleyen dökümanlar olarak sayılabilir.”⁸²

“Bilgi toplumunun yaratılması, sürekli gelişen ve yenilenen bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojileriyle hızlanan rekabet ortamının zorunlu sonucudur. Bu gerçekliğe dayanarak Avrupa Birliği, bilginin hızla en önemli değer haline geldiği, sürekli gelişip çeşitlendiği günümüzde, eğitim ve öğretim programları aracılığı ile Avrupa'da yüksek kalitede bir

⁸¹ Sönmez, a.g.m, s.4.

⁸² İnanç, a.g.m., s.191.

Avrupa Bilgi Alanı yaratmak ve eğitimin bütün seviyelerinde AB boyutunu güçlendirmeyi hedeflemektedir. Eğitim ve öğretimin bütünleşmedeki önemli rolü Avrupa Birliği'ni eğitim politikası anlamında birtakım somut adımlar atmaya sevk etmiştir. Avrupa Birliği'nin buradaki ana hedefi şu anda varolan siyasal, ekonomik, birlikteliği Avrupa vatandaşlığı temelinde bireylerin bilincine yerleştirmektir.”⁸³ Avrupa Birliği ülkeleri birbirilerinden farklı kültürel, tarihi, politik kimliklere sahip olmalarının doğal bir sonucu olarak eğitim sistemlerinde de farklılık göstermektedirler. Bu durumun önemli yanı eğitim konusunda her ülkenin eğitim öğretim alanına kendi bilgi ve deneyimlerini katması ile ortaya çıkacak yeni bakış açılarıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne getirdiği, zengin kültür birikimi, özgür tarih deneyimi, dinamik nüfus ve canlı ekonomisi son dönemdeki araştırmaların ortak yönüne dikkat çekmektedir. Ülkemiz Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde; beklenmeyen bütün muhtemel gelişmelere karşı uygun senaryolarını geliştirmeli ve alternatiflerini süratle uygulamaya koyacak bir yapıyı sisteminde tesis etmelidir.

1.5.2. Avrupa Birliği ve Türk Kimliği

Dünyadaki milletlerin tarihi birikim ve geçmişlerinin farklı olması, milletleri bir araya getiren olayların benzerlik arz etmemesi, farklı milliyet anlayışlarının veya milliyetçilik düşüncesinin değişik ebatlarda çizilmesi sonucunu beraberinde getirdiği tezini doğrulamaktadır. Değişen dünya şartlarında ülkemizin hangi oluşumlar içerisinde yer alması gerektiğini isabetli bir şekilde belirleyen, ülkemizi yer aldığı oluşumlar içerisinde yönlendiren bir konumda olmasını sağlayan bir siyaset takip etmemiz gerekmektedir. “Ziya Gökalp yeni ve orijinal bir buluşla kültür ile medeniyetin birbirinden farklı olduğunu ileri sürerek geleneğin dışında tasnifçi bir görüşle Medeniyet beynelmileldir fakat kültür millidir. Türkiye modernleşebilir ve pekala Avrupa'dan farklı bir millet olarak kalabilir, hüviyetini kaybetmez tezini müdafaa etti.”⁸⁴ Türkiye'nin gelişmesi ve çağdaş bir ülkeye yaraşır donanımları bünyesine kazandırmasıdır. Türkiye'nin önündeki en önemli gerçeklik, kendi dinamiklerinin farkında olarak ve de sırf kendi istediği için ekonomik, siyasal hukuki ve sosyal gelişmişliğini gerçekleştirmesidir. Birçok ulus milliyetçiliklerinde olduğu gibi dil birliği, soy birliği, tarih birliği gibi olgulara başvuran Türk Milliyetçiliği; edebi, sanatsal, siyasi ve eğitim zeminlerinde, geçmişte olduğu gibi günümüzde de kendini ifade etmektedir.

⁸³ Kihtir, a.g.k., s.2.

⁸⁴ Güngör, a.g.k., s.77.

Avrupa ile bütünleşme sürecinde başta siyasal, idari ve ekonomik konular olmak üzere ülkelerin her alanda evrensel normlara uyum sağlama sürecini önemsedikleri kaçınılmazdır. “AB, Türkiye’nin iki yüzyıldır yöneldiği istikametın doğal bir aşaması ve sürdürdüğü batılılaşma sürecinin son halkasıdır. Tanzimat Fermanı ile Kopenhag kriterleri aynı ruhu taşıyor. İslahat Fermanı neyse bugünkü Uyum Yasaları aynı şeydir.”⁸⁵ “Osmanlı’dan Cumhuriyetle uzanan bu çizgide, Avrupa’ya karşı genel olarak üç tavır alışın ortaya çıktığı görülmektedir. Bu tavırlardan birisi, Avrupa’dan gelen her şeye sahip çıkmak; ikincisi, Avrupa’ya/Avrupa’dan kaynaklanan her şeye karşı olmak ve üçüncüsü de Avrupa’yı ikiye ayırarak oradaki güzelliklere sahip çıkmakla beraber, çirkinliklere karşı durmaktır.”⁸⁶ Günümüzde de bu üçlü tavır alışın çeşitli yorumları görülmektedir.

“AB taraftarı olanların en temel argümanlarını;

1- Daha fazla özgürlük; demokrasinin gelişmesi ve hukukun üstünlüğünün sağlanması,

2- Ekonomik ve sosyal kalkınma, gelişme ve müreffeh toplum talepleri,

AB karşıtları ise;

1- Ulusal egemenlik ve bağımsızlığın zarar görmesi,

2- Devletin resmi ideolojisi olan Kemalizm’in zayıflaması,

3- Hıristiyan topluluğunda Müslüman bir ülkenin çaresizliğini öne sürerler. Bu koşullarda ulus-devlet içerisinde tarafların çıkarlarının uzlaşmasının, karşılıklı tavizlerle ortak bir zemine, çözüme varılmasının, böylece birliğin pekişmesinin hatta kaynaşmanın esas alması gerektiğini öne sürerken, dış ilişkilerde ise aksine sürekli bir çıkar çatışması ortamının var olduğunu,⁸⁷ şeklinde özetlenebilir. Milliyetçi düşüncenin içeriğinde yer alan sembol, kültürel hassasiyet, mensubiyet ve kimlik duygusu gibi faktörler, insanlar farklı farklı coğrafyalarda yaşadıkları, kendi medeniyetlerini kurdukları ve korudukları sürecin her aşamasında varolmuştur. Tam üyelik sürecinde Avrupa Birliği, Türkiye’nin yalnız dış politikasının bir unsuru olmadığı gerçektir.

“Avrupa Birliği’ne karşı olmanın hayli öncesinde bizatihi demokrasiye demokratikleşmeye karşı olunduğunun ifadesidir. Burada söz konusu demokratikleşme adımlarının, bunları gerçekleştiren düzenlemelerin Türkiye’de etnik, mezhepsel bölün-

⁸⁵ TGTV, 10. İstişare Toplantısı “AB Yolunda Türkiye”, İstanbul, 2004, s.108.

⁸⁶ Sönmez, a.g.m., s.3.

⁸⁷ Sönmez, a.g.m., s.13.

meye, parçalanmaya yol açıp açmayacağını, laikliği tehlikeye düşürüp düşürmeyeceğini tartışmak bile gerekmez.”⁸⁸ Türkiye’nin AB sorununun bir iç mesele mi yoksa bir dış ilişkiler sorunu olarak mı ele alındığı noktası bu konudaki her tartışma için stratejik önemdedir. Milli bünyeye tesis edilemeyen varlık ve değerlerin, milli kimliğin gelişmesi ve siyasi-medeni anlamda atılımlar yapılmasına katkı sağlamayacağı görüşü, dıştan alınan ve kabul edilen her anlayış ve doktrinin millileştirilmesini elzem olarak görmektedir.

Türkiye’nin AB’ye girmesi halinde, içe kapalı bir yapıdan çıkarak başka toplumlarla ortak noktalarda buluşma çabası içerisine gireceği gerçeğidir. AB’ye girmesi halinde bilgi seviyesi yüksek bir toplulukla evrensel değerler ortak paydasında buluşulacağından, hürriyetlerin daha geniş anlamda uygulanacağı bir dönem yaşanacaktır. “Madem ki bir zamanlar bizim hayatımıza hakim olan ve dünyanın o durumu içinde hakikaten yüksek bir seviye ifade eden kıymetlerimiz, yeni dünyanın şartlarına uyamayacak bir halde kalmıştır; şu halde bizi bir millet olarak yaşatabilecek Batı medeniyetinin temel kıymetlerine bir an önce kavuşmaya çalışmalıyız. Ancak onun mahalli renklerden uzak objektif kıymetlerini yeni nesillerde şuurlaşmasını temin edebiliriz.”⁸⁹ Siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda yapılması gereken birçok kapsamlı reform, Türk toplumunu doğrudan etkileyecek sonuçlar içermektedir. Çünkü, yeni dünya düzeninde, yeni şartlara uygun açılım ve yaklaşımlar önem kazanmıştır.

2. GENÇLİK

Toplum bilim açıdan gençlik, son derece karmaşık, çok boyutlu ve önemli bir olgudur. Yaşam çocukluk, gençlik ya da ergenlik ve yetişkinlik olarak üç temel gelişim evresine ayrılmaktadır. “Bireyin tüm yaşamı çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer.”⁹⁰ Her bir dönemden başka döneme geçiş sürecinde belirleyici olan biyolojik, psikolojik ve toplumsal etkenler söz konusudur. Gençlik dönemi, çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında kalan ve fiziksel, psikolojik, bilişsel ve sosyal değişimlerin oldukça hızlı yaşandığı bir gelişimsel bir dönemdir.

⁸⁸ Laçiner, Ö., “Avrupa Birliği Tartışmaları:Ne Tür Bir Saflaşma?”, Birikim Dergisi, Sayı.156, İstanbul, 2002, s.6.

⁸⁹ Güngör, a.g.k., s.261.

⁹⁰ Yavuzer, H., Çocuk ve Suç, İstanbul, 1998, s.22.

“Gençlik bir toplumun en dinamik, en enerjik kesimidir. Gençlik aynı zamanda bir toplumun en sorunlu kesimlerinden biridir. Toplumsal sorunlardan en çok etkilenen toplum kesimi gençliktir. Gençliğin sorunlarını toplumun sorunlarından soyutlamak olanaklı değildir. Çağımız toplumlarında gençliğin bilimsel açıdan incelenmesi oldukça yenidir. çoğu kez gençlik sorunları incelenmediği için, gençlik sorunlarına ilişkin çözümler de üretilmemiştir.”⁹¹ Bireysel yönden, gençlik dönemi, kişiliğin oluştuğu ve bireyin toplumsallaştığı dönemdir. Çocuklukla, yetişkinlik arasında yer alan bu dönem, tüm yaşama biçim verecek olan psiko-biyolojik toplumsal şekillenme ve gelişme çağıdır. Bu nedenle eğitim ve öğretim süreci bu biçimlenmenin şu ya da bu yönde olmasında önemli olmaktadır.

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün tanımına göre, genç, 15–25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatım kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir evi bulunmayan birey olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanımı da gençlik; “Çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemi”⁹² olarak değinilmektedir. “Gençlik, belirli bir toplumsal yapı içinde, özgül toplumsal biçimlemenin oluşturduğu ve toplumsal gelişme süreci içerisinde, tarihsel olarak biçimlendirdiği, nesnel bir toplumsal katmanın, toplumların geleceğini oluşturan gençlik, toplumun en devingen, en yaratıcı kesimi olmak nedeniyle, tarih boyunca toplumların gelişmesinde belirleyici bir rol oynamış, her zaman yöneticilerin ilgisini çekmiştir.”⁹³ Gençlik döneminde birbiriyle çelişen bu kimliklerle başarılı bir şekilde başa çıkabilen gençler kimlik duygusunu yaşayabilir.

Kimlik terimi, gençlik dönemi ile yakından bağlantılıdır. Bu dönemde biyolojik değişimle birlikte psikososyal gelişim süreci de birlikte yer almaktadır. Sosyal-psikoloğlara göre bu dönem gencin, kim olduğuna dair imgelerini ve yaşamdaki rolünün ne olduğunu yeniden yapılandırmasını gerektiren bir dönem olduğundan, genç kim olduğu, hangi değerlere sahip olduğu, yaşamdaki rolü, gelecekte nasıl biri olmak istediği gibi soruların cevaplarını aramaktadır. İşte bu sorulara cevap arama süreci sonunda birey, kimlik kavramını yapılandırmaktadır.

⁹¹ Armağan, İ., Gençlik Gözüyle Gençlik 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği, İzmir, 2004, s.4.

⁹² Yörükoğlu, A., Gençlik Çağı, İstanbul, 2000, s.20.

⁹³ Kazgan, G., Kuştepe Gençlik Araştırması 2002, İstanbul, 2002, s.15.

Sosyal bir kategori olarak genci ele alırken karşımıza çıkan temel süreç, sosyalleşmedir. “Kişinin içinde yaşadığı toplumun sosyal ve kültürel yapısını, bir başka deyişle kişinin içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini, normlarını, geleneklerini ve bunlara somutluk kazandırmasını sağlayan araçları ile bu araçları kullanma tarzlarını öğrenmesini sosyalleşme olarak adlandırıyoruz.”⁹⁴ “Gençliği yanlış bir takım olumsuzlukların toplandığı bir ağ olarak ele almak da doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Gençlik, tutkuların ve ideolojilerin filizlendiği, yeniliğe ve ileriye doğru atılımların yapıldığı, kendini kanıtlama ve kendi kimliğini oluşturmaya çalıştığı ve toplumsal değerleri benimseyip onları uygulamaya çalıştığı bir dönemdir.”⁹⁵

“Türklerin yaklaşık %60’ından fazlası 35 yaşın altındadır, fakat bu sessiz çoğunluk hakkında ya çok az ya da hemen hiçbir sağlıklı bilgi bulunmamaktadır.”⁹⁶ Gençliğin bulunduğu nokta, geleceğin Türkiye’sinin, fotoğraf karesini bize gösterecektir. “Türkiye’de bugünkü nesiller henüz neyi kabul edip neyi reddedeceklerine karar verebilecek durumda değildirler, çünkü tercih yapacakları şeyler hakkında hiçbir bilgileri yoktur. Kaldı ki, bilgi sahibi oldukları takdirde katı tercihler yapmak yerine daha başka yollar tutmaları da pek mümkün ve muhtemel bulunmaktadır.”⁹⁷ Toplumsal açıdan, gençliğin oluşması ve biçimlenmesi, içerisinde yaşadığı toplumsal yapı ve bu yapı içerisindeki sosyo-ekonomik statüsü tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle gençlik, içerisinde yaşadığı toplumsal yapının özelliklerini kendi toplumsal kişiliğine aktaracaktır.

“Gençler, Türk toplumunun büyük bir bölümünü oluşturmasına rağmen, çeşitli siyasi konjüktürlerde çalkalanan toplumda, oldukça ihmal edilen toplumsal bir gruptur.”⁹⁸ Toplumdaki farklı toplumsal ve kültürel değerler, ekonomik farklılıklar bu heterojenliğin temelini oluşturmaktadır. “Gençlik ve gençliğin sorunları, sürekli olarak güncelliğini koruyan ve üzerinde durulan konulardan biri olma niteliğini sürdürmüş ve hala sürdürmektedir. Teknolojik gelişmelerin hızla arttığı, toplumların birbirlerini devamlı etkilediği, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik şartların hızlı değişimler sergilediği bir ortam ve çağda yaşayan gençlik, bu süreç içerisinde çeşitli sorunlarla karşı karşıya gelmektedir. Engin Geçtan, ‘çağımızda çok hızlanan sosyal değişim ve yeni iletişim

⁹⁴ Çelebi, N., Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü ve Tutumları, Konya, 1990, s.295.

⁹⁵ Yörükoğlu, a.g.k., s.20.

⁹⁶ Armağan, a.g.k., s.10.

⁹⁷ Güngör, a.g.k., s.86.

⁹⁸ TDV, Türkiye ve Avrupa’da Gençlik, İstanbul, 1999, s.51.

araçları ile yeniliklere ve değişime maruz kalan gençliğin, önceki kuşağın değer yargılarını benimsemeye zorlandığını ve bunun sonucunda da tepkici (reaksiyoner) bir gençlik grubunun ortaya çıktığını belirtmektedir. Çağımızdaki bu değişimlerin ortaya çıkardığı sorunlar karşısında genç, ya kendi çabalarıyla birtakım çözümlere girişmekte ya da kendini aşan konularda ilgililerden yardım beklemektedir.”⁹⁹ Gençlik döneminde birey için dünya görüşü oldukça önemli bir hale gelmektedir. E. Erikson bu evreyi psikolojik moratoryum evresi olarak tanımlamıştır. Çünkü ona göre bu evrede çocukluk yaşantılarının getirdiği güven duygusu ile yetişkin olmanın getirdiği özerklik duygusu arasında bir boşluktan söz edilmektedir.

Psikologlar, 14-21 yaş arasında bulunan genç nesillerin bedence ve ruhça büyük bir inkılâp geçirmekte olduklarını, çocukluk ile yetişkinlik arasında başkalaşıma uğrayan bu nesillerin, gerçekten, bedeni, hissi ve zihni, bir kriz dönemi; “içinde bulunduğu gerçekleri yeterince denemez ve kendinin eleştiri yeteneği de geliştirmemiş”¹⁰⁰ dünya görüşlerinde esaslı çalkantıların başladığını, önce ebeveyn sonra öğretmenlere karşı negatifleştiklerini bağımsızlık hırsı içinde hareket ettiklerini ve otoriteye karşı isyan duyguları besledikleri görülmektedir. “İnsan kişiliğinin maddi temelini oluşturan ve doğuştan getirilen gizilgüçler, yetenek, zeka, huy, bedensel özellikler, insanın içinde geliştiği toplumsal ortamda anlam kazanır.”¹⁰¹ Bireyin sosyalleşmedeki bu kırılma noktasını başarabilmesi, büyük ölçüde sağlıklı bir toplumsallaşma sürecinden geçmesine bağlıdır.

Eğitim sisteminin önemli boyutlarından olan öğretim ve yönetim hizmetlerinin yanında “öğrenci kişilik hizmetleri”¹⁰² üçüncü bir boyut olarak yer almaktadır. Öğrenci kişilik hizmetleri içindeki en önemli hizmet ise psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleridir. Rehberlik hizmetlerinin amaçlarından en önemlisi, öğrencilerin ihtiyaç ve sorunlarını, bunalımlarını, uyumsuzluklarını gidermek ve onların her yönü ile bir bütün olarak gelişmelerine yardımcı olmaktır. Eğer bir toplumun belirli ve sağlıklı bir gençlik politikası yoksa bu toplum her zaman önemli toplumsal çalkantılara açık olacaktır. Ergenlik döneminde, toplumların geçiş dönemlerinde ve yabancı kültürlerden ani etkileniş dönemlerinde kimlik krizinden söz edilmektedir. Kendi kişiliklerini kanıtlama ve

⁹⁹ Arıbaş, S., Güven, M., “Orta Öğretim Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Sorunları”, Gençlik Dönemi ve Eğitimi, İstanbul, 2000, s.153.

¹⁰⁰ Ekşi, A., Çocuk, Genç, Ana Babalar, İstanbul, 1994, s.15.

¹⁰¹ Yavuzer, a.g.k., s.22.

¹⁰² Kepçeoğlu, M., Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Ankara, 1995, s.29.

bağımsızlıklarını kazanma çabası içindedirler.

2.1. Gençlik ve Eğitim

Eğitimin temel hedefi bireylerde bulunmasını istediğimiz özelliklerin onlara kazandırılması diğer bir deyişle birey davranışlarında belli gelişmeler sağlanmasıdır. Öğrenmeyi temin eden mekanizma olarak eğitim ile bireylere çeşitli bilgiler, yetenekler, beceriler, tutumlar, ilgiler ve alışkanlıklar kazandırılır. Günümüzde en önemli toplumsallaştırma kurumu okuldur. Çağdaş uygarlığa ulaşmada bu denli önem taşıyan eğitim dolayısıyla eğitim kurumları büyük önem taşımaktadır. “Milletleşme sürecini güçlendirmek; milli eğitim ve kültür politikalarına çeki düzen vermek yolu ile üniter devlet yapısını korunması”¹⁰³ ile gerçekleştirileceği vurgusu yapılmaktadır.

Bireyin topluma ve sosyal yaşantılara karşı tavırlarının biçimlenişi, “başkalarıyla nasıl geçineceği, geniş ölçüde yaşamın ilk yıllarındaki”¹⁰⁴ öğrenme deneyimlerine bağlıdır. Çağdaş toplumlarda eğitim kurumlarının işlevi eğitmek, öğretmek, bilimsel araştırmalar yapmak, çağın bilimini, teknolojisini, sanatını ve toplumun bunları yansıtan kendine özgü değerlerini gelecek kuşaklara kazandırmak şeklinde ifade edilebilir. Eğitim kurumlarının bu özellikleri ile başlıca iki işlevi üstlendiği söylenebilir. Buna göre birinci işlevi, toplumu oluşturan bireylerin kişisel niteliklerini geliştirmek, bilgi beceri sahibi olmalarını sağlamak, ikinci işlevi ise bu bireylerden oluşan ulusal toplumun çağın uygarlığını yakalamasını, özgürlüklerini de koruyarak geliştirmesini, insan hakları, ulusal egemenlik, ulusal bağımsızlık ve uluslar arasında barış ve dostluk gibi değerlerin bilincine varmasını sağlamak olarak özetlenebilir.

“Orta Öğretim, gençlerde karakterin teşekkülü çağına rastladığı için ahlaki kıymetlerin yerleşmesinde bilhassa mühim bir devredir. Bu devredeki tahsil ve terbiyenin muhtevası, ahlaki şahsiyetin teşekkülü ve bir yere varması bakımından büyük ehemmiyet taşır. Fakat ahlak terbiyesinin mektep tedrisatı içinde verilebileceğini sanmak büyük bir hata olur. Zira mektep kendi başına bir nizam değil, fakat ait olduğu cemiyetin küçük bir örneğidir. Mektebi cemiyetten tecrit ederek talebeye istenilen ahlak terbiyesi verilmiş olsa dahi bunun ameli bakımdan hiçbir faydası olmayacaktır. Dışarıdaki hayatın kendi

¹⁰³ Erkal, M., Kültürel Kimlik ve Etnik Grup Tartışmaları, Ankara, 1996, s.47.

¹⁰⁴Yavuzer, a.g.k., s.24.

telakkilerinden çok farklı prensiplerle işlediğini gören gençler, öğrenmiş oldukları prensiplerin bir masal olduğu kanaatine varacaklardır. Hakikatte mektepte verilen ahlak terbiyesinin gayesi cemiyete ahlakçı yetiştirmekten ziyade, cemiyette mevcut olan ahlaki norm ve kıymetleri gençlere vermektir.”¹⁰⁵

“Toplumunu oluşturan bireylerin ideal, çağcıl bir eğitim alması ile söz konusu toplum da ideal ve çağcıl bir toplum olma özelliği kazanır. Toplumların, dolayısıyla milletlerin ilerlemesi uygulanan eğitim sisteminin kalitesi ile doğru orantılıdır. Uyguladıkları çağcıl eğitim sistemleri ile eğitim seviyesinin ve kalitesinin yüksek olduğu ülkelerin, ekonomi alanı ağırlıklı olmak üzere hemen her anlamda kaydettikleri ilerlemeler bunun en güzel kanıtıdır. Söz konusu ülkeler toplumların gelişiminde eğitimin önemini kavrayarak milli gelirlerinin önemli bir bölümünü eğitime ayırarak insan kalitesine yatırım yaparlar ve bu sayede işgücünün niteliklerinin gelişimine katkıda bulunarak üretime, verimliliğe ve bunlara paralel olarak da ekonomik gelişmeye ivme kazandırmış olurlar.”¹⁰⁶ Bu gerçeklik doğrultusunda ülkeler arasında kalkınma anlamında değerlendirme yaparken asıl değişkenin eğitim olduğunu söylemek mümkündür. “Hakikatte gençlik terbiyesi bir memlekette her türlü kalkınma veya çöküntüye tesir eden asli faktörlerden biri, belki de en önemlisidir.”¹⁰⁷

“Günümüz eğitim-öğretim anlayışına göre, öğrenciyi tanımadan, onun ilgi, yetenek, sorun ve ihtiyaçlarını gözardı ederek yapılan bir eğitimin başarı şansının düşük olacağı kabul edilmektedir. Öğrencinin özellikleri ve çevre faktörleri öğrenmeyi en az öğretim teknikleri kadar etkilemektedir. Bu bakımdan çağdaş eğitim, öğrencilerin kişisel özelliklerini, sosyal ve fiziki çevrelerini, tavır ve beklentilerini, çeşitli alanlardaki sorunlarını bilmeyi gerekli görmektedir. Çünkü öğrencideki bunalımlar, onun ihtiyaç ve sorunları, uyumun güçleştiren şartlar, öğrenme ve gelişimini etkilemekte, engellemekte ve hatta durdurmaktadır. Gençlerin ne gibi ihtiyaçları, kaygıları ve üzüntüleri olduğunu öğrenmek ve onları bu bakımdan tanımanın, özellikle ruh sağlığı eğitimi yönünden de önemi büyüktür.”¹⁰⁸ İdeal eğitim insan kişiliğinin tam olarak ortaya çıkıp serpilmesini, insan hakları ve temel özgürlüklere saygının güçlendirilmesini sağlamayı hedeflemelidir. İdeal,

¹⁰⁵ Güngör, a.g.k., s.23.

¹⁰⁶ Kihir, A., Avrupa Birliği'nin Eğitim Politikası, İstanbul, 2004, s.2.

¹⁰⁷ Güngör, a.g.k., s.258.

¹⁰⁸ Arıbaş, a.g.k., s.155.

çağcıl, kaliteli eğitim sistemlerine sahip ülkelerde insan haklarına verilen değer hemen göze çarpmaktadır. “Fakat muhakkak ki burada en tartışmalı konu milli eğitim kavramının ifade ettiği değerlerin neler olduğudur. Bu tabir kullanıldığına göre, Türk milleti için düşünülen bir eğitim söz konusudur. Acaba Türk milletine verilen eğitimle onun milli değerlerini mi geliştireceğiz, yoksa ona yeni bir değer sistemi mi düşünüyoruz?”¹⁰⁹

Eğitim bireylere sadece bilgi vermek, onlara istenilen özellikler kazandırmakla sınırlı bir kavram olmamaktadır. Eğitimde temel amaçlardan birisi de bireylere farkındalık aşılıyarak onları düşünmeye ve araştırmaya özendirilmesidir. Dil birliğinin kurulmasında ve okur-yazarlığın artırılmasında okula büyük bir görev düşmektedir. Bir ulus icat etme veya ulus-devlet inşa etme duygusunu paylaşanların hepsi okula kutsal bir anlam yüklemiştir. Devletin, gençliği çeşitli olumsuz etkilere karşı korumak ve onların gelişmelerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmelerini sağlamak için gerekli tedbirleri almak zorunda olduğu şeklinde hükme bağlanmıştır. Devlet bu görevini büyük oranda eğitim yoluyla yerine getirmek durumundadır. Bu bakımdan eğitim sisteminin, toplumca istenilen davranışları kazandırmanın yanında, öğrencilerin gelişimini destekleme ve karşılaştıkları sorunlarını çözebilmesine yardım edebilme gibi bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk, eğitim felsefesini de anlatmaktadır: “En önemli, en temel nokta, eğitim sorunudur. Bir ulusu özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum olarak yaşatan da, köleliğe ve yoksulluğa düşüren de eğitimidir.”¹¹⁰ Milli birlik ve beraberliği koruyan ve devamlı kılan öğelerden bir diğeri de “Milli Eğitim”dir. Milli Eğitim, ortaya konduğu üzere, milli bilinçlenme açısından önem taşımaktadır. Milli birliğin sağlanmasının şartlarının başında, ilkokuldan başlayarak verilecek eğitimle sağlanan milli bilincin oluşturulması gelmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitime büyük önem verilmekteydi. Yalnızca örgün eğitimle genç kuşakların eğitilmesi değil, devrimlerin halka mal edilmesi ve ulusal kimlik bilincinin yaratılması açısından, geniş halk kitlelerinin eğitimine de önem verilmiştir. Bu yönüyle milli eğitim, milli birlik açısından kesinlikle gözardı edilemeyecek bir noktadır. Eğitimle bireylere başkalarının hak ve özgürlüklerine saygılı olmak ve kişisel benliklerini geliştirme de öğretilir. Bireysel ve toplumsal kimliğin kazanılması eğitimle gerçekleşen bir süreçtir. Aile ve devlet kurumları bu misyonu üstlenmekte öncelikli ve temel belirleyici olacaktır. Günümüzde ulus inşa etme sürecinde resmi fikriyat, bu

¹⁰⁹ Güngör, a.g.k., s.64.

¹¹⁰ T.T.K., Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Cilt II, Ankara, 1989, s.202.

araçlarla, tekelerini sürdürmekte görünmektedir.

2.2. Gençlik ve Milliyetçilik Değeri

“Bizim her iki inkılabımızın da ana teması milliyetçilikti. Milliyetçilik bir ülkedeki insanlar arasında milliyet esasına dayanan bir birlik ve dayanışma şuuru yaratmayı gaye edinir. Bunun içinde, milliyeti teşkil eden kültür unsurları ile milletin milli kültür istikametinde bir öğrenimden geçirilmesi gerekir. İşte bu işi yapacak öğretmenlerdir. Öğretmenler sadece inkılabın ideolojisini yaymakla kalmaz aynı zamanda inkılap rejiminin de sadık birer bekçisi olurlar.”¹¹¹ Değişim tüm toplum ve kültürlerde en önemli süreçlerden birisidir. Sosyal bilimler, hiçbir değişmeyen mutlak değerleri incelemeyiz. Bu durum değerlerin değişebilirliğini ve esnekliğini ortaya koymaktadır. “Toplumda çeşitli değer grupları arasındaki değer ve normlar itibariyle çelişkilerin mevcudiyetini sürdürmesinden çok bunlar arasındaki bir çatışma ortamı veya diğer bir ifade ile içine kapalı bir karşıt kültür adacığının oluşması, toplumun sosyal bütünlüğünü bozar.”¹¹²

Ülkemizde eğitim sistemi bilgi öğretimine büyük ağırlık vermekte buna karşılık değer öğretimini ihmal etmektedir.”¹¹³ Aile geniş ölçüde temel değerlerin benimsetildiği asli ortam olarak vazife görmektedir. “Değerler her zaman olmamakla birlikte, davranışta birer bağımsız değişken rolü oynar. Örneğin; bir insanın resim sergilerini gezmesi, eğer prestij kazanmak gibi bir sosyal değer uğruna değilse, bize onun estetik değeri hakkında bilgi verir.”¹¹⁴ “Bir toplumda değerlerin ifade edildiği ve simgelendiği temel mekanizmalar ise kişinin üstlendiği sosyal rollerdir. Kişinin rolünü oluşturan davranış örüntüleri en çok önemli olandan en az önemli olana doğru bir süreklilik üzerinde değerlendirilirler.”¹¹⁵

“İnsanın fert olarak sağlıklı var oluşu, cemiyet içinde uyumlu yaşaması; toplum genelde sosyalizasyon süreciyle bireyleri topluma adapte ederler, toplum gence değil, fakat genç topluma sosyalize olur.”¹¹⁶ Toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri sırf bilim, teknoloji ve ekonomi ile mümkün görülmemektedir. Bu nedenle manevi yapılara, değerlere ve normlara ihtiyaç duyulmaktadır. “Türkiye sadece gençleri için değil, fakat bütün fertleri

¹¹¹ Güngör, a.g.k., s. 58.

¹¹² Taşdelen, H.M., Avrupa’da Yeni Kuşak Türk Gençliği: Kimlik ve Uyum Sorunları, Sakarya, 2000, s.23.

¹¹³ Doğan, M., “Gençlik ve İletişim Araçları”, Gençlik Dönemi ve Eğitimi, İstanbul, 2000, s.35.

¹¹⁴ Güngör, E., Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar, İstanbul, 1998, s.71.

¹¹⁵ Fichter, J. Sosyoloji Nedir?, (Çev. N. Çelebi), Konya, 1990, s.146.

¹¹⁶ Çelebi, a.g.k., s.296.

için müşterek ve umum bir milli kültüre, bir milli ahlaka muhtaç bulunuyor.”¹¹⁷ Bu bağlamda toplumun düzenleyici değerleri; ailede ve toplum içinde, eğitim ve iletişim araçlarıyla kazanılmaktadır.

¹¹⁷ Güngör, a.g.k., s.24.

III. BÖLÜM

İSTANBUL ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ'NDE MİLLİYETÇİLİK ALGISI

1. YÖNTEM

Araştırma tarama modelidir. Anket çalışması ile ortaöğrenime devam eden öğrencilerin milliyetçilik düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca öğrencilerin milliyetçilik düzeyinin cinsiyet, sınıf, not ortalaması, okunan gazete ve izlenen televizyon türüne bağlı olarak farklılaşma durumu araştırılmıştır.

Zeytinburnu ilçesinde ortaöğrenime devam eden öğrenciler araştırmanın ana kitlesini oluşturmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre, 2007-2008 eğitim- öğretim yılında Zeytinburnu'ndaki ortaöğretim okullarına devam eden 5510'u kız, 6620'si erkek olmak üzere toplam 11785 öğrenci bulunmaktadır. Bu çerçevede söz konusu ana kütleyi temsil edecek örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde;

$$n = \frac{N t^2 p q}{d^2 (N-1) + t^2 p q}$$

N: Hedef kitledeki birey sayısı

n : Örnekleme alınacak birey sayısı

p : İncelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı)

q : İncelenen olayın görülmemiş sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı)

t : Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer

d : Olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen \pm örnekleme hatasıdır.

*Formülü*¹ kullanılarak homojen bir yapıda olmayan bu evren için % 95 güven aralığında, \pm % 5 örnekleme hatası ile gerekli örneklem büyüklüğü n = 370 olarak hesaplanmıştır.

Bu çerçevede anket soruları tesadüfi olarak belirlenen 548 öğrenciye uygulanmıştır. Sonuç olarak araştırma bulgularının % 95 güven aralığında, \pm % 5 örnekleme hatası ile genellenebileceği söylenebilir.

Araştırma literatür analizinden elde edilen bilgiler ışığında geliştirilen anket formu kullanılarak toplanmıştır. Anketler öğrencilere elden dağıtılmış doldurmalarını müteakip

¹ Baş, Türker, Anket Nasıl Hazırlanır? Uygulanır? Değerlendirilir? Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, s.47.

tekrar toplanmıştır. Bu şekilde anket formlarının eksiksiz öğrenciler tarafından eksiksiz doldurulması sağlanmıştır.

Araştırmada veri toplama araçları ile elde edilen bilgilerin çözümlenmesi SPSS 15 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir.

Anketin faktör yapısının belirlenmesinde faktör analizi yönteminden yararlanılmıştır. Yapılan analizlerde 548 öğrenciden elde edilen veriler kullanılmıştır. Bunun için elde edilen bileşen matrisi yönlendirmeye tabi tutularak her bir sorunun farklı faktörler altındaki yükleme (loading) katsayıları hesaplanmıştır. Herhangi bir faktör üzerinde belirgin (0,5'in üzerinde) bir yüklemeye sahip olmayan maddeler ile aynı anda birden fazla faktör üzerinde yükleye sahip olan maddeler anketten çıkartılmıştır.

2. KENTSEL MEKÂN: ZEYTİNBURNU

Şehirleşme ve modernleşme birbirini tamamlayan ikili bir süreç olarak siyasi alanı daraltırken sivil alanı genişletir. “Richard Sennet kentsel mekanlar ile uzun dönemli sosyotarihsel süreçler arasındaki karşılıklı etkileşime dikkat çekerek, sembol değeri taşıyan figürlerin sosyalliğin analiziyle”² etkileştiklerini ifade eder. Şehirler, farklı kimlik ve hayat üslubuna sahip çevrelerden gelenlerin bir arada yaşadıkları mekânlar olarak, bireylerin toplumsal ilişkilerdeki izafiyet çevrelerini genişleten reel bir heterojen zemin oluştururlar. “Kentler, ortaya çıktıkları erken zamanlardan beri toplumsal eşitsizlikler ve mekansal ayrışmaları barındıran yerleşmeler olmuşlardır.”³ Diğer yandan işbölümündeki zenginlik, bireylere verili kimliklerin ötesinde kazanılan/kazanılması gereken renkli bir kimlikler tablosu sunar. Şehirli hayatta ilişkileri tayin edici olan, geleneksellikten devşirilmiş komünite aidiyetleri değil, bireysel çaba ve emekle “kazanılmış”⁴ kimlik nitelikleridir. Bu cazibe rasyonel ve dünyeviye dayalı bir hayat tasavvuruna güç verir. Aşiret, etnisite veya dini aidiyetlerin kendiliğinden bireye sağladığı konum/statü zayıflarken boşalan alanı laik ve seküler referanslar doldurur. “Şehirde yaşamayı mümkün kılan değerler, bir bakıma şehir kültürü, laik ve etnik kimlikler karşısında nötrdür. Kırmızı ışıkta durulması, otobüs

² Kömeçoğlu, U., “Örtünme Pratiği ve Toplumsal Cinsiyete İlişkin Mekansal Bir Etnografi”, Doğu Batı, Sayı.23, 2007, s.42.

³ Kurtuluş, H., “Mekanda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul’da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekansal Ayrışmanın Bazı Boyutları”, Doğu Batı, Sayı.23, Ankara, 2007, s.79.

⁴ Bostancı, N., Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik, İstanbul, 1999, s.129.

kuyruğu adabı, alışverişi belirleyen etmenler, apartman hayatının şartları herkes için geneldir ve özel aidiyetlerin subjektifliğine indirgenemez. İnsanlar, filan soydan geldikleri iddiasıyla kuralları ıskalayan imtiyazlar isteyemezler. Toplumsal konum, başarı, sosyal mobilite imkânları geleneksel dünyanın kategorilerinden kopmuş, birey üzerine kurulu kendi değerlerini oluşturmuştur. Buradaki heterojen sosyal yapı, cemaat kimliklerinin temelini oluşturan özgül gurur ve imtiyazlı kesim tasavvurlarını dışlayarak ve ancak herkes için aynı mahiyetteki hukuki eşitliğin egemenliğini sağlayarak var olabilir ve devam edebilir.”⁵

Zeytinburnu ismindeki ‘zeytin’ kelimesi ilçenin güneyinde uzanan kıyı şeridinde yetiştirilen zeytin ağaçlarından; ‘burun’ kelimesi ise Marmara Denizi kıyısında, Yedikule ile Bakırköy arasında bulunan ve ilçenin neyinde, denize doğru hafif çıkıntı yapan küçük burundan gelir. Önceleri ‘Zeytinli Burun’ olarak anılan bu yerin ismi zamanla ‘Zeytinburnu’ olarak söylenmeye başlanmıştır. Zeytinburnu ilçesi toprakları 1953 yılına kadar doğusu Fatih, Batısı Bakırköy ilçelerinin sınırlarında kalan yöre olarak yönetildi. Zeytinburnu nüfusu günden güne çoğalan toplumsal, ekonomik kültürel sorunları her gün bir kat daha artan bir yöre olduğundan 01.09.1957 tarihinde 7033 sayılı Kanun ile ‘Zeytinburnu İlçesi’ adı ile İstanbul ilinin 14. İlçesi olarak kurulmuştur. “1980’li yıllarda tipik bir üçüncü dünya ülkesinin dengesiz gelişmiş en büyük metropoliten kenti görünümündedir.”⁶ Köyü olmayıp İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yer almaktadır.

İstanbul’u çevreleyen surların bölgeye zengin bir tarihi doku kazandırdığı da bir gerçektir. Fatih’in İstanbul’u fethinden sonra şehirden ayrılan ve kendilerine Kudüslü Papazlar denilen grup; bu günkü tank fabrikası civarına yerleşmiştir. Bu bölgede çeşitli tarım ürünleri ve zeytin yetiştirmeye başlamışlardır. Günümüzde de varlığını sürdüren azınlık vakıflarına ait hastaneler, mezarlıklar, kiliseler o dönemin uzantısıdır. Kazlıçeşme yöresine de, Fatih Sultan Mehmet tarafından ilk salhaneler açılmıştır. Burada debbağcılık geliştirilmiştir. Bu nedenle Edirne ve Anadolu derici esnafı, suyunun da bol olmasından dolayı buraya yerleşmişlerdir. “Şehirler başarılı toplum örgütlenmelerinin sağladığı üretim ve denetim faaliyetlerine bağlı olarak belli bir maddi ve kültürel birikime ulaşılmasından

⁵ Bostancı, a.g.k., s.130.

⁶ Kurtuluş, a.g.m., s.85.

sonra çıkmakta ve gelişebilmektedir.”⁷ Daha sonraları Türkiye’nin ve dünyanın deri ihtiyacını karşılar hale gelmiştir.

Zeytinburnu; nüfusu günden güne çoğalan toplumsal, ekonomik, kültürel sorunları her geçen gün artan bir yöre olarak gelişti. 1940’lardan 1960 yıllarına değin, yerleşmenin bin bir türlü sorunuyla başeden, toplumsal yaraların izini taşıyan bir yer oldu. Türkiye’mizin ilk gecekondulu yerleşim yerlerinden biri Zeytinburnu’dur. “Zeytinburnu kentsel mekan olarak son derece yoğun, sıkışık ve standartları düşük bir yapılaşma düzenine sahiptir.”⁸ Özellikle konut alanlarındaki yerleşme düzeni, gecekondulu döneminin mirası olarak çok sayıda küçük yapı adası ve sokaktan oluşmaktadır. “Türkiye örneğinde varoş kimliğinden önce varolan gecekonducu kimliğinin, 1980’lerden itibaren toplumsal eşitsizliklerin derinleşerek mekandaki ayrışmayı billurlaştırmasıyla beraber yerini varoş kimliğine bıraktığı gözlemlenmektedir.”⁹

“İlçe nüfusu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2007 Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 288.743’dir.”¹⁰ İlçe, büyükşehirlerin nüfusunu arttıran göç nedeniyle değişik yörelerden toplanmış bir nüfustan meydana gelmiştir. İş bulmak veya yerleşmek amacıyla yurdun dört bir yanından gelenlerin dışında yabancı ülkelere; Batı Trakya, Balkanlar, Orta Asya gibi coğrafyalardan katılanlarla birlikte kozmopolit bir yapı oluşturmaktadır. “Zeytinburnu ekonomik açıdan İstanbul’un ve dolayısıyla Türkiye’nin oldukça önemli bir bölgesidir. Türkiye’de dericilik sanayinin ilk kurulduğu ve deri ticareti denince ilk akla gelen yer olan Zeytinburnu ve Kazlıçeşme bugün de, deri sanayinin Tuzla’daki yerine taşınmasına rağmen, önemini yitirmemiş çok sayıdaki deri satış dükkanları ile tam anlamıyla bir ‘Deri Ticaret Merkezi’ haline gelmiştir.”¹¹ Günümüzde Zeytinburnu’nun yeni bir kimlik ve kentle yeni bir bütünleşme arayışında olduğu söylenebilir. “İstanbul’un metropoliten büyüme sürecinde merkezde iyice sıkışarak dışa doğru sızrayan büyük ölçekli sanayiler ve çevrelerinde oluşan gecekondulu yerleşimlerinin oluşturduğu saçaklanma bize, bu dönemde kentsel mekandaki ayrışmanın

⁷ Tuna, K., Yeniden Sosyoloji, İstanbul, 2002, s.302.

⁸ Zeytinburnu Belediyesi 2006 Faaliyet Raporu, s.23.

⁹ Kurtuluş, a.g.m., s.84.

¹⁰ <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitimapp/adnks.zul> 30.01.2008.

¹¹ www.zeytinburnu.gov.tr. 20.08.2008.

sınıfsal kimliğe dayalı yer seçim kararlarından çok kentin mekansal, mülki, altyapısal ve yasal sınırlarından kaynaklandığını gösteren önemli mekansal örüntülerinden biridir.”¹²

“Aynı dine, cemaate ya da etnik kimliğe sahip zenginlerle fakirler, farklı büyüklük ve konfordaki konutlarında ama birbirlerini dışlamadan, mekanda yan yana yaşayabilmektedir.”¹³ Zeytinburnu tarihi geçmişinden bağımsız ve bağlarını koparmış yeni bir kimlik oluşturmaya çalışmaktadır. Eski gecekondu bölgelerindeki konut-ticaret-iş merkezi yönündeki dönüşümler bunun göstergelerinden biri olarak görülmektedir.

3. BULGULAR

3.1. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri frekans ve yüzde tanımlayıcı istatistikleri ile özetlenmiş sonuçlar grafikler yardımıyla sunulmuştur.

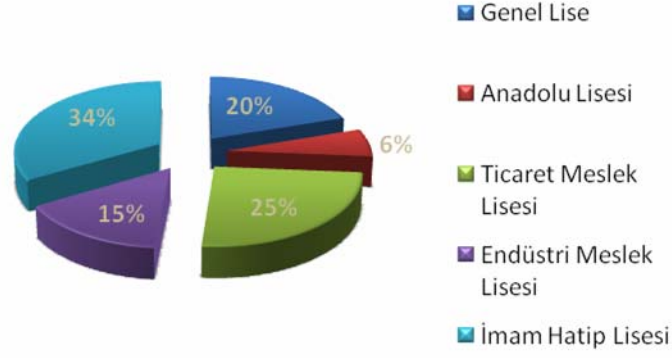
Öğrencilerin liselerinin türüne bağlı olarak dağılımları Tablo 1’de sunulmuştur. Tablodaki veriler incelendiğinde % 20’sinin Genel Lise, % 6’sının Anadolu Lisesi, % 25’inin Ticaret Meslek Lisesi, % 15’inin Endüstri Meslek Lisesi, % 33’ünün ise İmam-Hatip Lisesi mezunu oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 1. Öğrencilerin Liselerinin Türüne Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamsal Yüzde
Geçer	Genel Lise	109	19,9	19,9	19,9
	Anadolu Lisesi	35	6,4	6,4	26,3
	Ticaret Meslek Lisesi	138	25,2	25,2	51,5
	Endüstri Meslek Lisesi	83	15,1	15,1	66,6
	İmam-Hatip Lisesi	183	33,4	33,4	100,0
	Toplam	548	100,0	100,0	

¹² Kurtuluş, a.g.m., s.89.

¹³ Ortaylı, İ., “İstanbul’un Mekansal Yapısının Tarihsel Evrimine Bir Bakış”, Amme İdaresi Dergisi, Sayı.2, Ankara, 1977, s.77.

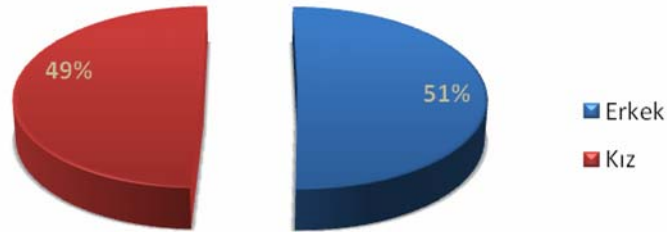

Şekil 1. Öğrencilerin Liselerinin Türüne Göre Dağılımı

Öğrencilerin cinsiyetlerinin türüne bağlı olarak dağılımları Tablo 2’de sunulmuştur. Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların % 51’inin erkek, % 49’unun kız olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamsal Yüzde
Geçer	Erkek	277	50,5	50,5	50,5
	Kız	271	49,5	49,5	100,0
	Toplam	548	100,0	100,0	

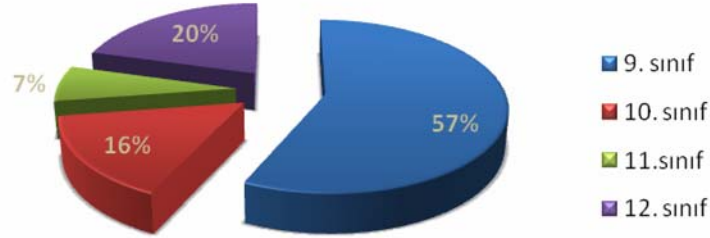

Şekil 2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Öğrencilerin sınıflarına göre dağılımları Tablo 3'te sunulmuştur. Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların % 57'sinin 9. sınıfta, % 16'sının 10. sınıfta, % 7'sinin 11. sınıfta, % 21'inin ise 12. sınıfta okudukları anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamsal Yüzde
Geçer	9. sınıf	312	56,9	56,9	56,9
	10. sınıf	86	15,7	15,7	72,6
	11. sınıf	37	6,8	6,8	79,4
	12. sınıf	113	20,6	20,6	100,0
	Toplam	548	100,0	100,0	

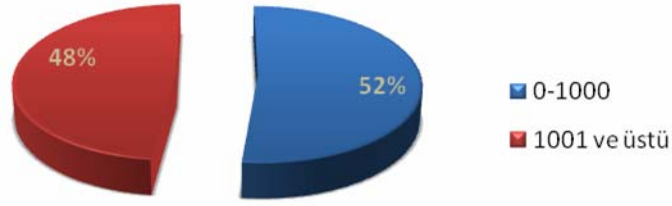

Şekil 3. Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı

Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Düzeyine bağlı olarak dağılımları Tablo 4'de sunulmuştur. Tablodaki veriler incelendiğinde % 52'sinin geliri 0-1000 YTL, % 48'inin 1001 YTL ve üstü gelir düzeyine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamsal Yüzde
Geçer	0-1000	284	51,8	51,8	51,8
	1001 ve üstü	264	48,2	48,2	100,0
	Toplam	548	100,0	100,0	

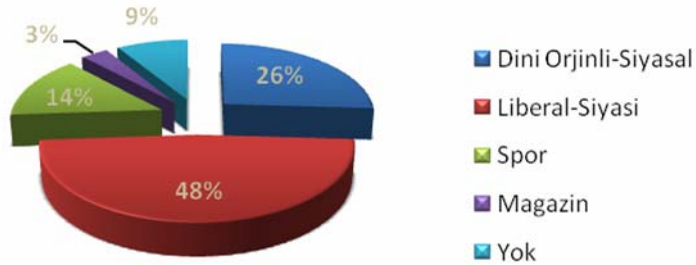

Şekil 4. Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

Öğrencilerin Okudukları Gazetenin Türüne bağlı olarak dağılımları Tablo 5’de sunulmuştur. Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların % 26’sının dini orjinli-siyasal, % 48’inin liberal siyasi, % 14’ünün spor, % 3’ünün magazin türünde gazete okudukları, % 9’unun ise gazete okumadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Öğrencilerin Okudukları Gazetenin Türüne Göre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamsal Yüzde
Geçer	Dini Orjinli-Siyasal	142	25,9	25,9	25,9
	Liberal-Siyasi	263	48,0	48,0	73,9
	Spor	77	14,1	14,1	88,0
	Magazin	18	3,3	3,3	91,2
	Yok	48	8,8	8,8	100,0
	Toplam	548	100,0	100,0	

Şekil 5. Öğrencilerin Okudukları Gazetenin Türüne Göre Dağılımı

3.2. Öğrencilerin Milliyetçilik Algılarını Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin milliyetçilik algılarına ilişkin bulgular aritmetik ortalama ve standart sapma istatistikleri ile incelenmiştir. Ayrıca öğrencilerin milliyetçilik algılarını belirlemeye yönelik ölçekten ayrı ele alınan üç soruya verilen cevapların incelenmesinde frekans ve yüzde istatistiklerinden yararlanılmıştır.

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin milliyetçilik algılarının cinsiyet, sınıf, okunan gazete, ailenin gelir düzeyi ve lise türüne bağlı olarak farklılaşma durumu t-testi, varyans analizi ve ki-kare testleri kullanılarak incelenmiştir.

Öğrencilerin “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile öğrenim gördükleri lise türü arasındaki ilişki varyans analizi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur. Tablonun “F” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türü Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Çocuğumun milliyetçi çevrelerde yetişmesini isterim.	Gruplar Arası	26,362	4	6,590	4,667	,001
	Grup İçi	766,797	543	1,412		
	Toplam	793,159	547			

Öğrencilerin “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin öğrenim gördükleri lise türüne bağlı olarak değişimi ise Tablo 7’de verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden en yüksek puanı Genel Lise ve Anadolu Lisesi’nde okuyan öğrencilerin aldığı, bu öğrencileri Endüstri Meslek Lisesi ve Ticaret Meslek Lisesi’nde okuyan öğrencilerin izlediği, İmam-Hatip Lisesi’nde okuyan öğrencilerin ise en düşük ortalamaya sahip grubu oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bu bulgular varyans analizi sonuçları ile birlikte ele alındığında çocuğunun milliyetçi çevrelerde yetişmesini en fazla Genel Lise ve Anadolu Lisesi’nde okuyan öğrencilerin

istediği sonucuna varılmıştır. Bunun sebebi olarak, Genel Lise ve Anadolu Lisesi öğrencileri, öğrenim süresince kültür derslerini müfredatlarında daha fazla gördükleri, eğitsel ve kültürel faaliyetlerde; milliyetçilik konusunu bileşenleriyle birlikte tartışma ve değerlendirme imkanı buldukları, bu görgü ile ‘çevre’den milli duyusu ve temsili barındıran organizasyonları; burada da özellikle ailenin, bireyin manevi ihtiyaçlarının giderildiği, bunun da milliyetçiliğe manevi olarak sahiplenilme ve güçlendirilmesi için gereken aktarım boyutuyla ilişkili olduğu düşünülebilir.

Tablo 7. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Bağlı Olarak Değişimi

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Çocuğumun milliyetçi çevrelerde yetişmesini isterim.	Genel Lise	109	3,4587	1,14287	,10947
	Anadolu Lisesi	35	3,4000	1,16821	,19746
	Ticaret Meslek Lisesi	138	3,2899	1,24515	,10599
	Endüstri Meslek Lisesi	83	3,3614	1,22552	,13452
	İmam-Hatip Lisesi	183	2,9180	1,15732	,08555
	Toplam	548	3,2172	1,20417	,05144

Öğrencilerin “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile öğrenim gördükleri lise türü arasındaki ilişki varyans analizi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur. Tablonun “F” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 8. “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türü Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Aileme farklı etnik kökenden bireylerin katılmasını olağan karşılarım.	Gruplar Arası	28,334	4	7,084	4,935	,001
	Grup İçi	779,423	543	1,435		
	Toplam	807,757	547			

Öğrencilerin “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin öğrenim gördükleri lise türüne bağlı olarak

değişimi ise Tablo 9’da verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden en yüksek puanı Anadolu Lisesi’nde okuyan öğrencilerin aldığı, bu öğrencileri sırasıyla Endüstri Meslek Lisesi, Genel Lise ve Ticaret Meslek Lisesi’nde okuyan öğrencilerin izlediği, İmam-Hatip Lisesi’nde okuyan öğrencilerin ise en düşük ortalamaya sahip grubu oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bu bulgular varyans analizi sonuçları ile birlikte ele alındığında ailesine farklı etnik kökenden bireylerin katılmasını en olağan karşılayan grubun Anadolu Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi’nde okuyan öğrenciler olduğu görülmektedir. Buna karşılık İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin en düşük ortalama kalması manidardır. Kanaatimizce, günümüzde ‘milliyetçilik’ söyleminin sıklıkla kullanılmasında, milliyetçilik kavramının siyasal bir anlam kazanması; İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin etniklik kavramına genel algılama ile birlikte, milliyetçilik-etniklik arasında ırk ve mezhepsel bağlamda yükleme yapması etkili olmuştur.

Tablo 9. “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Bağlı Olarak Değişimi

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Aileme farklı etnik kökenden bireylerin katılmasını olağan karşılarım.	Genel Lise	109	3,2844	1,21786	,11665
	Anadolu Lisesi	35	3,6000	,91394	,15448
	Ticaret Meslek Lisesi	138	3,1014	1,17324	,09987
	Endüstri Meslek Lisesi	83	3,3133	1,06985	,11743
	İmam-Hatip Lisesi	183	2,8415	1,30174	,09623
	Toplam	548	3,1150	1,21520	,05191

Öğrencilerin “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile öğrenim gördükleri lise türü arasındaki ilişki varyans analizi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo10’de sunulmuştur. Tablonun “F” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 10. “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türü Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Türkiye’de misyonerlik faaliyetlerinin milli bütünlüğü bozduğunu düşünüyorum.	Gruplar Arası	17,839	4	4,460	2,635	,033
	Grup İçi	919,174	543	1,693		
	Toplam	937,013	547			

Öğrencilerin “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin öğrenim gördükleri lise türüne bağlı olarak değişimi ise Tablo 11’de verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden en yüksek puanı İmam-Hatip Lisesi, Genel Lise ve Anadolu Lisesi’nde okuyan öğrencilerin aldığı, bu öğrencileri Ticaret Meslek Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi’nde okuyan öğrencilerin izlediği anlaşılmaktadır.

Bu bulgular varyans analizi sonuçları ile birlikte ele alındığında misyonerlik faaliyetlerinin milli bütünlüğü bozduğu görüşünü, İmam-Hatip Lisesi, Genel Lise ve Anadolu Lisesi’nde okuyan öğrencilerin, Ticaret Meslek Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinden daha fazla destekledikleri sonucuna varılmıştır. Bu durum, dinin günlük hayata ve sosyal ilişkilere yönelik etkisini hissetme, şu ya da bu şekilde, dinsel tutumların davranışlara yansımaları içermektedir.

Gençlerin öznel dindarlık algıları ve dine önem verme seviyeleri arttıkça duygusal olarak ait oldukları topluluk ve Müslüman kimliğiyle özdeşleşme düzeyleri de artmaktadır. Bu durumda, liseli gençlerin bir millet için manevi değerlerin ve milletin oluşmasında yurt birliğinin rolüne ilişkin bu iki unsura dikkat çekmeleri oldukça anlamlıdır. Bunun anlamı, ülkenin ve insanların aleyhine olabilecek her türlü gelişmeye karşı gençlerde ortak bir şuurun sürdürüleceği olarak değerlendirilebilir.

Tablo 11. “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Bağlı Olarak Değişimi

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye’de misyonerlik faaliyetlerinin milli bütünlüğü bozduğunu düşünüyorum.	Genel Lise	109	4,0917	1,14294	,10947
	Anadolu Lisesi	35	3,9714	1,15008	,19440
	Ticaret Meslek Lisesi	138	3,7101	1,42041	,12091
	Endüstri Meslek Lisesi	83	3,7470	1,43852	,15790
	İmam-Hatip Lisesi	183	4,1038	1,25582	,09283
	Toplam	548	3,9398	1,30882	,05591

Öğrencilerin “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile öğrenim gördükleri lise türü arasındaki ilişki varyans analizi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 12’de sunulmuştur. Tablonun “F” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 12. “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türü Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Avrupa Birliği’ne üyelik süreci Türkiye’yi demokratikleştirir.	Gruplar Arası	51,262	4	12,816	8,869	,000
	Grup İçi	784,614	543	1,445		
	Toplam	835,876	547			

Öğrencilerin “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin öğrenim gördükleri lise türüne bağlı olarak değişimi ise Tablo 13’te verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden en yüksek puanı Ticaret Meslek Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi’nde okuyan öğrencilerin aldığı, bu öğrencileri Genel Lise ve İmam-Hatip Lisesi’nde okuyan öğrencilerin izlediği, Anadolu Lisesi’nde okuyan öğrencilerin ise en düşük ortalamaya sahip grubu oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bu bulgular varyans analizi sonuçları ile birlikte ele alındığında Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinin Türkiye’yi demokratikleştireceği görüşüne en fazla inanan grubun Ticaret Meslek Lisesi’nde okuyan öğrenciler olduğu sonucuna varılmıştır. Aşağıdaki tabloda

görüldüğü gibi, Ticaret Meslek ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Mesleki Eğitimi Güçlendirme Projesi (MEGEP) kapsamında; Avrupa Birliği'nin geliştireceği iş ve ekonomik avantajların yanı sıra, bu ülkelerle Türkiye'nin iş sahasında gerçekleştireceği yakınlaşmaların, yeni oluşumda, Türkiye'nin etkin ve kalıcı demokratik ülke özelliğini de ortaya koyacağıyla açıklanabilir. Bu açıdan, yeniden yapılanma sürecinin Türkiye'nin değişim ve modernleşmesinde giderek daha ağırlık kazanacağıdır.

Tablo 13. “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Bağlı Olarak Değişimi

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Avrupa Birliği’ne üyelik süreci Türkiye’yi demokratikleştirir.	Genel Lise	109	3,1651	1,11815	,10710
	Anadolu Lisesi	35	2,4000	1,06274	,17964
	Ticaret Meslek Lisesi	138	3,5652	1,21401	,10334
	Endüstri Meslek Lisesi	83	3,3012	1,22708	,13469
	İmam-Hatip Lisesi	183	2,9672	1,25314	,09263
	Toplam	548	3,1715	1,23617	,05281

Öğrencilerin “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile en çok okudukları gazete türü arasındaki ilişki varyans analizi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 14’te sunulmuştur. Tablonun “F” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 14. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türü Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Çocuğumun milliyetçi çevrelerde yetişmesini isterim.	Gruplar Arası	21,670	4	5,418	3,813	,005
	Grup İçi	771,488	543	1,421		
	Toplam	793,159	547			

Öğrencilerin “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin en çok okudukları gazete türüne bağlı olarak değişimi ise Tablo 15’te

verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden en yüksek puanı liberal siyasi, spor ve gazete okumayan öğrencilerin aldığı, dini siyasi orijinli ve magazin içerikli gazete okuyan öğrencilerin ise en düşük ortalamaya sahip grubu oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bu bulgular varyans analizi sonuçları ile birlikte ele alındığında, çocuğunun milliyetçi çevrelerde yetişmesini en fazla liberal-siyasi içerikli gazete okuyan öğrencilerin istediği sonucuna varılmıştır. Bu durum, liseli gençlerin ilk sırada belirtmiş oldukları liberal-siyasi yayınların; bilgilenme, dünya-ülke gündemini izleme, yüzeysel bir okuma da olsa, milliyetçiliğin içini dolduran kavramları, milliyetçiliğin toplum katmanlarında nasıl tezahür ettiğini bilişsel olarak sorguladıkları, aidiyet ve kimliklerinde çoşkunluk hissi oluşturabilecek uyaranları almasıyla, milliyetçi karakterde yetişmeleri, kendileri için milliyetçi duruş olarak değerlendirilebilir. Sporcu, spor adamları ve spor takımlarının müsabaka, başarı ve tarihe düşülen notlarını; kulüp, kent ve ülke taraftarı bağlamında kendilerini ortaya koyan başta gençler olmak üzere bu yayınlarının hem özdeşleştirme sağladığı, hem de milli kıvanç nedeni olduğudur.

Tablo 15. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesinin Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türüne Bağlı Olarak Değişimi

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Çocuğumun milliyetçi çevrelerde yetişmesini isterim.	Dini-Siyasal Orijinli	142	2,9366	1,19226	,10005
	Liberal-Siyasi	263	3,3878	1,18264	,07292
	Spor	77	3,2597	1,28147	,14604
	Magazin	18	2,8333	1,20049	,28296
	Yok	48	3,1875	1,08483	,15658
	Toplam	548	3,2172	1,20417	,05144

Öğrencilerin “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile en çok okudukları gazete türü arasındaki ilişki varyans analizi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 16’da sunulmuştur. Tablonun “F” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 16. “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türü Arasındaki İlişki

		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Avrupa Birliği’ne üyelik süreci Türkiye’yi demokratikleştirir.	Gruplar Arası	23,924	4	5,981	4,000	,003
	Grup İçi	811,952	543	1,495		
	Toplam	835,876	547			

Öğrencilerin “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin en çok okudukları gazete türüne bağlı olarak değişimi ise Tablo 17’de verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden en yüksek puanı spor türünde gazete okuyan öğrencilerin aldığı, bu öğrencileri liberal-siyasi ve magazin türünde gazete okuyan öğrencilerin izlediği, dini-siyasal orijinli gazete okuyan öğrenciler ile gazete okumayan öğrencilerin ise en düşük ortalamaya sahip grubu oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bu bulgular varyans analizi sonuçları ile birlikte ele alındığında Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinin Türkiye’yi demokratikleştireceği görüşünü en fazla spor gazetesi okuyanların, ikinci sırada da liberal-siyasi gazete okuyan öğrencilerin desteklediği sonucuna varılmıştır. İlk sırada, işlediği konular itibarıyla spor gazetesi okuyan liseli gençlerin bu maddeye yüksek katılım göstermesi beklentilerimizi karşılamadığını ifade edebiliriz. İmam-Hatip Liseli öğrenciler tarafından desteklenmeyişinin sebebinin de söz konusu kavramlara siyasal anlam yüklenmesi ve mevcut realitedeki uygulamadır. Bu durumda, bir çok çevreden farklı söylemler dahilinde ‘Avrupa Birliği’ söyleminin sıklıkla kullanılması, demokrasi, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü gibi bir çok kavramın yıpratılmış olması, kanaatimizce böyle bir sonucun ortaya çıkmasının en önemli nedeni olarak gösterilebilir.

Tablo 17. “Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Türkiye’yi Demokratikleştirir” Değerlendirmesinin Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türüne Bağlı Olarak Değişimi

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Avrupa Birliği’ne üyelik süreci Türkiye’yi demokratikleştirir.	Dini-Siyasal Orijinli	142	2,9648	1,24577	,10454
	Liberal-Siyasi	263	3,2433	1,22073	,07527
	Spor	77	3,5455	1,20902	,13778
	Magazin	18	3,0556	1,30484	,30755
	Yok	48	2,8333	1,15470	,16667
	Toplam	548	3,1715	1,23617	,05281

Öğrencilerin “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişki t-testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 18’de sunulmuştur. Tablonun “t” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 18. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişki

		t-test				
		t	df	Anlamlılık	Ortalama Fark	Std. Hata
Çocuğumun milliyetçi çevrelerde yetişmesini isterim.	Varyans Eşitliği	-3,377	546	,001	-,34421	,10192
	Varyans Eşitsizliği	-3,384	530,930	,001	-,34421	,10171

Öğrencilerin “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin cinsiyetlerine bağlı olarak değişimi ise Tablo 19’da verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden kız öğrencilerin erkeklerden daha yüksek puan aldığı anlaşılmaktadır. Bu bulgular t-testi sonuçları ile birlikte ele alındığında kızların, çocuklarının milliyetçi çevrelerde yetişmesini erkeklerden daha fazla istediği sonucuna varılmıştır. Ne var ki milliyetçilik, içinde bir topluluğa veya kültüre aidiyet hissi taşıyan herkesin tabiatında mevcut bulunan tabii bir yaklaşım olmakla birlikte, bu durumda kızların; toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesiyle, gelecek nesilleri yetiştirmede öğretici ve kuşaklar arasında köprü olması, milliyetçiliğimizi, sevgi, dostluk, güven ve dayanışma gibi olumlu duygular üzerinde geliştirerek bu bağlılığı bir medeniyet ve kültür tasavvuru olarak görmeleri, katılımın sosyo-psikolojik anlamda olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 19. “Çocuğumun Milliyetçi Çevrelerde Yetişmesini İsterim” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi

	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Çocuğumun milliyetçi çevrelerde yetişmesini isterim.	Erkek	277	3,0469	1,29993	,07811
	Kız	271	3,3911	1,07245	,06515

Öğrencilerin “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişki t-testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 20’de sunulmuştur. Tablonun “t” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 20. “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişki

		t-test				
		t	df	Anlamlılık	Ortalama Fark	Std. Hata
Aileme farklı etnik kökenden bireylerin katılmasını olağan karşılarım.	Varyans Eşitliği	-4,200	546	,000	-,42958	,10228
	Varyans Eşitsizliği	-4,202	545,860	,000	-,42958	,10224

Öğrencilerin “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin cinsiyete bağlı olarak değişimi ise Tablo 21’de verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden kız öğrencilerin erkeklerden daha yüksek puan aldığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgular t-testi sonuçları ile birlikte ele alındığında kızların ailelerine farklı etnik kökenden bireylerin katılmasını erkeklerden daha olağan karşıladığı sonucuna varılmıştır. Bu durumda, Türkiye yoğun tartışmaların her birinin nihai olarak kimlik/aidiyet meselesiyle bağlantılandığı; geleneksel yapıdaki toplumlarda, aile kurumuna farklı etnik kökenden katılımın, erkekler tarafından aile içinde sancılı bir alan oluşturacağı, ancak bu hareketlilik cinsler tarafından da ülke genelinde zenginlik olarak addedildiği, bu bakışla etnikliğin ideolojiden çok, toplumda var olan zihniyet kalıbıyla açıklanabileceğidir.

Tablo 21. “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi

	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Aileme farklı etnik kökenden bireylerin katılmasını olağan karşılarım.	Erkek	277	2,9025	1,21936	,07326
	Kız	271	3,3321	1,17396	,07131

Öğrencilerin “Vatandaş, Devletin Devamı İçin; Temel Hak ve Özgürlüklerinden Vazgeçebilmelidir” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişki t-testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 22’de sunulmuştur. Tablonun “t” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 22. “Vatandaş, Devletin Devamı İçin; Temel Hak ve Özgürlüklerinden Vazgeçebilmelidir” Değerlendirmesi ile Öğrencilerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişki

		t-test				
		t	df	Anlamlılık	Ortalama Fark	Std. Hata
Vatandaş, devletin devamı için; temel hak ve özgürlüklerinden vazgeçebilmelidir.	Varyans Eşitliği	2,405	546	,017	,28704	,11937
	Varyans Eşitsizliği	2,403	543,280	,017	,28704	,11943

Öğrencilerin “Vatandaş, Devletin Devamı İçin; Temel Hak ve Özgürlüklerinden Vazgeçebilmelidir” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin cinsiyetlerine bağlı olarak değişimi ise Tablo 23’de verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden erkek öğrencilerin kızlardan daha yüksek puan aldığı anlaşılmaktadır.

Bu bulgular t-testi sonuçları ile birlikte ele alındığında vatandaşın, devletin devamı için; temel hak ve özgürlüklerinden vazgeçebilmesi gerektiği görüşünü erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla desteklediği sonucuna varılmıştır. Bu durum, bireysellik bağlamında kızların erkeklerden daha yüksek bir oranda bu değerleri önemsedikleri, erkeklerin ise, devletin; siyasal, sosyal ve ekonomik dirliği için bireysel fedakarlıkta bulunmanın toplumsal bir davranış olarak düşündüklerini göstermektedir. En temel insan hak ve değerinin korunması karşısında katılımın düşük olması, hayati işleve sahip önemli toplumsal kurumların, gençler tarafından ne derece önemsendikleri dikkat çeken diğer bir husustur.

Tablo 23. “Vatandaş, Devletin Devamı İçin; Temel Hak ve Özgürlüklerinden Vazgeçebilmelidir” Değerlendirmesinin Öğrencilerin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi

	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Vatandaş, devletin devamı için; temel hak ve özgürlüklerinden vazgeçebilmelidir.	Erkek	277	3,2022	1,36291	,08189
	Kız	271	2,9151	1,43120	,08694

Öğrencilerin “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile ailelerinin gelir düzeyleri arasındaki ilişki t-testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 24’te sunulmuştur. Tablonun “t” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 24. “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesi ile Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki

		t-test				
		t	df	Anlamlılık	Ortalama Fark	Std. Hata
Aileme farklı etnik kökenden bireylerin katılmasını olağan karşılarım.	Varyans Eşitliği	-2,879	546	,004	-,29711	,10321
	Varyans Eşitsizliği	-2,873	536,942	,004	-,29711	,10342

Öğrencilerin “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin ailesinin gelir düzeyine bağlı olarak değişimi ise Tablo 25’te verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden, ailesi 1001 YTL ve üstü gelire sahip öğrencilerin, ailesi 0-1000 YTL gelir grubundaki öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları anlaşılmaktadır.

Bu bulgular t-testi sonuçları ile birlikte ele alındığında ailesi 1001 YTL ve üstü gelire sahip öğrencilerin ailelerine farklı etnik kökenden bireylerin katılmasını daha düşük gelir grubundaki öğrencilerden daha olağan karşıladığı sonucuna varılmıştır. Bu durum, alt düzeydeki sosyo-ekonomik yaşam standartlarına sahip olan ailelerin, öncelikli olarak ihtiyaç ve statülerine uygun gereksinimlerinin karşılanması gerektiği düşüncesine sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 25. “Aileme Farklı Etnik Kökenden Bireylerin Katılmasını Olağan Karşılarım” Değerlendirmesinin Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyine Bağlı Olarak Değişimi

	Gelir	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Aileme farklı etnik kökenden bireylerin katılmasını olağan karşılarım.	0-1000	284	2,9718	1,17358	,06964
	1001 ve üstü	264	3,2689	1,24232	,07646

Öğrencilerin “Türkiye’de Etnik Grupların Talepleri Beni Endişelendiriyor” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile ailelerinin gelir düzeyleri arasındaki ilişki t-testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 26’da sunulmuştur. Tablonun “t” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 26. “Türkiye’de Etnik Grupların Talepleri Beni Endişelendiriyor” Değerlendirmesi ile Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki

		t-test				
		t	df	Anlamlılık	Ortalama Fark	Std. Hata
Türkiye’de etnik grupların talepleri beni endişelendiriyor.	Varyans Eşitliği	-3,326	546	,001	-,29924	,08996
	Varyans Eşitsizliği	-3,317	533,578	,001	-,29924	,09023

Öğrencilerin “Türkiye’de Etnik Grupların Talepleri Beni Endişelendiriyor” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin ailesinin gelir düzeyine bağlı olarak değişimi ise Tablo 27’de verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden ailesi 1001 YTL ve üstü gelire sahip öğrencilerin, ailesi 0-1000 YTL gelir grubundaki öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları anlaşılmaktadır.

Bu bulgular t-testi sonuçları ile birlikte ele alındığında ailesi 1001 YTL ve üstü gelire sahip öğrencilerin Türkiye’deki etnik grupların taleplerinden, ailesi 0-1000 YTL gelir grubundaki öğrencilerden daha fazla endişe duydukları sonucuna varılmıştır. Ne var ki, geleceği planlama ve geleceği bugünden yönetmenin ilk şartı, kaygı ve endişeleri bertaraf etmekte yatmaktadır. Ekonomik yönden güçlü olan ailelerde milliyetçilik duygusunun pozitif yönde güdüleyici bir etkiye sahip olduğu düşünülürse, oldukça anlamlı bir sonuç olduğu görülecektir.

Tablo 27. “Türkiye’de Etnik Grupların Talepleri Beni Endişelendiriyor” Değerlendirmesinin Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyine Bağlı Olarak Değişimi

	Gelir	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye’de etnik grupların talepleri beni endişelendiriyor.	0-1000	284	3,2500	1,01098	,05999
	1001 ve üstü	264	3,5492	1,09503	,06739

Öğrencilerin “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” maddesine ilişkin değerlendirmeleri ile ailelerinin gelir düzeyleri arasındaki ilişki t-testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 28’de sunulmuştur. Tablonun “t” ve “Anlamlılık” sütunlarındaki değerlerden söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 28. “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” Değerlendirmesi ile Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki

		t-test				
		t	df	Anlamlılık	Ortalama Fark	Std. Hata
Türkiye’de misyonerlik faaliyetlerinin milli bütünlüğü bozduğunu düşünüyorum.	Varyans Eşitliği	-2,753	546	,006	-,30623	,11123
	Varyans Eşitsizliği	-2,755	544,523	,006	-,30623	,11114

Öğrencilerin “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” maddesine ilişkin değerlendirmelerinin ailesinin gelir düzeyine bağlı olarak değişimi ise Tablo 29’da verilmiştir. Tablonun “Ortalama” sütunundaki değerlerden bu maddeden ailesi 1001 YTL ve üstü gelire sahip öğrencilerin, ailesi 0-1000 YTL gelir grubundaki öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları anlaşılmaktadır.

Bu bulgular t-testi sonuçları ile birlikte ele alındığında ailesi 1001 YTL ve üstü gelire sahip öğrencilerin Türkiye’deki misyonerlik faaliyetlerinin milli bütünlüğü bozduğu görüşünü, ailesi 0-1000 YTL gelir grubundaki öğrencilerden daha destekledikleri sonucuna varılmıştır. Aşağıdaki tabloda da, gelir grupları arası farklılıkta da bir önceki tabloyla, 1001 YTL ve üstü gelire sahip ailelerin en yüksek ortalamaya sahip olarak, oldukça yüksek bir skor yükledikleri tespit edilmiştir.

Tablo 29. “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Milli Bütünlüğü Bozduğunu Düşünüyorum” Değerlendirmesinin Öğrencinin Ailesinin Gelir Düzeyine Bağlı Olarak Değişimi

	Gelir	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Türkiye’de misyonerlik faaliyetlerinin milli bütünlüğü bozduğunu düşünüyorum.	0-1000	284	3,7923	1,31416	,07798
	1001 ve üstü	264	4,0985	1,28673	,07919

Öğrencilerin milliyetçilik anlayışları ile cinsiyetleri arasındaki ilişki Pearson Ki-Kare testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 30’da sunulmuştur. Tablonun “Anlamlılık” satırındaki değerden ($p = 0,00$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 30. Milliyetçilik Anlayışı ile Öğrencilerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişki

	Değer	df	Anlamlılık
Pearson Ki-Kare	25,059(a)	3	,000
Oran	26,107	3	,000
Doğrusal İlişki	19,595	1	,000
N	548		

Milliyetçilik anlayışının öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak değişimi ise Tablo 31’de verilmiştir. Tablonun “Beklenen Toplam” ve “Toplam” satırlarındaki değerlerden kızların milliyetçilik anlayışında “Türklüğün dünyada yüceltilmesine dayanır”, “Ülkenin milletiyle bölünmezliğini garanti altına alınmasına dayanır” düşünceleri ön plandayken, erkeklerin milliyetçilik anlayışında “Türk Milleti'nin muasır medeniyet seviyesine ulaşmasına dayanır”, “Türk Milleti'nin İslam’a yönelik saldırılara karşı teminatıdır” düşünceleri ön plana çıkmaktadır. Ne var ki, milliyetçilik içinde bir topluluğa veya kültüre aidiyet hissi taşıyan herkesin tabiatında mevcut bulunan bir yaklaşımdır. Bu durum, zihinlerdeki milliyetçilik kavramının tek ve aynı olmadığını göstermesi, milliyetçiliğin kitleler üzerinde daima belirli seviyede etkileme gücünü taşıması ile açıklanabilir. Kız öğrencilerin, ulus devlet ve kültür ağırlıklı milliyetçilik anlayışını erkeklerden daha fazla önemsedikleri anlaşılmaktadır. Türkiye’deki milliyetçiliğin bünyesinde taşıdığı unsurların zenginliği, toplumu kucaklama yeteneğini de arttırdığını göstermektedir.

Tablo 31. Milliyetçilik Anlayışının Öğrencilerin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi

			Cinsiyet		Toplam
			Erkek	Kız	
Milliyetçilik Anlayışım	Türklüğün dünyada yüceltilmesine dayanır	Toplam	65	83	148
		Bek.Top.	74,8	73,2	148,0
	Ülkenin milletiyle bölünmezliğini garanti altına alınmasına dayanır.	Toplam	96	120	216
		Bek.Top.	109,2	106,8	216,0
	Türk Milleti'nin muasır medeniyet seviyesine ulaşmasına dayanır	Toplam	66	53	119
		Bek.Top.	60,2	58,8	119,0
	Türk Milleti'nin İslam'a yönelik saldırılara karşı teminatı	Toplam	50	15	65
		Bek.Top.	32,9	32,1	65,0

Öğrencilerin vatandaşlığın tanımı hakkındaki değerlendirmeleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişki Pearson Ki-Kare testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 32'de sunulmuştur. Tablonun “Anlamlılık” satırındaki değerden ($p = 0,00$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 32. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin Cinsiyetleri Arasındaki İlişki

	Değer	df	Anlamlılık
Pearson Ki-Kare	18,451(a)	2	,000
Oran	18,582	2	,000
Doğrusal ilişki	6,973	1	,008
N	548		

Öğrencilerin Türk vatandaşlığının tanımına ilişkin görüşlerinin cinsiyetlerine bağlı olarak değişimi Tablo 33'de verilmiştir. Tablonun “Beklenen Toplam” ve “Toplam” satırlarındaki değerlerden kızların vatandaşlık tanımında “İrk ve din ayrımı gözetmemek” düşünceleri ön plandayken, erkeklerin vatandaşlık tanımında “Müslüman ve Türk olmak” düşünceleri ön plana çıkmaktadır. “Kendini Türk Hissetmek” görüşü ise kızlar ve erkekler tarafından eşit derecede kabul görmektedir. Bu durum, milliyetçilik kavramında zaman içerisinde yaşanan dönüşümlerle, tanımlamanın anayasal vatandaşlık normuna

oturtulması, kız öğrencilerin de bu bağlamda, aynı coğrafya ve aynı kadere duyulan ortaklık bağına erkeklerden daha yüksek oranda katılım göstermeleri oldukça anlamlı bir sonuç olarak görülmektedir.

Tablo 33. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin Cinsiyetlerine Bağlı Olarak Değişimi

			Cinsiyet		Toplam
			Erkek	Kız	
Türk vatandaşlığı aşağıdakilerden hangisiyle tanımlanmalıdır?	Irk ve din ayrımı gözetmemekle	Toplam	95	138	233
		Bek.Top.	117,8	115,2	233,0
	Müslüman ve Türk olmakla	Toplam	133	85	218
		Bek.Top.	110,2	107,8	218,0
	Kendini Türk hissetmekle.	Toplam	49	48	97
		Bek.Top.	49,0	48,0	97,0

Öğrencilerin Türk Milletinin temel unsurları hakkındaki değerlendirmeleri ile sınıfları arasındaki ilişki Pearson Ki-Kare testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 34’te sunulmuştur. Tablonun “Anlamlılık” satırındaki değerden ($p = 0,00$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 34. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin Sınıfı Arasındaki İlişki

	Değer	df	Anlamlılık
Pearson Ki-Kare	31,364(a)	9	,000
Oran	32,810	9	,000
Doğrusal İlişki	4,542	1	,033
N	548		

Öğrencilerin Türk milletinin temel unsuru hakkındaki değerlendirmenin öğrencilerin sınıfına bağlı olarak değişimi ise Tablo 35’te verilmiştir. Tablonun “Beklenen Toplam” ve “Toplam” satırlarındaki değerlerden 9. Sınıfların Dil, 10. Sınıfların Dil ve Türk Irkı, 11. Sınıfların Türk Irkı ve Sadece Vatandaşlık, 12. Sınıfların ise Din ve Türk İrkinin, Türk

milletinin temel unsuru olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bu durum, araştırmamızın örneklemini oluşturan ortaöğretim öğrencilerinin, Türk milletinin unsurları hakkındaki görüşlerinin sınıf düzeyleri arasında, farklı bir dağılım gösterdiğini ortaya koymaktadır. Temelde eğitim sistemimizin her düzeyinde, milliyetçiliğin en önemli kaynakları olarak; dil, kültür, din, gelenek ve tarih şuurunun bilimsel dayanak ve açılımlarla işlenmesi kanaatimizce böyle bir sonucun ortaya çıkmasının en önemli sonucu olarak gösterilebilir.

Tablo 35. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin Sınıfına Bağlı Olarak Değişimi

			Sınıf				Toplam
			9. Sınıf	10. Sınıf	11.Sınıf	12. Sınıf	
Türk Milleti'nin temel unsuru:	Dil	Toplam	88	25	6	14	133
		Bek.Top.	75,7	20,9	9,0	27,4	133,0
	Din	Toplam	115	20	10	52	197
		Bek.Top.	112,2	30,9	13,3	40,6	197,0
	Türk Irkı	Toplam	61	31	14	34	140
		Bek.Top.	79,7	22,0	9,5	28,9	140,0
	Sadece Vatandaşlık	Toplam	48	10	7	13	78
		Bek.Top.	44,4	12,2	5,3	16,1	78,0

Öğrencilerin milliyetçilik anlayışı ile öğrenim gördükleri lise türü arasındaki ilişki Pearson Ki-Kare testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 36'da sunulmuştur. Tablonun "Anlamlılık" satırındaki değerden ($p = 0,00$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 36. Milliyetçilik Anlayışı ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türü Arasındaki İlişki

	Değer	df	Anlamlılık
Pearson Ki-Kare	43,304(a)	12	,000
Oran	47,494	12	,000
Doğrusal İlişki	1,782	1	,182
N	548		

Öğrencilerin milliyetçilik anlayışının öğrencilerin öğrenim gördükleri lisenin türüne bağlı olarak değişimi ise Tablo 37’de verilmiştir. Tablonun “Beklenen Toplam” ve “Toplam” satırlarındaki değerlerden Genel Lise öğrencilerinin milliyetçilik anlayışında “Türk Milleti'nin muasır medeniyet seviyesine ulaşmasına dayanır” görüşü, Anadolu Lisesi öğrencilerinin milliyetçilik anlayışında “Ülkenin milletiyle bölünmezliğinin garanti altına alınmasına dayanır” ve “Türk Milleti'nin muasır medeniyet seviyesine ulaşmasına dayanır” görüşleri, Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin milliyetçilik anlayışında “Türklüğün dünyada yüceltilmesine dayanır”, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin milliyetçilik anlayışında “Türk Milleti'nin İslam’a yönelik saldırılara karşı teminatı” görüşü ön plana çıkarken Ticaret Meslek Lisesi öğrencilerinin “Türklüğün dünyada yüceltilmesine dayanır”, “Ülkenin milletiyle bölünmezliğini garanti altına alınmasına dayanır”, “Türk Milleti'nin muasır medeniyet seviyesine ulaşmasına dayanır” ve “Türk Milleti'nin İslam’a yönelik saldırılara karşı teminatı” görüşlerinin eşit derecede kabul gördüğü gözlenmektedir. Bu durum, Genel Lise ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin medeniyet, kültür ve milli bütünlük unsuruna yüklemeler yapması; müfredatın ağırlıklı olarak kültür derslerinden olması, yoğun eğitsel ve kültürel faaliyetlerle öğrencilerin, milliyetçiliğin kültürel-tarihsel ilişkisiyle bilinçlenmesi; İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin ise, dini-moral değerle inşa edilen bir milliyetçilik anlayışının, milli birliğin, bu duyusuyla gelecek tehditleri dışarıda bırakması olarak algılanabilir. İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin diğer okul türleri ortalamalarından daha fazla çıkması, din olgusunun bu gençler arasında geniş bir homojenliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum İmam-Hatip Lisesi'nin ağırlıklı olarak din eğitimi veren okullar oldukları düşünülürse, oldukça anlamlı bir sonuç olduğu görülecektir.

Tablo 37. Milliyetçilik Anlayışının Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türüne Bağlı Olarak Değişimi

		Lise						Toplam
		Genel Lise	Anadolu Lisesi	Ticaret Meslek Lisesi	Endüstri Meslek Lisesi	İmam-Hatip Lisesi		
Milliyetçilik Anlayışım	Türklüğün dünyada yüceltilmesine dayanır	Toplam	26	4	39	30	49	148
		Bek.Top.	29,4	9,5	37,3	22,4	49,4	148,0
	Ülkenin milletiyle bölünmezliğini garanti altına alınmasına dayanır.	Toplam	47	20	54	29	66	216
		Bek.Top.	43,0	13,8	54,4	32,7	72,1	216,0

	Türk Milleti'nin muasır medeniyet seviyesine ulaşmasına dayanır	Toplam	32	11	29	18	29	119
		Bek.Top.	23,7	7,6	30,0	18,0	39,7	119,0
	Türk Milleti'nin İslam'a yönelik saldırılara karşı teminatı	Toplam	4	0	16	6	39	65
		Bek.Top.	12,9	4,2	16,4	9,8	21,7	65,0

Öğrencilerin Türk Milletinin temel unsuru hakkındaki değerlendirmeleri ile öğrenim gördükleri lise türü arasındaki ilişki Pearson Ki-Kare testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 38’de sunulmuştur. Tablonun “Anlamlılık” satırındaki değerden ($p = 0,00$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 38. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türü Arasındaki İlişki

	Değer	df	Anlamlılık
Pearson Ki-Kare	71,596(a)	12	,000
Oran	72,678	12	,000
Doğrusal İlişki	3,360	1	,067
N	548		

“Türk milletinin temel unsuru hakkındaki değerlendirmelerinin öğrenim gördükleri lisenin türüne bağlı olarak değişimi ise Tablo 39’da verilmiştir. Tablonun “Beklenen Toplam” ve “Toplam” satırlarındaki değerlerden Genel Lise öğrencilerinin Türk Milleti’nin temel unsuruna ilişkin düşüncelerinde; dil, Türk ırkı ve vatandaşlık, Anadolu Lisesi öğrencilerinin Türk Milleti’nin temel unsuruna ilişkin düşüncelerinde Türk ırkı ve sadece vatandaşlık, Ticaret Meslek Lisesi öğrencilerinin Türk Milleti’nin temel unsuruna ilişkin düşüncelerinde dil, Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerin Türk Milleti’nin temel unsuruna ilişkin düşüncelerinde din, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerin Türk Milleti’nin temel unsuruna ilişkin düşüncelerinde din unsurlarının ön plana çıktığı gözlenmektedir. Bu tablo ile milliyetçiliğin genel olarak değişen, şartlara uyum sağlayarak gelişen ve dar kalıplara sığmayacak kadar geniş bir hissedişin olduğu görülmektedir. Bu durum, liseli gençlerin Türk Milleti’nin temel unsuru olarak gördükleri faktörlerin; Türk Milliyetçiliği düşüncesi

ve Türk Milleti'nin tarih içerisinde geçirdiği safhaları net olarak ortaya koyan tanımlama özelliğini devam ettirmektedir. Soy ağırlıklı millet tanımlamasının siyasi olarak anlamlandırılması, dilin ve edebiyatın ulus inşa etmedeki rolü, hakim bir değer niteliğinde olan din ve kişilerin kanun karşısında eşit mesafede konumlandıkları vatandaşlık unsurunun, liseli gençler tarafından farklı ağırlıklarda yüklemelerinin dikkat çektiği bu sonuçlar, beklentilerimize denk düşmektedir. Sosyolojik olarak, gençliğin dinamizmini kaybettirmeden olumlu bir şekilde kullanmasını sağlamak, hem toplumsal hem ülke kalkınması açısından son derece önemlidir.

Tablo 39. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türüne Bağlı Olarak Değişimi

			Lise					Toplam
			Genel Lise	Anadolu Lisesi	Ticaret Meslek Lisesi	Endüstri Meslek Lisesi	İmam-Hatip Lisesi	
Türk Milleti'nin temel unsuru	Dil	Toplam	33	7	47	20	26	133
		Bek.Top.	26,5	8,5	33,5	20,1	44,4	133,0
	Din	Toplam	18	5	40	40	94	197
		Bek.Top.	39,2	12,6	49,6	29,8	65,8	197,0
	Türk Irkı	Toplam	36	11	30	17	46	140
		Bek.Top.	27,8	8,9	35,3	21,2	46,8	140,0
	Sadece Vatandaşlık	Toplam	22	12	21	6	17	78
		Bek.Top.	15,5	5,0	19,6	11,8	26,0	78,0

Öğrencilerin Türk vatandaşlığının tanımı hakkındaki değerlendirmeleri ile öğrenim gördükleri lise türü arasındaki ilişki Pearson Ki-Kare testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 40'ta sunulmuştur. Tablonun "Anlamlılık" satırındaki değerden ($p = 0,00$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 40. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türü Arasındaki İlişki

	Değer	df	Anlamlılık
Pearson Ki-Kare	46,441(a)	8	,000
Oran	46,013	8	,000
Doğrusal İlişki	,271	1	,603
N	548		

Türk vatandaşlığının tanımı hakkındaki değerlendirmeleri ile öğrenim gördükleri lisenin türüne bağlı olarak değişimi ise Tablo 41’de verilmiştir. Tablonun “Beklenen Toplam” ve “Toplam” satırlarındaki değerlerden genel Lise öğrencilerinin Türk vatandaşlığını “İrk ve Din ayrımı gözetmemek”, “Kendini Türk hissetmek”, Anadolu Lisesi öğrencilerinin “İrk ve Din ayrımı gözetmemek”, Ticaret Meslek Lisesi öğrencilerinin “İrk ve Din ayrımı gözetmemek”, Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin “Kendini Türk hissetmek”, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerin “Müslüman ve Türk olmak” olarak tanımladığı gözlenmektedir. Bu durum, genel Lise ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin daha önceki Tablo 38’de, ders müfredatına bağlı olarak kurumlar arası farklılık aynı şekilde bu öğrencilerin, Türk vatandaşlığı tanımında ırk ve dünya görüşüne yükleme yapmaması, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin önceki değerlendirmelerinde ‘din’ referansına yükleme yaptıkları, ancak Tablo 42’de ise ‘Müslüman’ olmayla birlikte verilen ‘Türk’ olma şartına yükleme yapılması ilk bakışta çelişki olarak algılanabilir. Nitekim bunun anlamı, ‘kavmiyetçilik’ten sıyrılan bir ‘Türklük’ vurgusudur denilebilir.

Tablo 41. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lisenin Türüne Bağlı Olarak Değişimi

			Lise					Toplam
			Genel Lise	Anadolu Lisesi	Ticaret Meslek Lisesi	Endüstri Meslek Lisesi	İmam-Hatip Lisesi	
Türk vatandaşlığı aşağıdakilerden hangisiyle tanımlanmalıdır?	İrk ve din ayrımı gözetmemek	Toplam	52	15	70	26	70	233
		Bek.Top.	46,3	14,9	58,7	35,3	77,8	233,0
	Müslüman ve Türk olmakla	Toplam	29	6	50	38	95	218
		Bek.Top.	43,4	13,9	54,9	33,0	72,8	218,0
	Kendini Türk hissetmekle	Toplam	28	14	18	19	18	97
		Bek.Top.	19,3	6,2	24,4	14,7	32,4	97,0

Öğrencilerin Türk milletinin temel unsuru hakkındaki değerlendirmeleri ile en çok okudukları gazete türü arasındaki ilişki Pearson Ki-Kare testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 42’de sunulmuştur. Tablonun “Anlamlılık” satırındaki değerden ($p = 0,025$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 42. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türü Arasındaki İlişki

	Değer	df	Anlamlılık
Pearson Ki-Kare	23,327(a)	12	,025
Oran	22,902	12	,029
Doğrusal İlişki	,034	1	,855
N	548		

Öğrencilerin Türk milletinin temel unsuru hakkındaki değerlendirmelerinin en çok okudukları gazete türüne bağlı olarak değişimi ise Tablo 43’te verilmiştir. Tablonun “Beklenen Toplam” ve “Toplam” satırlarındaki değerlerden dini siyasi orijinli gazete okuyan öğrencilerin din, liberal siyasi gazete okuyan öğrencilerin dil ve vatandaşlık unsurlarını Türk Milletinin temel unsuru olarak ön plana çıkarttıkları, spor ve magazin gazetesi okuyan öğrenciler ile gazete okumayan öğrencilerin ise dil, din, ırk ve vatandaşlık unsurlarına eşit derecede önem verdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, liberal-siyasi gazete okuyan öğrencilerin; yayın felsefesi ve içeriğinin çeşitliliğiyle, değerlendirmelerinde de farklılık göstermesi, bu bağlamda vatandaşlığın; etnik ayrımcılığı ve ırk esasını reddeden çağdaş bir üst kavrayış olarak görülmesi dikkat çekicidir. Dini-siyasal orjinli gazeteleri okumada ilk sırada İmam-Hatip lisesi öğrencilerinin katılım gösterdikleri daha önce tespit edilmişti.

Tablo 43. Türk Milletinin Temel Unsuru Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türüne Bağlı Olarak Değişimi

			Gazete Grubu					Toplam
			Dini-Siyasal Orijinli	Liberal-Siyasi	Spor	Magazin	Yok	
Türk Milleti'nin temel unsuru:	Dil	Toplam	26	74	16	7	10	133
		Bek.Top.	34,5	63,8	18,7	4,4	11,6	133,0
	Din	Toplam	70	74	31	5	17	197
		Bek.Top.	51,0	94,5	27,7	6,5	17,3	197,0
	Türk Irkı	Toplam	30	71	19	4	16	140
		Bek.Top.	36,3	67,2	19,7	4,6	12,3	140,0
	Sadece Vatandaşlık	Toplam	16	44	11	2	5	78
		Bek.Top.	20,2	37,4	11,0	2,6	6,8	78,0

Öğrencilerin Türk vatandaşlığının tanımı hakkındaki değerlendirmeleri ile en çok okudukları gazete türü arasındaki ilişki Pearson Ki-Kare testi yardımıyla incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 44’te sunulmuştur. Tablonun “Anlamlılık” satırındaki değerden ($p = 0,020$) söz konusu değişkenler arasındaki ilişkinin $p < 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 44. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirme ile Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türü Arasındaki İlişki

	Değer	df	Anlamlılık
Pearson Ki-Kare	18,133(a)	8	,020
Oran	18,248	8	,019
Doğrusal İlişki	2,152	1	,142
N	548		

Öğrencilerin “Türk vatandaşlığının tanımı hakkındaki değerlendirmeleri ile en çok okudukları gazete türüne bağlı olarak değişimi ise Tablo 45’te verilmiştir. Tablonun “Beklenen Toplam” ve “Toplam” satırlarındaki değerlerden dini siyasi orijinli gazete okuyan öğrencilerin Türk vatandaşlığını tanımlarken; “Müslüman ve Türk olmak”, liberal siyasi gazete okuyan öğrencilerin “ırk din ayrımı gözetmemek” ve “kendini Türk hissetmek”, spor gazetesi okuyan öğrencilerin “Müslüman ve Türk olmak” görüşlerine

ağırlık verdikleri, magazin gazetesi okuyan öğrenciler ile gazete okumayan öğrencilerin ise “Müslüman ve Türk olmak”, “ırk din ayrımı gözetmemek” ve “kendini Türk hissetmek” tanımlarını eşit derecede benimsedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, liseli gençlerin; devletle olan siyasal akit anlaşmasının içeriğini doldurmada çağdaş normlarla birlikte geleneksel ve yerel düşünceye önemli yüklemesi dikkat çekicidir. Liberal-siyasi gazete okuyan öğrenciler; yayın içeriği ve düşünce sistematığına bakılarak vatandaşlığın, etnik ayrımcılığı ve ırk esasını reddeden çağdaş bir üst kavrayış olarak görüldüğü önceki tabloda tespit edilmişti. Tablo’dan öğrencilerin kendini Türk hissetmesinin gençler arasında homojen bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Kültürel zenginliğimizi ve aidiyet hissinin pekiştirilmesini sağlayacak, milliyetçi şuurun gerçek beslenme kaynaklarından olan dil, din, kültür ve kader ortaklığının milli birlik yoğunlaşması, gelecek noktasında umutlu olabileceğimiz işaretlerini ortaya koymaktadır.

Tablo 45. Türk Vatandaşlığının Tanımı Hakkındaki Değerlendirmenin Öğrencilerin En Çok Okudukları Gazete Türüne Bağlı Olarak Değişimi

		Gazete Grubu					Toplam	
		Dini-Siyasal Orijinli	Liberal-Siyasi	Spor	Magazin	Yok		
Türk vatandaşlığı aşağıdakilerden hangisiyle tanımlanmalıdır?	Irk ve din ayrımı gözetmemekle	Toplam	55	127	26	6	19	233
		Bek.Top.	60,4	111,8	32,7	7,7	20,4	233,0
	Müslüman ve Türk olmakla	Toplam	70	85	38	8	17	218
		Bek.Top.	56,5	104,6	30,6	7,2	19,1	218,0
	Kendini Türk hissetmekle	Toplam	17	51	13	4	12	97
		Bek.Top.	25,1	46,6	13,6	3,2	8,5	97,0

SONUÇ VE ÖNERİLER

Milliyetçiliği modern bir kavram ve ideoloji olarak iki yönlü bir sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür. Bunlardan ilki, farklı etnik, dinsel ya da kültürel milliyetçiliğin üzerinde, bir üst kimlik olarak ulusu kuran unsuru ön plana çıkartır. İkinci görüşte ise belirgin unsurlar kan, kültür ve ırk bağı ile ulusun tarih içinde devamlılığıdır. Ulusla birlikte varolan milliyetçilik o ulus içinde yaşayan bireylerin aşağıda paylaştıkları ve besledikleri bir duygudur. Bununla birlikte her durumda milliyetçilik, sınıflar arası güç ilişkileri ya da devlet ve toplum ilişkileri içinde, hegemonik yapıyı, egemen ideolojiyi yansıtırken, aynı zamanda o toplum içinde kültürel ve tarihsel bağlar, bireyler arasında beslenen ortak kodlar, mitler ve duygularla beslenerek evrilen bir ideolojidir. Başka bir ifadeyle, hiçbir ülkede, milliyetçiliğin mutlak olarak birinci veya ikinci versiyonunun tek başına geçerli olduğunu söylemek de mümkün değildir. Bununla birlikte her iki versiyondan birinin ağırlık kazanabileceği söylenebilir.

Bu araştırmada da öğrencilerin milliyetçiliğe ilişkin görüşleri bu iki temel bakış açısı ışığında incelenmiş, öğrencilerin hangi görüşü ağırlıklı olarak benimsedikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin okudukları liselerin, farklı bakış açıları üretip üretmediğini belirleyebilmek amacıyla da, uygulama 5 farklı lise türü üzerinde yapılmıştır. Çalışmada, örneklemimiz içine giren öğrencilerin mevcut milliyetçilik anlayışları, Türk Milleti'nin temel unsurları ve Türk vatandaşlığını tanımlama durumları da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan 548 öğrencinin % 51'inin erkek, % 49'unun kızdır. Bu çerçevede örneklemin cinsiyet bazında temsil gücünün yüksek olduğu söylenebilir. Bunun yanında öğrencilerin öğrenim gördükleri okullar bazında dağılımları incelendiğinde, % 26'sının genel lise-Anadolu lisesi, % 25'inin ticaret meslek lisesi, % 15'inin endüstri meslek lisesi, % 33'ünün ise imam hatip lisesinde öğrenim gördükleri anlaşılmaktadır.

Buna göre, gençlerin almış oldukları eğitime göre milliyetçilik tasavvurlarının farklılaştığı görülmüştür. Genel lise ve Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin, Türk vatandaşlığı tanımında; kültür, ırk ve inanç üstü vasıflarla değerlendirmeyi tercih etmişlerdir. Çocuklarının milliyetçi çevrelerde yetişmesini; milli duyusu ve temsili barındıran, eğitim ve kültür kurumları olarak yorumlamakla mümkündür. Bu bağlamda, onların bireyin manevi-moral ihtiyaçlarının giderildiği, kültürün aktarım ve sosyalleşme

boyutu işlevini yerine getiren aile kurumuna vurgunun, farklı etnik aidiyetten bireylerin katılmasını güçleştirmedeği ve İmam-Hatip lisesi öğrencilerine nispetle olumlu değerlendirildiği görülmüştür.

Gençlerin, dış dini gruplardan, misyoner faaliyetlerinin, ülkede bölünme ve değerlere yabancılaşmaya yol açacağına yönelik bakışla, bir millet için manevi değerlerin ve milletin oluşmasında yurt birliğinin rolüne ilişkin faktöre dikkat çekmeleri oldukça anlamlıdır. Bunun anlamı, ülkenin ve insanların aleyhine olabilecek her türlü gelişmeye karşı gençlerde ortak bir şuurun sürdürüleceği olarak değerlendirilebilir. Çalışmadan elde ettiğimiz bu sonuç göstermektedir ki, sosyal kimlik ve değerlerle ilgili, gençlerle yapılan saha çalışmalarında, bireylerin toplumdaki değer yargılarından hareketle, farklı dini gruplarla aralarına mesafeler koydukları fikrini teyit etmektedir.

Genel olarak, Avrupa Birliği sürecine yönelik öğrencilerin kararsız bir tutum içerisinde oldukları gözlenmiştir. Üyelik sürecinin Türkiye'yi demokratikleştireceği görüşüne en fazla inanan grubun ticaret meslek lisesinde okuyan öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. İmam-Hatip lisesi özellikle de Anadolu lisesi öğrencilerinin diğer liselere oranla daha düşük oranda bir katılım sağladıkları tespit edilmiştir. Ticaret ve endüstri meslek liselilerin tutumlarının; son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı'nın Mesleki Eğitimi Güçlendirme Projesi (MEGEP) kapsamında, AB ile eğitim ve akreditasyon sürecinin, bu ülkelerle; iş ve ekonomik avantajları geliştireceği, Türkiye'nin iş sahasında gerçekleştireceği yakınlaşmaların, demokratik-kültürel değerler üzerinde bir kümelenme eğilimiyle açıklanabileceğini düşünmekteyiz.

Gençlerin okul türlerine göre; resmi, modern ve dini değerlere yönelik yüklemeleri, milliyetçilik anlayışı üzerinde birbirlerinden farklılaştıkları yönünde bir dağılım sergiledikleri tespit edilmiştir. Buradaki bulgular, Türk Milliyetçiliği düşüncesinin ileri sürdüğü; karakteristik yönü, bünyesinde taşıdığı unsurların zenginliği ve genişliği öngörüsüne uygundur. Akademik lise olarak nitelenen genel ve Anadolu lisesi öğrencileri milliyetçilik algısına; ülkenin milletiyle bölünmez bütünlüğü ve muasır medeniyet seviyesini yakalama gibi ulusal ve kültürel vasıflara, endüstri meslek lisesi öğrencileri, Türklüğü dünyada yüceltme duyuş ve şuuruna, imam-hatip lisesi öğrencilerinin ise din/mukaddesatın korunması vasfını atfetme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Bu da,

Türk milliyetçiliğinin temelde katı, yukardan-aşağı milliyetçiliğe değil; özgürlükçü ve milletin değerleriyle çatışmayan anlayışa dayandığı şeklinde değerlendirilebilir.

Milliyetçilik düşüncesinin farklılaşması, farklı milliyetçilik akımların gelişimi, vatandaşlık kavramını da farklı biçimlerde kavramsallaştırmıştır. Burada da akademik ve mesleki liseli gençlerin vurguları birbirinden farklılaşmıştır. Türk vatandaşlığının tanımının değerlendirilmesinde dinin başat kategori olarak İmam-Hatip lisesi öğrencilerinde ön plana çıktığıdır. Genel lise, Anadolu lisesi ve Ticaret lisesi öğrencileri üst aidiyete, modern vatandaşlık normuna en yüksek katılım göstermektedir. İmam-Hatip lisesi öğrencilerinin, değerlendirme seçeneğinde birlikte verilen ‘Müslüman’ ve ‘Türk’ olma şartına yükleme yapması ilk bakışta çelişki olarak algılanabilir. Nitekim bunun anlamı, ‘ırk’tan yani kavmiyetçilikten sıyrılan bir ‘Müslüman Türk’ algılaması çıkartılabilir. Akademik lise öğrencilerinin öğrenim süresince kültür ve sosyal bilimler derslerini içeren eğitim materyalini daha fazla işlemeleri, hem yön hem de muhtevada farklılık taşıyan eğitsel ve kültürel egzersizlerle, milliyetçiliğin kültürel-tarihsel ilişkisini öğrendikleri, buna karşılık müfredat gereği, ağırlıklı olarak din eğitimi veren İmam-Hatip lisesi kurumları düşünülürse; öğrencilerin okul kimlikleri ve içinde yaşadıkları sosyo-kültürel çevrede yaygın olarak bulunan değerlere dayanarak cevap vermiş oldukları varsayımına kısmi bir destek sağlamaktadır.

Gençlerin gazete tercihlerinde ilk üç sırayı liberal-siyasi, dini-siyasi orijinli ve spor gazeteleri almaktadır. Yayınların kendilerine göre hedef kitlelere/okuyucularına ulaşmada belli bir dünya görüşü ya da çok farklı görüşten insanların da ilgilenebilecekleri çeşitlilikte bir profil çizdikleri, okuyuculara çeşitli alanlarda bilgi verme, dünya-ülke gündemini sunma, yüzeysel bir okuma da olsa, çalışmamızla ilgili unsurlar hakkında, milliyetçiliğin içini dolduran faktörler, aidiyet ve milliyetçiliğin toplum katmanlarında nasıl tezahür ettiğiyle, öğrencilerin informel öğrenme süreci geçirdikleri, buna bağlı olarak; çalışmada her üç gazetenin değişken türü özelliğiyle öğrencilerin değerlendirmelerinde kategorik ayrıma bağlı olarak algıların farklılaştığı belirlenmiştir.

Çocuğunun milliyetçi çevrelerde yetişmesini en fazla liberal-siyasi içerikli gazete okuyan öğrencilerin istediği sonucuna varılmıştır. Liberal-siyasi gazete okuyanlar için çocuklarının milliyetçi karakterde yetişmeleri, kendileri için milliyetçi duruş olarak değerlendirilebilir. Spor içerikli gazetelerin; sporcu ve spor takımlarının müsabaka, başarı

ve tarihe düşülen notlarını, kulüp, kent ve ülke taraftarlığıyla özellikle gençlerin kendilerini ortaya koydukları duygusal tepkileriyle, bu yayınların hem özdeşleştirme sağladığı, hem de milli kıvanç nedeni olduğudur. Bu da öğrencilerin milliyetçiliği benimseme ve sahiplenme farkındalığını arttırmaktadır. Bu durum, öğrencilerin kendi aile fertlerini bu çevrede görmek istemelerini sadece yoğunluk ve derece itibarıyla etkileyebileceğini düşündürmektedir.

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin Türkiye'yi demokratikleştireceği görüşünü en fazla spor gazetesi okuyanların, ikinci sırada da liberal-siyasi gazete okuyan öğrencilerin desteklediği sonucuna varılmıştır. İlk sırada, işlediği konular itibarıyla; spor gazetesi okuyan liseli gençlerin bu maddeye yüksek katılım göstermesi beklentilerimizi karşılamadığını ifade edebiliriz. İmam-Hatip liseli öğrenciler tarafından desteklenmeyişinin sebebinin de söz konusu kavramlara siyasal anlam yüklenmesi ve mevcut realitedeki uygulama gösterilebilir.

Türk Milleti'nin temel unsuruna ilişkin bulguda, liberal-siyasi gazete okuyan öğrencilerin; yayın içeriği ve liberal düşünce sistematiğine bakılarak vatandaşlığı, etnik ayrımcılık ve ırk esasını reddeden çağdaş bir üst kavrayış olarak cevaplamaları liberallik şeklinde ifade edilen düşünce kimliğiyle çelişmediğini göstermektedir. Evrensel olan değerlerin bir milletin kabul sahasına girdikten sonra bir çeşit millileşme dönüşümüne uğradığı görüşü desteklenmiş olmaktadır.

Gençlerin, okudukları gazete türüyle; Türk vatandaşlığını tanımlanma eğilimlerinin, Türk Milleti'nin temel unsuru tasavvuruyla paralel değerlendirildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, kendini Türk hissetme yönünde homojen bir katılımın varlığı bulunmuştur. Dini-siyasi orijinli gazeteleri okuyan bireylerin tercihlerinin çeşitli değişkenlere bağlı olarak tutarlık arz ettiği de tespit edilmiştir.

Cinsiyet ve ekonomik durum değişkenleri, gençlerin milliyetçilik algılarını anlamlı bir şekilde farklılaştırmıştır. Saygın ve prestijli bir sosyal kimliğe ulaşma hedefinde olan gençlerin, bakış ve değerlendirmelerini hangi kimlikleriyle sergiledikleri çalışmamızda, tepkilerinin psiko-sosyal ve kültürel bir çizgi izlediği görülmektedir. Çünkü kendilerine yöneltilen sorulara, modern bireysel ve toplumsal değer yargılarına katılımın daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Gençler arasında, vatandaş, devletin devamı için; temel hak ve özgürlüklerinden vazgeçebilmelidir, önermesini erkeklerin, kızlardan daha fazla destekledikleri tespit edilmiştir. Kızların; hukuk ve demokratik kurumları önemsemeleri, bireysellik bağlamında; modern değerleri erkeklerden daha fazla istemeleri, cinsiyetler arasında farklılık getirmiştir. Erkekler ise, devletin; siyasal, sosyal ve ekonomik dirliği için bireysel fedakarlıkta bulunmanın, toplumsal ahenk için yerine getirilmesi gerekebilecek bir görev olarak düşünüldüğünün daha doğru olacağı kanaatini uyandırmasıdır. En temel insan hak ve değerinin korunması karşısında katılımın düşük olması, hayati işleve sahip önemli toplumsal kurumların, gençler tarafından ne derece önemsendikleri dikkat çeken diğer bir husustur. Bu bulgu öğrencilerin birbirinin alternatifi olarak düşünülebilecek liberal anlayış ile devletçi anlayış arasında ayırım yapamadıklarını görüşlerinin belli bir temelden ziyade çevrelerinden edindikleri izlenimlere dayandığını ortaya koymaktadır.

Kızların ailelerine farklı etnik kökenden bireylerin katılmasını erkeklerden daha olağan karşıladığı sonucuna varılmıştır. Farklı etnik kökenlere hoşgörülü davranma konusundaki değerlendirmeleri incelendiğinde öğrencilerin, ülkede farklı etnik köken veya dine sahip insanların bulunmasından büyük ölçüde rahatsızlık duymazken, bu boyutun toplumun genelinde zenginlik olarak addedildiği, bu bakışla etnikliğin ideolojiden çok, toplumda var olan zihniyet kalıbıyla açıklanabileceğidir.

Kız öğrencilerin, ulus devlet ve kültür ağırlıklı milliyetçilik anlayışını erkeklerden daha fazla önemsedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, zihinlerdeki milliyetçilik kavramının tek ve aynı olmadığını göstermesi, milliyetçiliğin kitleler üzerinde daima belirli seviyede etkileme gücünü taşıması ile açıklanabilir. Türkiye'deki milliyetçiliğin bünyesinde taşıdığı unsurların zenginliği, toplumu kucaklama yeteneğini de arttırdığı öngörüsüne uygundur. Vatandaşlık tanımını kız öğrencilerin, aynı coğrafya ve aynı kadere duyulan ortaklık bağına yüklemeye bulunarak; daha ince ve hassas bir açıklama geliştirmesi, erkeklerden daha yüksek oranda katılım gerçekleştirerek oldukça anlamlı bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Sosyo-ekonomik seviyenin belirlenmesinde en önemli parametrelerden biri olan ailenin gelir düzeyi, çalışmamızda; öğrencilerin ailelerine farklı etnik kökenden bireylerin katılmasına yönelik tercihi, üstü gelire sahip öğrencilerin, düşük gelir grubundaki öğrencilerden daha olağan karşıladığı sonucuna varılmıştır. Üst gelire sahip öğrencilerin,

Türkiye’deki etnik grupların taleplerinden, ailesi alt gelir grubundaki öğrencilerden daha fazla endişe duydukları sonucuna varılmıştır. Ekonomik yönden güçlü olan ailelerde milliyetçilik duygusunun pozitif yönde güdüleyici bir etkiye sahip olduğu düşünülürse, oldukça anlamlı bir sonuç olduğu görülecektir. Ailesi üst gelire sahip öğrencilerin, Türkiye’deki misyonerlik faaliyetlerinin milli bütünlüğü bozduğu görüşünü, ailesi alt gelir grubundaki öğrencilerden daha fazla destekledikleri sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, alt düzeydeki yaşam standartlarına sahip olan aileler; fertlerin yaş ve statüsüne uygun gereksinimlerinin karşılanmasında maişetleriyle meşgul olacağından önceliği, fiziksel ve güvenlik ihtiyaçlarına ayıracağını ortaya koyan ihtiyaç kuramıyla tam olarak uyumlu düşünülmektedir.

Bulgular farklı sınıflarda farklı görüşlerin hakim olmakla birlikte sınıfa göre belirgin bir eğilim olmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin milliyetçilik algıları ile sınıfları arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Ortaöğretim sistemimizin her düzeyinde, milliyetçiliğin en önemli kaynakları olarak; dil, kültür, din, gelenek ve tarih şuurunun bilimsel dayanak ve açılımlarla işlenmesi kanaatimizce böyle bir sonucun ortaya çıkmasının en önemli sonucu olarak gösterilebilir.

Öğrencilerin milliyetçilik algıları bir bütün olarak değerlendirildiğinde görüşlerinin değişkenler bazında belirgin bir şekilde farklılaştığı gözlenmiştir. Gençlerin, milliyetçiliğe; ideolojik, entelektüel ve biyolojik sınırlar çizmeye çalışmadan, çevre ve demografik özelliklerine göre yansıtmış oldukları tepkilerin, milliyetçiliğin Türk toplumunda sosyolojik bir gerçek arz ettiğini doğrulanmış olduğunu ortaya koymaktadır. Güngör’ün yaklaşımının yerindeliği; milliyetçiliği, tarihi aynen korumak olarak şeklinde algılamının, bu olguyu yaşanan hayatın dışına atacağından, bu duyguyu gençliğin dinamizmini kaybettirmeden, olumlu bir şekilde kullanmasını sağlamak, hem toplumsal hem ülke kalkınması açısından son derece önemlidir.

Araştırma sonuçları bir bütün olarak ele alındığında ise öğrencilerin milliyetçiliği hem farklı etnik, dinsel ya da kültürel milliyetçiliğin üzerinde, bir üst kimlik olarak gördükleri hem de kan, kültür ve ırk bağımlı milliyetçiliğin temel unsurları olarak kabul ettikleri gözlenmektedir. Bu çerçevede öğrencilerin özellikle milliyetçilik anlayışı açısından bir bilinçlenmeye ihtiyaç duydukları söylenebilir.

Türk milliyetçiliği düşüncesinin tarih ve kültür mirasından gelen hoşgörü, sevgi ve adaleti esas alan anlayışı nedeniyle, bireylerin bu toplum ve kültüre mensubiyet duygusu taşımalarının doğal olduğu düşünölmektedir.

Bundan sonra yapılacak araştırmalar içinse, örneklemin Türkiye genelini ve bölgelerini kapsayacak şekilde daha geniş seçilerek araştırmanın tekrarlanması, göç alan bir başka yerleşim biriminden elde edilecek bulguların bu çalışma ışığında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Açıkgöz, H., Cemil Meriç ile Sohbetler, İstanbul, 1993.
- Adanır, O., “Kültür ile Zihniyet”, Doğu Batı, Sayı.23, Ankara, 2007.
- Akçam, T., “Ulusal Meseleye Bir Kolektif Kimlik Sorunu Olarak Yaklaşmak”, Birikim Dergisi, Sayı.45-46, İstanbul, 1993.
- Akman, A., “Etnik-Sivil Kuramsal İkileminin Ötesinde: Modernist Milliyetçilik Kuramında Etnik/Sivil Milliyetçilik Karşıtlığı”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik, c.4, İstanbul, 2004.
- Aksoy, N., Milliyetçilik ve Avrupa Bütünleşmesi, İstanbul, 1994.
- Akşit, B. - Coşkun K., “Türkiye’nin Modernleşmesi Bağlamında İmam-Hatip Okulları”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık, c.6, İstanbul, 2004.
- Aktar, G., Avrupa Birliği’nin Bizde ve Onlarda Yarattığı Kimlik Krizi”, İstanbul, 1999.
- Aktürk, Ş., “Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri-Etnik Rejimler”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006.
- Akşit, B., Coşkun K., “Türkiye’nin Modernleşmesi Bağlamında İmam-Hatip Okulları”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık, c.6, İstanbul, 2004.
- Alp, T., Kemalizm, İstanbul, 1998.
- Anderson, B., Hayali Cemaatler, İstanbul, 1998.
- Arıbaş, S., Güven, M., “Orta Öğretim Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Sorunları”, Gençlik Dönemi ve Eğitimi, İstanbul, 2000.
- Armağan, İ., Gençlik Gözüyle Gençlik 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği, İzmir, 2004.
- Arsal, M., Millet Duygusu’nun Sosyolojik Esasları, İstanbul, 1955.
- Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Cilt-III, Ankara, 1997.
- Ateş, T., “Çağdaş Türkiye’de Halk Egemenliği Anlayışının Gelişimi”, İ.Ü.İ.F. Mecmuası, Sayı.351-362, İstanbul, 1988.
- A.Ü. TİTE, Türk Kavramının Gelişmesi, Ankara, 1983.
- Aytürk, İ., “Türk Dil Milliyetçiliğinde Batı Meselesi”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006.
- Balibar, E.- Wallerstein, I., Irk, Ulus, Sınıf Belirsiz Kimlikler, (Çev. N. Ökten), İstanbul, 2000.

- Baltacıoğlu, İ. H., Ziya Gökalt, İstanbul, 1966.
- Bart, F., Etnik Gruplar ve Sınırları (Çev. A. Kaya ve S. Gürkan), İstanbul, 2001.
- Baş, Türker., Anket Nasıl Hazırlanır? Uygulanır? Değerlendirilir?, Ankara, 2006.
- Bauman, Z., Sosyolojik Düşünmek (Çev. A. Yılmaz), İstanbul, 1998.
- Bilgin, N., İnsan İlişkileri ve Kimlik, İstanbul, 2001.
- Bora, T., “İnşa Dönemi Türk Milli Kimliği”, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı.71, İstanbul, 1996.
- Bora, T., “İslamcılıktaki milliyetçilik ve Refah Partisi”, Birikim Dergisi, Sayı.91, İstanbul, 1996.
- Bostancı, M.N., Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik, İstanbul, 1999.
- Bostancı, M.N., “Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik”, Türkiye Günlüğü, Ankara, 1998.
- Boztemur, R., “Tarihsel Açıdan Millet ve Milliyetçilik: Ulus-Devletin Kapitalist Üretim Tarzlarıyla Birlikte Gelişimi”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006.
- Buğra, A., “Ulus-Devlet Topluluk Aidiyeti ve Bireyin Özerkliği” Birikim Dergisi, Sayı125-126, İstanbul, 1999.
- Cohen, A.P., Topluluğun Simgesel Kuruluşu (Çev. M.Yılmaz), Ankara, 1999.
- Çalık, M., “MHP: Asıl Şimdi; Fakat Nasıl?” Türkiye Günlüğü, Sayı.50, Ankara, 1998.
- Çandar, C., “Türklük, Milliyetçilik, Osmanlı Havzası (Rumeli ya da Balkanlar)” Yeni Türkiye Dergisi, Sayı.16, İstanbul, 1997.
- Çelebi, N., Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü ve Tutumları, Konya, 1990.
- Çolak, Y., “1990’lı Yıllar Türkiye’sinde Yeni-Osmanlıcılık ve Kültürel Çoğulculuk Tartışmaları”, Doğu Batı, Ankara, 2006.
- Çoşar, S., ve Özman, A., “Siyaset, Demokrasi ve Kimlik-Fark-Tanıma Politikaları”, Doğu Batı, Sayı.23, İstanbul, 2007.
- Dağı, İ., Batılılaşma Korkusu, Ankara, 2003.
- Doğan, M., “Gençlik ve İletişim Araçları”, Gençlik Dönemi ve Eğitimi, İstanbul, 2000.
- Ekşi, A., Çocuk, Genç, Ana Babalar, İstanbul, 1994.
- Erdoğan, M., “Milliyetçilik İdeolojisine Dair” Liberal Düşünce Dergisi, Sayı.15, İstanbul, 1999.

- Erkal, M., "Etniklik ve Etnik Grup Kavramları Üzerine", Türkiye ve Siyaset Dergisi, Sayı. 4, 2001.
- Erkal, M., Kültürel Kimlik ve Etnik Grup Tartışmaları, Ankara, 1996.
- Erverdi, E.- Özer, D.- Debbagoğlu, A., Türk Milliyetçiliği ve Batılılaşma, İstanbul, 1979.
- Fichter, J., Sosyoloji Nedir?, (Çev. N. Çelebi), Konya, 1990.
- Gellner, E., Milliyetçiliğe Bakmak (Çev. S.Çoşar), İstanbul, 1998.
- Genç, F.- Ahıska, M.- Kentel, F., "Milletin Bölünmez Bütünlüğü", Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler), İstanbul, 2007.
- Göçgün, Ö., Hususi Mektuplarına Göre: Ziya Gökalp'in Hayat Görüşü, Ankara, 1992.
- Gökalp, Z., Türkçülüğün Esasları, İstanbul, 1999.
- Guibernau, M., 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler, (Çev. N. Domaniç), İstanbul, 1997.
- Güngör, E., Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar, İstanbul, 1998.
- Güngör, E., Sosyal Meseleler ve Aydınlar, İstanbul, 2003.
- Güngör, E., Dünden Bugünden Tarih Kültür ve Milliyetçilik, İstanbul, 2005.
- Hatipoğlu, M., "Küreselleşme, Ulus-Devlet, Atatürk ve Türk Milliyetçiliği Üzerine Tarihsel ve Güncel Bakışlar", Türk Yurdu, Sayı.160, Ankara, 2000.
- Heyd, U., Ziya Gökalp-Türk Milliyetçiliğinin Temelleri (Çev. Cemil Meriç), İstanbul, 1980.
- Hobsbawm, E.J., "Ulusçuluk", Birikim Dergisi, Sayı.45-46, İstanbul, 1993.
- Hobsbawm, E.J., 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik (Çev. O. Akınhay), İstanbul, 1995.
- Işık, N.E., "Milliyetçilik, Popüler Kültür ve Kurtlar Vadisi", Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006.
- İlhan, S., Dünya Yeniden Kuruluyor: Jeopolitik ve Jeokültür Tartışmaları, İstanbul, 1999.
- İmançer, D., "Çağdaş Kimliğin Yapılanma Süreci ve Televizyon", Doğu Batı, Sayı.23, Ankara, 2007.
- İnanç, H., "Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri", Doğu Batı, Sayı.23, Ankara, 2007.

- Kalaycı, H., “Bayrak, Milliyetçilik, Kutsallık Ve Postmodern Durum” Birikim Dergisi, Sayı.105-106, İstanbul, 1998.
- Karakaş, M., “Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006.
- Kazgan, G., Kuştepe Gençlik Araştırması 2002, İstanbul, 2002.
- Kepçeoğlu, M., Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Ankara, 1995.
- Keyman, E.F., Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam, İstanbul, 1998.
- Keyman, E.F., “Türkiye’de Laiklik Sorunu’nu Düşünmek: Modernite, Sekülerleşme, Demokratikleşme” Doğu Batı, Sayı.23, Ankara, 2007.
- Kılıçbay, M.A., “Kimlikler Okyanusu”, Doğu Batı, Sayı.23. Ankara, 2007.
- Kılınçkaya, D., “Atatürk’ü Anlamak”, Türk Yurdu, Sayı.139-141, Ankara, 1999.
- Kızılyürek, Niyazi., Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs, İstanbul, 2003.
- Kihtir, A., Avrupa Birliği’nin Eğitim Politikası, İstanbul, 2004.
- Kodaman, Bayram., “Milliyetçiliğin Tarihi Seyri”, Türk Yurdu, Sayı.139-141, Ankara, 1999.
- Kömeçoğlu, U., “Örtünme Pratiği ve Toplumsal Cinsiyete İlişkin Mekansal Bir Etnografi”, Doğu Batı, Sayı.23, 2007.
- Kumar, K., Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları (Çev. M. Küçük), İstanbul, 1999.
- Kurtuluş, H., “Mekanda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul’da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekansal Ayrışmanın Bazı Boyutları”, Doğu Batı, Sayı.23, Ankara, 2007.
- Laclau, E., “Evrenselcilik, Tikelcilik ve Kimlik Sorunu”, (Çev.E. Kurma), Birikim Dergisi, Sayı.62, İstanbul, 1994.
- Laçiner, Ö., “Avrupa Birliği Tartışmaları:Ne Tür Bir Saflaşma?”, Birikim Dergisi, Sayı.156, İstanbul, 2002.
- Laçiner, Ö., “Milliyetçiliklerin Kapışması”, Birikim Dergisi, İstanbul, 1996.
- Laçiner, Ö., Özcan, M., Bal, İ., Türkiyeli Avrupa, İstanbul, 2004.
- Lambton, S., “İslam Siyasal Düşüncesi” (Çev. E.Kalaycıoğlu- Ş.Hanioğlu) Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 1994.
- Millas, H., “Milli Türk Kimliği ve ‘Öteki’ (Yunan)”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik, c.4, İstanbul, 2004.

- Milliyet, “Biz Kimiz?”, 21 Mart 2007.
- Oba, A.E., Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, Ankara, 1994.
- Oğuz, Alaattin., “Rusya Türklerinin Türk Milliyetçiliğiyle İlişkileri” Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006.
- Okan, A., “Türk Dünyasının Yeniden Dirilişinin Milliyetçiliğe Etkileri”, Türk Yurdu, Sayı.139-141, Ankara, 1999.
- Oran, B., Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli, Ankara, 1997.
- Öke, M.K., “Değişen Dünya Dengeleri Işığında Milliyetçilik Kavramı ve XXI. Yüzyıla Doğru Milliyetçilik Modeli Arayışlarımız” Yeni Türkiye Dergisi, Sayı.1, İstanbul.
- Özbek, M., İnsan ve Irk, İstanbul, 1979.
- Özkırmı, U., Milliyetçilik Kuramları, İstanbul, 1999.
- Özkul, M., “Milliyetçilik ve Küreselleşme”, Türk Yurdu, Sayı.139-141, Ankara, 1999.
- Özlem, D., Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi, İstanbul, 1986.
- Parla, T., Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları, İstanbul, 1992.
- Sarıay, Y., Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931, Ankara, 1994.
- Smith, A.D., Milli Kimlik, İstanbul, 1999.
- Smith, P., Rönesans ve Reform Çağı, Bir Sosyal Arkaplan Çalışması, (Çev. S. Çağlayan), İstanbul, 2007.
- Sönmez, S., “Avrupa Birliği” Köprü Dergisi, Sayı.85, İstanbul, 2004.
- Şen, Y.F., Yeni Dönemde Eski Tartışmalar, Ankara, 2006.
- Taşdelen, H.M., Avrupa’da Yeni Kuşak Türk Gençliği: Kimlik ve Uyum Sorunları, Sakarya, 2000.
- TDV, Türkiye ve Avrupa’da Gençlik, İstanbul, 1999.
- TGTV, 10. İstişare Toplantısı “AB Yolunda Türkiye”, İstanbul, 2004.
- Timur, F., “Liberalizm, Demokrasi ve Küreselleşme”, Türkiye ve Siyaset, İstanbul, Sayı.9-10, 2002.
- Togan, A. Z. V., Türklüğün Mukadderatı Üzerine, İstanbul, 1970.

Topçuoğlu, A., “Ulus Devlet ve Etnisite Olgusu”, Türkiye Günlüğü, Sayı.33, Ankara, 1995.

Tuğcugil, A., Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi, Ankara, 1977.

Tuna, K., Yeniden Sosyoloji, İstanbul, 2002.

Türkdoğan, O., Etnik Sosyoloji, İstanbul, 1997.

Türkdoğan O., Kemalist Modelde Fert ve Devlet İlişkileri, İstanbul, 1982.

Türkeş, A., Milliyetçi Hareket Partisi ve lkc Kuruluşlar Davası: Sorgu, Ankara, 1982.

Üstel, F., Yurttaşlık ve Demokrasi, Ankara, 1999.

Yıldız, A., “Bir Tavzih Denemesi: Ulus, Ulusçuluk ve Ulusal Bütünleşme” Köprü Dergisi, Sayı.52, İstanbul, 1995.

Yıldırım, E., “Küreselleşen Dünyada Milliyetçilik”, Doğu Batı, Sayı.38, Ankara, 2006.

Uzun, T., “Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik zerine Bir Değerlendirme”, Doğu Batı, Sayı. 23, Ankara, 2007.

Üstel, F., Yurttaşlık ve Demokrasi, Ankara, 1999.

Yavuzer, H., Çocuk ve Suç, İstanbul, 1998.

Yrkoğlu, A., Gençlik Çağı, İstanbul, 2000.

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitimapp/adnks.zul> 30.01.2008.

ÖZGEÇMİŞ

05 Mayıs 1979 tarihi, Siirt ili Merkez ilçesi doğumluyum. İlk ve Ortayı Siirt, Liseyi İzmir’de tamamladıktan sonra, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi – Eğitimde Psikolojik Hizmetler (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık) Bölümü’nden 2001 yılında mezun oldum. 2001 yılında MEB’e bağlı resmi okullarda rehber öğretmen olarak başladığım kariyerime, askerlik görevimi de tamamlayarak, 2005 yılından itibaren okul müdür yardımcısı olarak devam etmekteyim.

İlgi alanlarım, yönetim organizasyonları, tarih, sosyal psikoloji ve ölçme-değerlendirme süreçleridir.

Yabancı dilim İngilizce olup, evli ve bir çocuk babasıyım.

Sinan CANSABUNCU

Ortaöğretim Öğrencilerinin Milliyetçilik Algısı: Zeytinburnu Örneği

YÖNERGE: Değerli Katılımcı, bu anket sizlerin milliyetçilik değeri hakkında algılarınızı değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Soru maddeleri bir yargı şeklinde verilmiştir. Eğer bu maddelerdeki yargıları kabul ediyorsanız size verilen cevap kağıdındaki her bir madde için verilen beş şıktan birini işaretleyiniz. Eğer sou maddesinde verilen yargıyla tamamen aynı görüşteyseniz “kesinlikle katılıyorum” maddesini, eğer bu yargıya katılıyorsanız ama tamamen aynı görüşte değilseniz “katılıyorum” maddesini, eğer ne katılıyorum ne de katılmıyorum diyorsanız “kararsızım” maddesini, verilen yargıyla aynı görüşte değilseniz “katılmıyorum” maddesini, verilen yargıyla tamamıyla katılmıyorsanız “kesinlikle katılmıyorum” maddesini işaretleyiniz. Anketimize vereceğiniz gerçekçi cevaplar milliyetçilik değerinin toplumda nasıl algılandığına dair önemli bir çalışma olacaktır. **Hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız.** Böyle bir amaca katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederim.

Sinan CANSABUNCU

TC BEYKENT ÜNİVERSİTESİ-Yüksek Lisans Öğrencisi

Lütfen aşağıdaki bilgileri doldurunuz.

	f) Finans					
--	-----------	--	--	--	--	--

1. Cinsiyetiniz	2. Yaşınız	3. Sınıf Düzeyiniz	4. Son Eğitim Yılı Not Ortalaması	5. Yaklaşık Aylık Harcamanız	6. Hanede Oturan Kişi Sayısı	7. Hanenin Toplam Geliri
Erkek () Kız ()	13 ()	9. Sınıf ()	2,01- 3 ()	0 - 50 YTL ()	1-4 ()	0 – 1000 YTL ()
	14 ()	10. Sınıf ()	3,01 – 4 ()	50 - 100 YTL ()	5 ve üstü ()	1001 ve üstü ()
	15 ()	11. Sınıf ()	4,01 – 5 ()	100 - 150 YTL ()		
	16 ()	12. Sınıf ()		150 - 200 YTL ()		
	17 ()			250 ve üstü ()		
	18 ()					
	19 ()					
8. Doğum Yeriniz? (.....)		9. Babanızın Doğum Yeri (.....)				
10. En Çok Okuduğunuz Gazete (.....)		11. En Çok Hangi TV izliyorsunuz? (.....)				
12.İnterneti Kullanıyor musunuz? a) Evet b) Hayır	13.Yanıtınız “Evet” ise en çok hangi amaçla ve ne kadar sıklıkta kullanıyorsunuz?					
		<i>Daima</i>	<i>Bazen</i>	<i>Ara Sıra</i>	<i>Nadir</i>	<i>Hiç</i>
	a) Haber					
	b) Alışveriş					
	c) Oyun					
	d) Arkadaşlık					
e) Siyasal Forum						

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1.Milliyetçilik yapanların doğal bir şekilde karşılanması gerekir.	[]	[]	[]	[]	[]
2.Türklüğe ait bayrak,resim ve rozet gibi simgeleri günlük hayatımda kullanırım.	[]	[]	[]	[]	[]
3.Çocuğumun milliyetçi çevrelerde yetişmesini isterim.	[]	[]	[]	[]	[]
4.Güvenlik kaygısıyla özgürlüklerin kısıtlanmaması gerektiğini düşünüyorum.	[]	[]	[]	[]	[]
5.Büyük şehirlerde kendimi daha rahat hissediyorum.	[]	[]	[]	[]	[]
6.“Milliyetçilik imajı”nın toplumda düzeltilmeye ihtiyacı olduğunu düşünüyorum.	[]	[]	[]	[]	[]
7.Aileme farklı bir etnik kökenden bireylerin katılmasını olağan karşılarım.	[]	[]	[]	[]	[]
8.Ülkede farklı etnik köken veya dine sahip insanların bulunmasından rahatsızlık duymuyorum.	[]	[]	[]	[]	[]
9.Türkiye’de etnik unsurların talepleri beni endişelendiriyor.	[]	[]	[]	[]	[]
10.Vatandaş, devletin devamı için temel hak ve özgürlüklerinden vazgeçebilmelidir.	[]	[]	[]	[]	[]
11.Yurt dışı kaynaklı sivil yoplum örgütlerinin faaliyetlerinin daraltılmasından yanayım.	[]	[]	[]	[]	[]
12.Türk vatandaşlığının ırk bazında olması gerektiğini düşünüyorum.	[]	[]	[]	[]	[]
13.İç ve dış politikada katı bir çizgiyi takip eden yöneticilere ihtiyacımız var.	[]	[]	[]	[]	[]
14.Ülke savunmasına daha fazla bütçe ayrılmalıdır.	[]	[]	[]	[]	[]
15.Türkiyede misyonerlik faaliyetlerinin (insanları hristiyan yapma faaliyetleri) milli bütünlüğü bozduğunu düşünüyorum.	[]	[]	[]	[]	[]
16.Devlet, vatandaş içindir.	[]	[]	[]	[]	[]
17.Devlet varsa millet vardır.	[]	[]	[]	[]	[]
18.Bir kişinin İslamiyeti bırakması Türk Milleti’ni geriletir.	[]	[]	[]	[]	[]
19.Din vatandaşlık bağıını güçlendirir.	[]	[]	[]	[]	[]
20.Avrupa Birliği’ne üyelik süreci Türkiye’yi demokratikleştirir.	[]	[]	[]	[]	[]
21.Avrupa Birliği’ne üyelik süreci Türkiye’yi ekonomik olarak kalkındırır.	[]	[]	[]	[]	[]
22.Avrupa Birliği’ne üyelik süreci Türkiye’yi böler.	[]	[]	[]	[]	[]
23.Türkiye, AB ile İslam ülkeleri arasında köprüdür.	[]	[]	[]	[]	[]
24.Avrupa Birliğine üyelik Türk gençleri için iş fırsatı sunar.	[]	[]	[]	[]	[]

Not: 1.2. ve 3. sorulara ilişkin cevabınızı, sıralanan şıklardan **sadece birini** işaretleyerek veriniz.

1) Milliyetçilik anlayışım;

- 1) Türklüğün dünyada yüceltilmesine dayanır.
- 2) Ülkenin milletiyle bölünmezliğinin garanti altına alınmasına dayanır.
- 3) Türk milletinin muasır medeniyet seviyesine ulaşmasına dayanır.
- 4) Türk milletinin İslama yönelik saldırılara karşı teminatı olmasına dayanır.

2) Türk Milleti’nin temel unsuru;

- 1) Dil 2) Din 3) Türk Irkı 4) Sadece Vatandaşlık

3) Türk vatandaşlığı aşağıdakilerden hangisiyle tanımlanmalıdır?

- 1) Irk ve din ayrımı gözetmeksizin vatandaşlık bağıyla.
- 2) Müslüman ve Türk olmakla.
- 3) Kendini Türk hissetmekle.